

PLANINSKI VESTNIK 2

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXVII 1977

P L A N I N S K I V E S T N I K
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Franc Ceklin	Bohinj in Triglav	65
Ing. Tomaž Banovec	Ob dvajsetletnici mladinske komisije PZS	80
Majda Švegl	Srečanje ob dvajsetletnici	81
Ing. Danilo Škerbinek	Poročilo vodje odprave	81
Franček Vogeltnik	Bezengijski konglomerat	83
Mg. dr. Bogdan Pavlin	Pik Panoramnij	91
Boro Jeřabek	Skala	92
Marjan Curk	Miřirgi	93
Inko Bajde	Bařha-aur	97
Marko řtremfelj	řtirl tega poletja	98
Dr. Herbert Zaverřnik	Moj kurir Martin	101
	Prijateljema v spomin	104
Stane Hudnik	Prvi po(ne)srečeni zimski plezalni vzpon v Triglavski steni	106
Ing. Janez řeme	Na smučeh od Saas Fee do Zermatta	108
	Druřtvene novice	119
	Alpinistične novice	125
	Varstvo narave	126
	Iz planinske literature	126
	Razgled po svetu	127
	Naslovna stran:	
	Bavřki Grintavec	
	z Briceljka	
	Foto dr. Jože Andlovic	

Notranja priloga:

- 1 Na Bezengijskem ledeniku. V ozarju Bezengijska stena — Foto F. Vogeltnik
- 2 řhara, 5204 m, od Džangi-Kořa (Avstrijskega bivaka) — Foto F. Vogeltnik

Pořtnina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pořta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniřki odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Kriřelj, prof. Evgen Lovřin, dr. Miha Potočnik, Janez Prelnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojtn, dr. Tone Wraber. — Naslov uredniřtva in uprave: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvofakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon 312-533. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 120 din, plačljivo tudi v dveh obrokih, za inozemstvo 200 din (12 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upořtevajo dva meseca po izidu řlavitke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi řrkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upořtevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prilehodnje leto. — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Mořkrič« v Ljubljani

Glasiło
 Planinske zveze Slovenije
 »Planinski Vestnik«
 je bilo z ukazom
 predsednika republike
 Josipa Broza-Tita
 ob 80-letnici izhajanja
 za poseben prispevek
 k razvoju planinstva
 v Sloveniji
 odlikovano
 z redom zaslug za narod
 s srebrnimi řarki

**Planinci in ljubitelji planin
 — narave**

obiřcite Rogařko goro
 (Donačko goro) 833 m,
 ki vam nudi prečudovit
 razgled.

Ne pozabite si ogledati
 pragozd na severni strani
 te gore.

Planinsko druřtvo
 Rogařka Slatina

BOHINJ IN TRIGLAV

(Natečajni članek za 80-letnico PV, posvečeno 200-letnici prvega vzpona na Triglav)

FRANC CEKLIN

Trinajst stoletij dolga koseška pot je večidel speljana po trdnih tleh ugotovitev in dognanj, drži pa tudi čez gugljave brvi domnev in preskakuje zevajoče vrzeli nerešenih koseških vprašanj.

Bohinjske koseze moremo tu očrtati samo v grobih obrisih, kajti dani obseg članka ne dopušča podrobnosti, širših razlag in utemeljitev, slikovni del pa je zgovoren sam po sebi.

Najprej imata besedo strokovnjaka — zgodovinar in jezikoslovec.

»Kaže se, da imamo v Vzhodnih Alpah opravka z dvema velikima strujama slovenske naselitve, šibkejšo severno in močnejšo južno... Vasi okoli Blejskega jezera moremo označiti kot zelo močno naseljeno jedro gorenjskega slovenstva... V velikanskih gozdovih, ki se širijo od Karavank preko Mežaklje, Pokljuke in Jelovice, je edini pomembni naseljitveni otok Bohinjski kot. V Bohinju se naveže na znatno naselitev iz pred-slovenske dobe kolonizacija iz prve slovenske dobe; s staroslovenskimi grobovi v Srednji vasi je dokazana najmanj za deveto stoletje.« (Milko Kos).⁶⁰

»Kakor drugi Slovani so tudi alpski bili razdeljeni v rodove in plemena; ... verjetno je, da so kaj različni slovanski rodovi, ki si pred obrskim vpadom v srednjo Evropo sploh niso bili sosedje, šele v novi domovini postali drug drugemu sosed. Nekaj krajevnih imen nas spominja na plemenska imena pri drugih Slovanih; na zahodnoslovenske Stodorance misliš pri dolinah **Vorder-Stoder**, **Hinter-Stoder**, skozi katere teče reka Steyer, na Štajerskem sta tudi **Stoderalpe** in **Stoderwald**, v Bohinju **Studor**.« (Fran Ramovš).⁶¹ Presenetljivo. Komaj dan hoda od Donave, severna sled, na koncu 200-kilometrske zračne črte, ki seka masiv Nizkih Tur in verigo Karavank — v Bohinju južna sled stodoranskih stopinj.

Koseška vas Studor, eno najstarejših bohinjskih naselij, z obširnimi gorskim zaledjem, se v zgodovinskih virih pojavi šele konec srednjega veka.⁶² Ta navzkrižna podatka si lahko neprisiljeno razložimo s tem, da studorski kosezi, osebno svobodni in sedeči na lastni posesti, nimajo kaj iskati v fevdalnih listinah in urbarjih srednjega veka. Ko pa po izumrtju celjskih grofov da cesar Friderik III. zakupno gospostvo Radovljica z njihovo — nekdanjo ortenburško — dediščino v Bohinju vred v roke zglasni plemiški rodbini Kreyg,⁶³ ki je strahovala tlačanski življenjski z visoke skale Blejskega gradu, se

⁶⁰ Milko Kos, Zgodovina Slovencev, 1955, str. 49, 58 in 59.

⁶¹ Fran Ramovš, Kratka zgodovina slovenskega jezika, Ljubljana, 1936, str. 9 in 10.

⁶² Anton Kaspert, Über die Lage der oberkrainischen Bauernschaft beim Ausgange des XV. und im Aufgange des XVI. Jahrh., MMK, 2/1889, str. 75; priloga II, str. 112—114.

⁶³ Gl. Ernst Birk, Urkunden-Auszüge zur Geschichte Kaiser Friedrich des III. in den Jahren 1452—1467, Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen X, Dunaj, 1853, str. 208, št. 208 in str. 215, št. 260.

pogoltni in nasilni Jurij Kreyg, za njim pa njega vredni sin Hartmann spravita tudi na bohinja koseščine.⁶⁴ Med prvimi pritožbami Bohinjcev in Blejcev zoper samosilnika Kreyga se kaki dve desetletji pred velikim kmečkim puntom (1515) pojavi tudi pritožba »župe Studor v Bohinju« (...supp zw Stodorf in der Wochein).⁶⁵ Studor je v kasnejših pritožbah iz tega pomembnega obdobja še večkrat imenovan, a vselej samo »Stodorf«. Kasneje, naši dobi bliže, je znan tudi kot »Stodvor«.

Čeprav se opiramo na razmeroma kasne vire 15. in 16. stoletja, moremo ob pomoči franciscejskega katastra zatrdno reči: stari koseški naselbini Studor in Srednja vas v Bohinju že iz davnine sem tvorita eno samo gospodarsko skupnost. Fevdalni sistem srednjega veka sprejme njuno prastaro samolastno dolinsko- in planinsko-pašno območje kot ozemeljsko danost in se ji prilagodi, nasloni nanjo in jo upošteva kasneje, ko začrta dobršen del svojih upravnih meja. Ko pa v drugi polovici 15. stoletja pride (tedaj že cesarsko) zakupno gospostvo Radovljica za več desetletij v roke blejskim mogotcem, plemičem Kreygom,⁶⁶ se začne in nadaljuje skoraj tristoletni proces premikanja in spreminjanja posestno-upravnih meja starožitnega Bohinja v dobro blejskega gospostva, pri čemer — z gospostvom Radovljica vred — potegnejo »ta kratko« tudi studorsko-srenjski kosezi.

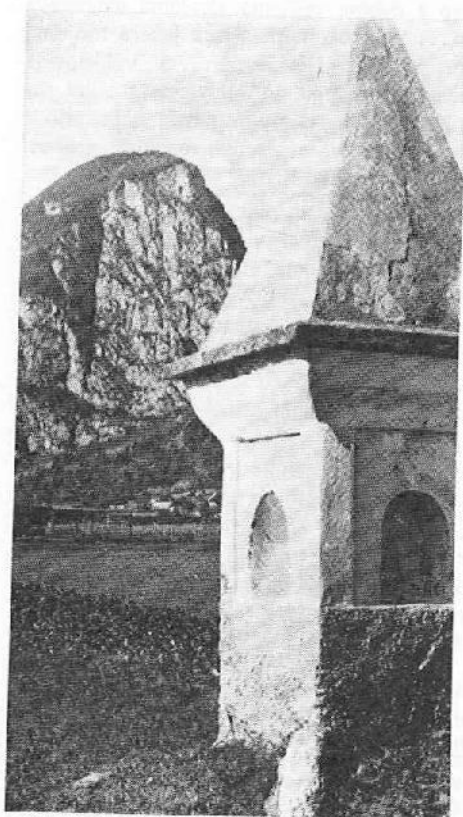
Radovljiški urbar iz leta 1579⁶⁷ zariše vzhodno mejo med gosposkama po potoku Ribnica od njegovega izvira do izliva. Skoraj 350 let kasneje vnese slovenski zgodovinar

⁶⁴ Anton Kasprat, Über die Lage . . . , str. 80; pril. I, str. 109; pril. VI, str. 120; pril. VII, str. 132; pril. IX, str. 137 in pril. XI, str. 142.

⁶⁵ Glej opombo 62.

⁶⁶ Glej opombo 63.

⁶⁷ Urbar gospostva Radovljica iz leta 1579, str. 337, 338 in 553

Tu, kjer sameva starinsko znamenje pod Srednjo vasjo, je bila 800-letna meja med svobodno posestjo kosezov in zemljo brizensko-blejskega gospostva. — V ozadju Srednja vas in Studor

Foto Franc Ceklin

vinar Anton Kaspret to mejo (med Radovljico in Bledom) v znani »Historični atlant avstrijskih alpskih dežel.«⁶⁸

Konvencionalna fevdalnoupravna meja 16. stoletja, speljana po Ribnici, se ne sklada s prvotno, iz davnine dedovano gospodarsko mejo koseške srenje Studor in Srednja vas. Le-ta poteka vzhodneje. S Senožet, uleknjenih med Spodnjo in Zgornjo dolino, pregazi močvirnato Blato, teče po potočku Gobnik, se dvigne na Javornico (1140 m), seka gozdoviti, valoviti svet do Rušovega vrha (1455 m) in z njega v približni črti seže na 2050 m visoki Viševnik nad nekdanjo studorsko Konjščico. Gospodarska meja studorskih kosezov »gre« od tod po vrhovih nad Krmo: z Malega Draškega vrha (2132 m) na Velikega (2243 m) in Tose (2275 m), čez Bohinjska vratca (1979 m) prestopi na Vernar (2225 m) in se s soseda Cesarja vzpne na vrh Triglava. Z njega zaokrene na Kanjavec (2568 m), se spusti na odprti Dol (sedanje Prehodavcel), pleza po grebenu Velikega Špičja (2398 m) in njegovih sosedov, nato pa s Plaskega Vogla (2348 m) v širokem, srpastem zamahu objema Zgornjo pa Lepo Komno in doseže oba Bogatina (1977 m in 2008 m). Po razvodnem bohinjsko-tolminskem grebenu hiti meja na Vrh nad Škrbino (2054 m), preskoči Globoko (1828 m), se dvigne na razgledni Vogel (1922 m) in doseže — že iz starine znani in uporabljeni — gorski prehod Čez Suho (1773 m). S prelaza se spusti v dolino in po potoku Suha doseže Jezernico (za lučaj kamna pod nekdanjim starim lesenim mostom pri onstranski prastari Krstnikovl cerkvi ob jezeru). Meja prebrodi mlado Savo in po vzpetinah med Spodnjo in Zgornjo dolino z imeni Peč (719 m), Resnik (805 m) in Rudnica (946 m) sklene krog na travnatih Senožetih.

Opisani obroč oklepa dobri dve petini celotnega bohinjskega ozemlja, ki ga veliko kasneje — v 150 let starem franciscejskem katastru — z manjšimi odmiki od očitane meje pokrivata kat. občini Studor in Srednja vas (17 841 oralov, ves Bohinj pa 42 533 oralov).⁶⁹

Na jutranji strani obsežnega področja koseških Studorcev in Srenjanov sedi druga skupina bohinjskih kosezov, združena v soseski Češnjica. — Ta obsega 11 % površine Bohinja (4645 oralov).⁷⁰

O njej že kar na pragu postavimo domnevo: Marsikaj kaže, da je vzhodni del Zgornje bohinjske doline, naselji Češnjico in Jereko, koloniziral drug (ali pa morda drugi, vzhodni?) staroslovanski naseljitveni val. Na takšno razlago nas navajajo: 1. razmeroma majhen obseg gospodarskega območja v primerjavi z obsežnim ozemljem zahodnih sosedov; 2. soseska sprva sploh nima visokogorskih planin,⁷¹ pač pa samo sredogorske in senožetne,⁷² na katerih sta mnogo kasneje zrasli višinski vasi Podjelje (zgoraj je planina Jelje) in Koprivnik; 3. govor prebivalcev te soseske se — še danes — opazno razlikuje od govorice drugih Bohincev v Zgornji dolini (bistriška v Spodnji dolini je posebnost zase); 4. med sosedi (Srenjani) je še živo ustno izročilo, da so Češnjani tuj živelj v Bohinju.

Ime vasi Češnjica (in po njej soseskin naziv v vseh urbarjih), povzeto po imenu sadnega drevesa (znanega že med slovanskimi plemen za Karpati), in ledinska imena, ki so vsa slovenska, pa odločno govore za to, da ta del Bohinja ni poselil kak tujerodni

⁶⁸ Historischer Atlas der österreichischen Alpenländer, I/4, 1929, list 31. (Ljubljana).

⁶⁹ Franciscejski kataster (1826) za kat. občine: Nomenj, Gorjuše, Boh. Bistrica, Nemški rovt, Savica, Studor, Srednja vas in Češnjica, Arhiv Slovenije, Ljubljana. — G. Vilko Novak, Odkup in ureditev služnostnih pašnih pravic v Bohinju, Zbornik FF v Ljubljani, 1955, str. 262 in 263 (preglednica kulturnih površin).

⁷⁰ Glej opombo 69.

⁷¹ Vsa gorata zahodna in severozahodna stran Bohinja je bila sprva domena studorskih kosezov.

⁷² Na jugozahodnem obrobju Pokljuko. — Srenjski arhiv v Češnjici hrani več listin in spisov, ki se nanašajo na pašne spore na češenjskem ozemlju ali češnjancev s sosednjimi vasi. Tako so se 1683 Češnjani pogodili s Srenjani zaradi paše na Šeh, v Praprotnel, na Kopišču in v Jamah. — 3. junija 1610. Češnjani morajo dokazati, da so od nekdanj pašli v Sreni. — V 19. stoletju so se Češnjani spet tožarili s Srenjani zaradi paše na Zajamnikih, na Praznici, na Šeh, na Zatrepu in v Mesnovcu (1842). O ureditvi paše na planini Zajamniki so se upravičenci obeh srenj pogajali 10. marca 1860. Šele leta 1868 je planina Zajamniki končno prešla v last prebivalcev Češnjice. Vilko Novak, Odkup in ureditev služnostnih pašnih pravic v Bohinju, str. 277 in 295.

Erlinger

Kristian Simeon	1000 fl
Jurij Ražen	100 fl
Kokec	100 fl
Matjevž	100 fl
Valentin	100 fl
Marolt	100 fl
Zupan	100 fl
Lenart	100 fl
Luka	100 fl
Jenovinka	100 fl
Žvan	100 fl
Primož	100 fl
Jakob Kokec	100 fl
Ambrož	100 fl
Miklavc	100 fl
Janez	100 fl
Lovrenček	100 fl
Stružnica	100 fl
Neža Bulovica	100 fl
Jurij Korošec	100 fl

Kosezi pod Studorom in v Srednji vasi konec srednjega veka: Kristian, Sest, Jurij Ražen, Kokec, Matjevž, Valentin, Marolt, Zupan, Lenart, Luka, Jenovinka, Žvan, Primož, Jakob Kokec, Ambrož, Miklavc, Janez, Lovrenček, Stružnica, Neža Bulovica in Jurij Korošec. — Radovljiski urbar iz leta 1489

Foto Oskar, Kobarič

vrinjenec, temveč samo Slovani. — Vas Jereka s potokom istega imena je za jezikoslovca trd oroh. Fr. Bezljaj pravi, da ime Jereka more izhajati iz predromanske osnove. Skozl zgodnje romansko »g'erri/eka«, ki mu je dalo neznano romansko narečje poudarek na é, je bilo namreč ob prihodu Slovanov sprejeto v slovenščino, pri čemer se je »g« preoblikoval v »j«, se pravi, ime se je prelilo v Jereko.⁷³ Prastaro ime bližnjega grškega Dunaj, z znamenitimi arheološkimi najdbami iz staroželezne dobe,⁷⁴ odkriti rimski grobovi (ca. 40 m jugozahodno od zvonika jerekarske cerkve)⁷⁵ in v skalni duplini nad Kocjančevim travnikom najdeni rimski novci⁷⁶ povsem potrjujejo mnenju uglednega jezikoslovca.

Laična domneva, da bi slovanski prišleki ob zgodnji naselitvi našli tod številčno še močno skupino staroselcev in da bi ta avtohtoni živelj — čeprav podvržen — s svojim tujim jezikom glasotvorno vplival na posebno barvo vokalov v slovanski govorici prebivalcev češnjevske soseske, odpira morda možno, a nič kaj verjetno pot k zadovoljivi razlagi jezikovne posebnosti tega konca Bohinja. — Zanimariti pa ne smemo tudi druge možnosti. »Otoki drugačnega govora sredi enotnega dialektičnega področja kažejo navadno na kasnejšo kolonizacijo, ki je prišla od drugod. Kolonist nosi svoj govor s seboj.« (Milko Kos.)⁷⁷ Vozel prepustimo poklicanim!

Z obiska pri starih Češnjanih se vrnimo v osrednje naselje Zgornje doline, v Srednjo vas.

Bohinjska koseza Blagosod in Preslav — kot že ročeno — nekje v 11. stoletju prepustita plemiču Perchtoltu svoje posestvo, ki ga ta okoli leta 1070 podeli briksenškemu škofu Altwinu.⁷⁸ Listina navaja po vrstnem redu »cerkve, dvore, poslopja, travnike, pašnike, ribolove« in drugo. Briksen si s tem pridobi prvo posest v Bohinju. Toda kje? V ohranjenih urbarjih Radovljice in Bleda iz 15. do 18. stoletja⁷⁹ se srečujemo s kosezi, kmeti in kajžarji v Srednji vasi, razvrščenimi po pripadnosti gosposkam; iz franciscejskega katastra (1826)⁸⁰ pa spoznamo poljsko in širšo zemljiško razdelitev tega naselja. Raziskave po teh in drugih pritegnjenih virih omogočajo spoznanja in ugotovitve. Vmesne domneve bomo posebej poudarili.

Koseza Blagosod in Preslav sedita v Srednji vasi. Njun dvorec (najbrž lesen), okrožen s poslopji in dvoriščem, smemo iskati na zemljišču severno od vaškega centra, imenovanega »Pod lipo«, tja do zgornje poti, ki ločuje ravninski del naselja od brega nad njim. Tričetr tisočletja kasneje najdemo tod štiri polovične kmetije: »Zgornjega« in »Spodnjega Švica«, »Zgornjega« in »Spodnjega Hkavca«. Vse pripadajo gospostvu Bled.⁸¹

Prebivalstvo Bohinja v 11. stoletju že priznava znamenje križa. Verskim potrebam služi več lesenih cerkvic. Ni dvoma, da gre za tako imenovane lastniške cerkve, to je za tujo, pridobitniško institucijo, ki so jo v 10. stoletju k nam zanesli frankovski

⁷³ France Bezljaj, Odkod ime Jereka, Jezik in slovstvo X, 1965, 224.

⁷⁴ Arheološka izkopavanja na grški Dunaj pri Jereki: leta 1888/89 knez Windschgrätz, objavil A. Müller, Argo 4, 1895, 66 s. — 1937. Je tu kopal tudi W. Schmid in našel gradivo, ki sega od poznohalštatske dobe do 1. stol. pr. n. št., Slovenec, 22. avgusta 1937, str. 7. — Od 25. 8. do 5. 9. 1959 je raziskoval grček Dunaj arheolog Stane Gabrovec z Andrejem Vallčom, Varstvo spomenikov VII, 1958–1959, str. 323. — Gl. tudi Stane Gabrovec, Prazgodovinsko-arheološko gradivo za proučevanje rala na Slovenskem, Slovenski etnograf, 8/1955, str. 15 in 16.

⁷⁵ Glej opombo 10.

⁷⁶ Osem rimskih bronastih novcev od Valentinijana I. do Honorija, Andrej Vallč, Varstvo spomenikov VII, 1958–1959, str. 330.

⁷⁷ Milko Kos, Kolonizacija in populacija v srednjem veku, Viri, Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, I, Institut za zgodovino SAZU, 1970, str. 32.

⁷⁸ Glej opombo 35.

⁷⁹ Radovljiški urbarji iz: 1496., 1579., 1750. in 1796. leta; urbarja gospostva Bled iz obdobja ca. 1730 ter iz leta 1749, vsi v Arhivu Slovenije, Ljubljana. Blejski urbar iz leta 1602 hrani Državni arhiv v Boznu (Bolzano) v Italiji.

⁸⁰ Franciscejski kataster (1826) za kat. občino Srednja vas v Bohinju, Arhiv Slovenije, Ljubljana.

⁸¹ Blejska urbarja iz 18. stoletja, citirana v op. 79.

fevdalci, kosezi pa so se je oprijeli.⁸² Lastniške cerkve so po svojem značaju lastnina ustanoviteljev,⁸³ v danem primeru bohinskih kosezov. Med njimi poznamo vsaj Blagosoda in Preslava, nekaj vemo tudi o »herimannih«.⁸⁴ Ustanovitelj prvotne cerkve na Bitnjah bi utegnil biti kak nemški fevdalec duhovskega ali svetnega stanu. — Baročna Martinova cerkev na sedežu nekdanje bohinske prafare, v Srednji vasi, nam s svojim patrociniem iz karolinških časov⁸⁵ kaže na izredno starost svoje davne lesene prednice. Je ta stala na njenem mestu, na razglednih Ravnjah, naravni terasi nad vasjo? Smemo tu iskati »ecclesiis« Blagosoda in Preslava?

Vizitator leta 1631 zapiše, da je pri farni cerkvi v Srednji vasi v Bohinju kapela sv. Mihaela in v njej oltar enakega imena.⁸⁶ Leta 1669 je vizitacija ne omenja več.⁸⁷ — Valvasor nam v »Slavi« pove, da farna cerkev v Bohinju praznuje svoje letno prošenje na Telovo in da je pri njej tudi kapela z ustrezno bratovščino.⁸⁸ — Leta 1753 dobi bohinsko faro župnik Martin Zupan. Pod njim je stara farna cerkev na Ravnjah porušena do temelja in postavljena nova (»...Sub quo Ecclesia parochialis ueteri destructa funditus...«).⁸⁹ — Na robu v severni breg umaknjene, tristransko obzidane dela pokopališča na Ravnjah (kjer so pokopani v Bohinju umrli župniki), najde 5. julija 1967 grobar Anton Žmitek pri kopanju groba za umrlo vaščanko Lucijo v globini okoli dveh metrov obilico človeških lobanj in močnih kosti.⁹⁰ — Skupni »imenovalec« včerajšnje najdbe kosti in Mihaelove kapele, znane iz 17. stoletja, je romanska kostnica pri stari farni cerkvi na Ravnjah. Kostnice ali karnarji (lat. carnarium), pokopališke kapelice ob skoraj vseh župnijskih cerkvah visokega srednjega veka, so dvoprostorni, nadstropno zidani objekti, večidel v obliki rotund. Pozna jih vsa srednja Evropa, Tirolska pa samo v pravokotni obliki. V spodnjem, v zemljo vkopanem in obokanem delu brez oken, z eno samo odprtino, je prostor za odlaganje kosti, najdenih pri prekopavanju grobov, nad njim pa je kapela z oltarjem, skoraj redoma posvečena sv. Mihaelu. Kostnice so posebnost romanske dobe in z gotiko počasi ponehajo. Kaseje izgubljajo na svojem pomenu. Kot zapuščene kapele jih odstranijo na ukaz vizitatorjev največ v 17. stoletju.⁹¹ — Obdobje romanike v arhitekturi se pri nas razteza od sredine 12. do 14. stoletja, s težiščem na prvi polovici 13. stoletja.⁹² — Logičen zaključek je: nastanek najdene kostnice in stare župnijske cerkve v Srednji vasi, gotovo zgrajenih v romanskem slogu, smemo z vso upravičenostjo postaviti najkasneje v prvo polovico 13. stoletja. Da smo na pravi poti, potrdi tudi seznam papeške desetine iz leta 1296, ki med sicer redkimi gorenjskimi farami pozna tudi »župnijo Bohinj« (»PLEBES VOCHEYN«).⁹³

Še vedno smo pri kosezih. Karta franciscejskega katastra kaže obsežen kos zemljiških parcel nekdanje župnije Bohinj, strnjenih ob levem bregu Ribnice (od »Pekovca« dol do polja »Na ključih«).⁹⁴ Nanje mejijo parcele posestnikov »Škantarčka«, »Kovača« in

⁸² Prim. Josip Zontar, Problem lastniških cerkva in samostanov v pravni zgodovini Jugoslavije, Slovenski pravnik 49 (1935), str. 432—444. — M. Kos — J. Zontar, Neznana listina o gorenjskih lastniških cerkvah 12. stoletja, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo XX, 1939, str. 236—242. — Milko Kos, Zgodovina Slovencev, 1955, str. 160—161.

⁸³ Glej opombo 62.

⁸⁴ Glej opombo 4.

⁸⁵ Josip Gruden, Češčenje sv. Martina, škofa na Slovenskem, Voditelj, Maribor, 1900, str. 55—58.

⁸⁶ Vizitacija v Bohinju je bila 17. septembra 1631. — Visitatio 1631, fasc. 27, fol. 149—152, Nadškofijski arhiv v Ljubljani. — Gl. tudi Marijan Zadnikar, Romanska arhitektura na Slovenskem 1959, str. 294.

⁸⁷ Visitatio 1668—1669, Nadškofijski arhiv v Ljubljani.

⁸⁸ J. W. Valvasor, Die Ehre des Herzogthums Crain, VIII, str. 828.

⁸⁹ Kronika župnije Srednja vas v Bohinju, (raztresena) med listi skupne (krstne, poročne in mrliške) matične knjige te župnije za razdobje 1705—1737, str. 348 (lastnoročni zapis župnika Zupana).

⁹⁰ Žmitek mi je to povedal 9. januarja 1973.

⁹¹ Marijan Zadnikar, Romanska arhitektura na Slovenskem, 1959, str. 274—276.

⁹² Isti, o. d., str. 326—327.

⁹³ Karl Kovač, Ein Zehentverzeichnis aus der Diözese Aquileja vom Jahre 1296, Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 30, Innsbruck, 1909, str. 634. — P. Sella in G. Vale, Rationes decimarum Italiae nei secoli XIII. e XIV, Venetiae-Histria-Dalmatia, Studi e testi 96 (1941), str. 32.

⁹⁴ Franciscejski kataster (1826) za k. o. Srednja vas v Bohinju. — Strnjen pas župnijske posesti vzdolž potoka Ribnice (sadjovnjak, travnik, njiva) v dolžini dobrih 200 metrov meri 70 a 15 m².

Linger in der Saczein.

ise Edinger vund vommunde Narbberge A. Adorff. habet zu
Bumain. wallig sel am Kaaf diebina anstalt. vber sich
an die Stiff vons. vund damals anstalt probung Saltstalt. vund
an waller Pole. zu Albin vund habet zu vber sich vund. vund
vber sich vund. vund habet zu Albin. vund vber sich vund in vber sich.
zu dem vund. da vber sich vund habet zu vber sich vund vund
vber sich vund. vund vber sich vund. vund vber sich vund.
vber sich vund. vund vber sich vund. vund vber sich vund.
vber sich vund. vund vber sich vund. vund vber sich vund.
vber sich vund. vund vber sich vund. vund vber sich vund.
vber sich vund. vund vber sich vund. vund vber sich vund.

Kosezi v Bohinju, Opis meje njihove »gmajne« v radovljiškem urbarju iz leta 1579

Foto Oskar, Kobarič

»Bajtnika« v Srednji vasi. To pa je nekdanja skupna posest koseza Primoža (Zormana),⁹⁵ ki ga pozna radovljiški urbar iz leta 1498. Staro župnišče, v obliki črke L, stoji med sedanjo cesto in »Škantarčkovo« hišo. S krajšim in ožjim delom je s to hišo na njeni zahodni strani povsem združeno.⁹⁶ Pri tej župnijski posesti gre nesporno za nekdanjo koseško zemljo, darovano ali kako drugače pridobljeno za cerkvene potrebe. Kdaj? Če ne prej, po vsej verjetnosti ob ustanovitvi župnije. Njen nastanek pa smemo (po ustni izjavi prof. dr. B. Grafenauerja) iskati celo v 12. stoletju.

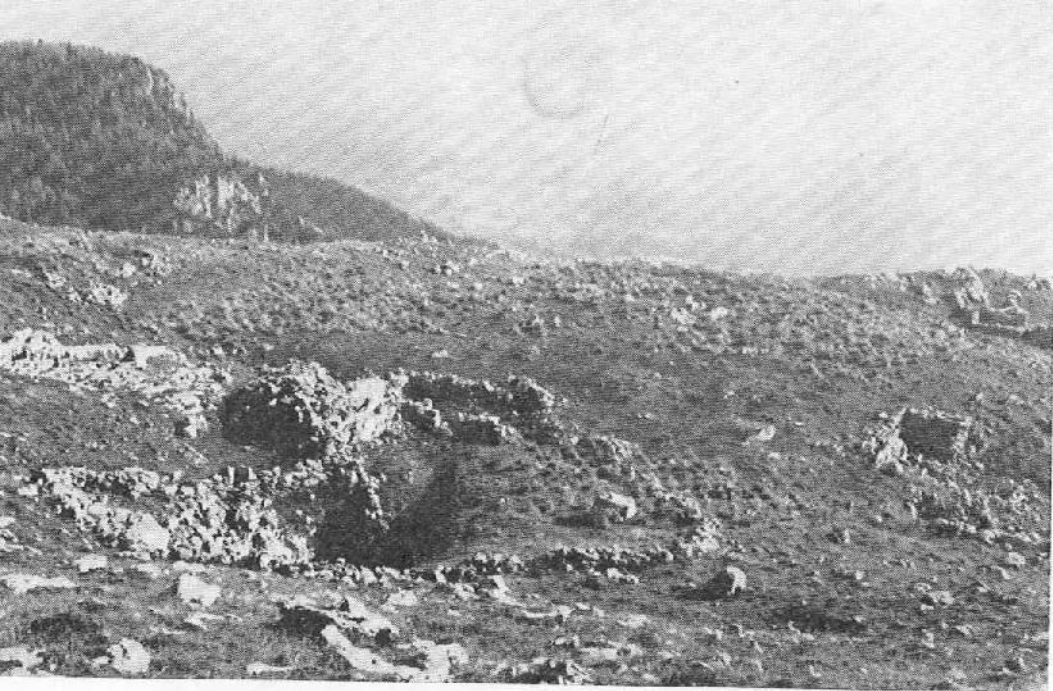
Ker nas trdna pot otipljivih zgodovinskih virov in tvarnih preostankov preteklosti še ni privedla k lokaciji Blagosodovih in Preslavovih lastniških cerkvic, prisljuhnimo ljudskemu glasu, ki se deduje iz roda v rod.

Ustna izročila Srenjanov pripovedujejo:

(leta 1930), da je prva cerkev v Srednji vasi stala sredi vasi, »Pod lipo«, na zgornji

⁹⁵ Radovljiški urbar iz leta 1498, str. 93 [Rektificirani dominikalni akti ljubljanske kreslje, fasc. 282], Arhiv Slovenije v Ljubljani.

⁹⁶ Sedanje župnišče (ob vasi) je zgradil l. 1857 srenjski župnik Luka Porenta.

Planina Zgornji Toso (1790 m) — v srednjem veku samolastna planina studorskega kneza. V 17. stoletju si jo je pridobil radovljiški graščak Thurn in jo oddajal v najem posestniku Hlipu pri Starl Fužini. Opuščena je bila v začetku 20. stoletja

Foto Jaka Čop

strani poti. — Smo na današnjem dvorišču »Spodnjega Švica«; na nekdanjem ozemlju gospodstva Bled, kar pomnijo urbarji; smo na domnevnih tleh Blagosoda in Preslava v davni 11. stoletja. Franciscejski kataster kaže na tem prostoru ob cesti neko stavbo, veliko za polovico znane »Španove« kašče. Kaj predstavlja, ni moč določiti. Kaščo? Morda. Kulni objekt iz starine? Ni nemogoče.

(leta 1972), da je bila prva cerkev, še lesena, na »Jeromovem« vrtu na koncu vasi.⁹⁷ — Stojimo na prostoru, ki je del nekdanje velike posesti srednjeveškega koseza Stružnika. Tik nad nami, vrh strme travnate brežine, so na položni terasi prastare Žale, na nasprotni strani, takoj čez cesto pa obsežno zemljišče s starinskim ledinskim imenom »Videm«, nekdanj in danes lastnina »Zgornjega Žvana«, vseskozi tja do zemljiške odveze podložnika župnije Radovljica.

(leta 1974), da »j' ana Štefletova spod Studora dava soj svet na Podojncih, k' ga 'ma dons farouš, za to, da j' bo na Ravnjah zvonivo.«⁹⁸ — Gre za tri zemljiške parcele (pod »Goričarjevo« hišo v Srednji vasi), v franciscejskem katastru last »farne cerkve sv. Martina«, in še danes župnijska lastnina,⁹⁹ in kar je najpomembnejše, gre za zemljišče, na katerega zgornjem robu je znamenito Šmidovo arheološko najdišče s staroslovansko nekropolo na »Podojncih«, odkrito leta 1907.¹⁰⁰

Ko zapuščamo »cerkveni« svet, samo želimo, naj bi arheologova kopača končala začetno in odkrila to, česar nismo mogli mi — najti davno sled za svetišči bohinjskih kosezov. Z zgovornim pričevalcem davne preteklosti bohinjkega kota — s franciscejskim katastrom za Srednjo vas — pa stopimo na trdna tla zemljiške posesti srenjskih kosezov.

Od domačije »Spodnjega Žvana« na vzhodnem kraju vasi pa do več kot pol kilometra oddaljenega pobočja Senožet reže Srenjsko polje domala v ravni črti potegnjeni kolovoz. Pod vasjo, na desni strani kolovoza, je večji del polja, stkanega iz dolgih pisanih njiv na »Dolgem platu«, v »Žabnici«, »Na ključih«, »Leskovcu«, »Podošah« in vmesnih ozar.

⁹⁷ Povedal Franc Preželj, Srednja vas 4 (13. oktobra 1972).

⁹⁸ Pravil Janez Stare, Srednja vas 88 (31. oktobra 1974).

⁹⁹ Franciscejski kataster (1826), k. o. Srednja vas v Bohinju, (stare) paro. št. 37, 38 in 39 (travniki in dve njivi v skupni izmeri 61 a 42 m²).

¹⁰⁰ W. Šmid, Altstlovenische Gräber Krains, Carniola I, 1908, str. 21.

Ves ta svet, tja do potoka Ribnice — z Izjemo farnega — je v davni enovita, svobodna koseška posest, proti koncu srednjega veka že precej zdrobljena. Leta 1498¹⁰¹ sedijo na njej, na večjih ali manjših deležih kosezi (edlingi): Luka, Jenovinka, Žvan, Primož, Ambrož, Miklavc, Janez, Lovrenček, Stružnica in Jurij Korošec. Veliko kmetijo — že podložno gospostvu Radovljica — ima kmet-zemljak Valentin Železnik (= sedanja »Brnjekova« domačija!). Radovljiški urbar iz leta 1579¹⁰² pozna »Edlinger in der Wochein«, med njimi v Srednji vasi koseze: Petra Berceta, Gregorja Kumana, Gregorja Žvana (ta ima poleg svoje podedovane, tudi Koroščevo koseščino), pet imenoma naštetih sinov Ambroža Cvetnárja, dalje Valentina Srebrnjaka, Jurija Slamnika (po njegovem očetu Marku se začne in uveljavi za to imovito koseško rodbino prilimek Markuš), dalje Lenarta Zormana, Valterja Miklavca in Andreja Železnika. Koseščine se čedalje bolj drobijo. — Še korak v stran. Leta 1498¹⁰³ žive pod Studorom kosezi: Kristan Šest, Jurij Ražen, Kokec, Matevž, Valentin, Marolt, župan, Lenart, Jakob Kokec in Neža Bulovica; osem desetletij kasneje pa:¹⁰⁴ (dediči) Kristan(a) Šest(a), štirje imenoma navedeni bratje Ražen, dalje Pankrac ali župan, Klement, Marolt, Janez Lah in Lenart Stergar, Primož Kokec in (Benedikt) Bulovec. — Od konca celjskih grofov pa do urbarske reformacije v 16. stoletju se je — kot posledica mejnih sporov med gosposkama Radovljica in Bled — gospodarsko območje studorsko-srenjskih kosezov že zožilo. Radovljiški urbar iz leta 1579¹⁰⁵ ga takole oriše: »Ti kosezi in imenovana soseska Studor imajo svojo gmajno (z mejo), ki se začenja ob potoku Ribnici navzgor na Draški vrh (»Drasskhi vorch«) in nato na goro Tolstec (»Toltstets«), zdaj Tosc, ter na Velo polje (»Welle Pole«). Svojo planino imajo v Lazeh (»Vlassech«), zdaj V Lazu, od tam gre (meja na) bohinjsko Konjsko planino (»Wacheiner ross albm«) in naravnost navzdol v Ukanc k (Bohinjskemu) jezeru, tu naokrog imajo pravico sekanja lesa, in od Ukanca po gorovju nad jezerom, nad cerkvijo pri Sv. Duhu tja na potok Suha, (ki priteka

¹⁰¹ V op. 95 navedeni urbar, str. 93 in 94.

¹⁰² V op. 59 omenjeni urbar, str. 336 in 337.

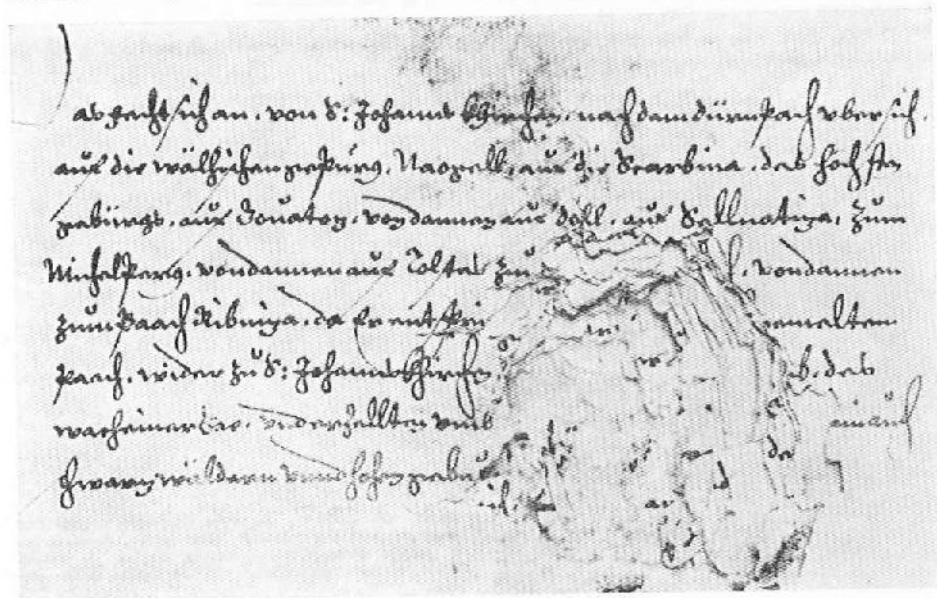
¹⁰³ V op. 95 navedeni urbar, str. 93 in 94.

¹⁰⁴ V op. 59 omenjeni urbar, str. 334, 335 in 337.

¹⁰⁵ V op. 59 omenjeni urbar, str. 337 in 338.

Opis meje deželjskega sodišča v Bohinju v urbarju radovljiškega gospostva iz l. 1579

Foto Oskar, Kobarid

v Jezernico) zraven cerkve sv. Janeza, in od cerkve čez Savo na goro Rudnica na vzpetino Orliji kamen¹⁰⁶ in potem spet nazaj sèm na potok Ribnica proti vasi.«

Kot radovljiško enklavo v Bohinju, ki jo že povsem objema teritorij gospostva Bled, vnese zgodovinar Kaspret to koseško ozemlje v 30. list (Bovec) »Zgodovinskega atlasa avstrijskih alpskih dežel«. ¹⁰⁷ Po njegovem zarisu poteka meja enklave od Sv. Janeza po sredi jezera in po Savici do njenega izvira, se vzdigne navpično na vrh Orličev (1455 m), s Komarče poteka po grebenu nad Jezersko dolino do Velike Tičarice (2091 m), z nje počez na Debeli vrh (2392 m), v ovinku na Mišelj vrh (2350 m), tako da pusti Velo polje v blejskih rokah, se vzpne na Veliki Draški vrh (2243 m) in spusti nizdol po potoku Ribnici do jezera. V naslednjem, 31. listu (Ljubljana), pa zgodovinar Hauptmann to mejo v atlasu korigira, tako da z Ribčevega laza teče nekaj časa po potoku Suha, se nato vzpne na Storeč vrh (1595 m), zavije v loku nazaj na Kratke plaze (1730 m) in z njih doseže grebenski Vogel (1922 m). Mejo z Velega polja proti zahodu zariše Hauptmann po grebenu Mišelj vrha (tu pa je že tudi rob in kraj zemljevid!). — V 110 letih (od 1469 do 1579) je gospostvo Bled že izsililo zase svet pod Triglavom. Planini Velo polje in pod Mišelj vrhom je dalo v hasnovanje češenjski srenji. Pri tej planini imamo opravka s spremenjenim imenom. Radovljiški urbarji imajo zanjo označbo »Slatna« oziroma »Lisičja gora« (1498: Am Sletin bey dem Fuchsparg, ¹⁰⁸ 1579: Am Slatin vnnd Fuxparg). ¹⁰⁹ Urbar iz leta 1579 pa pravi tudi, da imenujejo podložniki to planino »Sv. Mihaela gora« (S. Michells perg; perg — gora v pomenu planina). Izkoriščajo da jo le podložniki blejskega gospostva, tistih iz radovljiškega pa da ne puščajo blizu, čeprav morajo Češnjani tjakaj goniti živino čez radovljiško ozemlje (»Die Fellserrischen vnnderthanen mugen in disse Albm mit irem viech nit einkhomen, sondern muesse durch deren von Radtmanstorff grund treiben.«). Da pa je planina pod Bledom, je prišlo zategadelj, ker je nekoč imel obe gospostvi, Bled in Radovljico, v zakupu isti zakupnik, blejski Kreyg, pa je bilo ukazano, naj s te planine pošiljajo sir na Bled, pri čemer je ostalo (»... das disse Albm gar nit geen Fells, sondern geen Radmanstorff gehörig. Sey aber aus der vrsach hndan khomen, wie die alten sagen, das ein herr

¹⁰⁶ Orliji kamen (v viru »vrlkhämen«) je vrhnji rob (izpod Studora in iz Srednje vasi dobro vidne) skalovito severovzhodne stene Rudnice (946 m), kjer je tromeja kat. občin: Studor, Srednja vas in Savica. Orliji kamen je omenjen tudi v studorskih pritožbah zoper blejsko graščake Kreyge v letih ca. 1493 do 1515, gl. Anton Kaspret, Ubar dio Lage ... (»Orlistein«, priloga II, str. 114; »Arlaste«, priloga IV, str. 115; »gepirg Arlstain«, priloga VI, str. 120).

¹⁰⁷ Histor. Atlas der österreich. Alpenländer (list 30. Bovec), gl. tudi opomba 68.

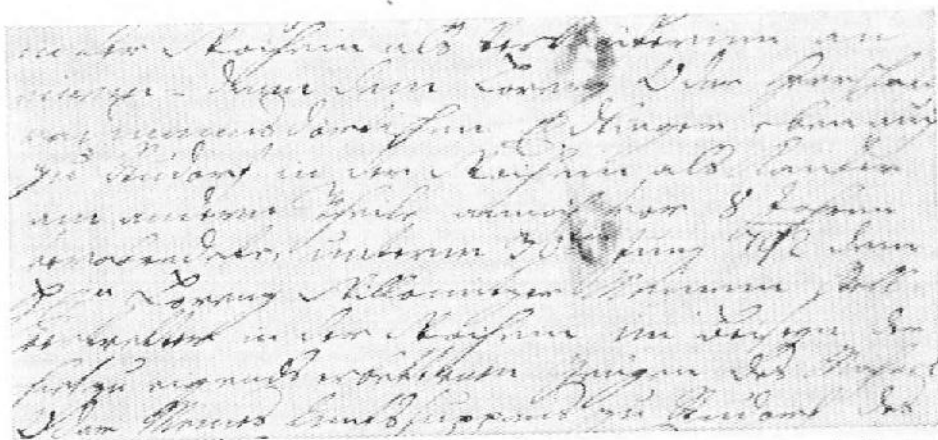
¹⁰⁸ Radovljiški urbar iz leta 1499, str. 92.

¹⁰⁹ ¹¹⁰ Radovljiški urbar iz leta 1579, str. 356. — Gl. tudi Milko Kos, O nekaterih planinah v Bohinju in okoli Bleda, Geografski vestnik 32 (1960), str. 133 in 134.

Mišelj vrh (2350 m). S svojo mogočno pojavo nad prastaro koseško planino Velo polje, ves obdan s pašniki Mišeljske in Velske doline, je zavzel vidno mesto v omenjenem mejnem opisu iz 16. stoletja

Foto Jaka Cop

Kupno pismo »radovljškega« koseza (edlinga) Lovrenca Odarja izpod Studorja h. št. 21, p. d. »Vorenca« z dne 7. jul. 1792 (izsek). V pismu je omenjen tudi Lovrenc Willomitzer Foto Oskar, Kobarič

von Khreig die Herrschaft Fells vnnd Radmanstorff beedes miteinander Ingehabt, vnd die Alm khass, so man dauon gedient, alle Jar, allain geen Fells zubringen befolchen...«).¹¹⁰

Da radovljško gospostvo leta 1579 — kljub mejnim sporom — še vedno šteje podse, pod svojo sodnost, ves zahodni del Bohinja, ne samo omenjeno enklavo, nas prepriča urbarski zapis meje deželskega sodišča v Bohinju (»Lanndgericht in der Wachein«).¹¹¹ Ta meja poteka od cerkve sv. Janeza po potoku Suha na bohinjsko-tolminski gorski greben, ki ga vir imenuje »laško gorovje« (»wädhischen gepurg«), se vzdigne na Vogel (1922 m) (»Naogell«), usmeri na Vrh Škrbine (2054 m) (»Scarbina«) in doseže Bogatin (2008 m) (»Gouatoz«), pri čemer pa pisec urbarja tedanje ime za oba vrhova nad Komno, Bogatec, očitno napačno zapiše. (Gouatoz = Uogatoz = Wogatoz = Bogatoz = Bogatec.) Bogatca, oba, pozna tudi Hacquet,¹¹² ko s stojišča na Bistrici opisuje bohinjske vrhove: »...Proti sončnemu zatonu: prvič, Grad — Wohatza; drugič Skerwiena...«, Oryctographia Carniolica, Leipzig, 1778, stran 17. — Freyer ju na svojo karto Kranjske, 1846, vnese kot »Velki Bogatez« in »Bogatinz«.¹¹³ — Geograf in zgodovinar Simon Rutar pa v svoji »Zgodovini Tolminskega« na strani 272 pravi: »...Severno od Kuka stoji Veliki bogatec, kranjski Bogatin ali Mahavšček 2008 m in potem Mali bogatec 1978 m...«).¹¹⁴

Z Bogatina poteka deželskosodna meja na Dol (= Prehodavce!), se v ovinku vzdigne na Zelnarico (2320 m) (»Sellnatiza«), gre na Mišelj vrh (»Michelperg«), z njega na

¹¹⁰ Radovljški urbar iz leta 1579, str. 554.

¹¹² Kot rečeno opisuje Hacquet bohinjske vrhove z Bohinjske Bistrice, ne pa iz doline Pri Jezerih. Potem ko opiše Bohinjsko Jezero, mlado Savo in njene bohinjske pritoke (nazadnje potok Belico na Bistrici), začne nov odstavek: »Zemlja v vsej dolini je glineni lapor, a je čisto pokrita tudi s čevlji debelo črnico. Ker je tu pravi zatrep razčlenjene alpske vrste proti severu, hočem na kratko imenovati visoke planine, ki dolino obdajajo. Proti severu (gegen Mitternacht): najprvo Lipanca, Klek (Lipanz na Klekh), drugič Triglav nad Vrat (Terglou na Urala); tretjič Vršac (Verschaz); četrtrič Šmarjetna glava (Mariatzhna Klouvo); petič Debeli vrh (Dobeli Verch); šestič Kopica in Tičarica (Kopiza und Tizherze). Proti zahodu (Gegen Sonnen Untergang): prvič Grad, Bogatca (Grad — Wohatza); drugič Škrbina, Suha in Govnjač (Skerwiena Sucha und Holnash). Proti jugu pa (Gegen Mittag aber): prvič ta gora z Raven ali Bača (Ta Gora Straun, oder Strun Vatscha) — (najbrž je mišljen z Bistrice vpadljivo vidni čokati masiv Možica 1602 m ob znanem gorskem prelazu Bača, gledan čez vasico Ravne) — drugič Črna gora in Črna prst (Zherna Gora, oder Zherna prst) in nato Šovlastenca (o Schoulastenza), kjer Savica izvira (wo die Saviza herausfällt). Noznano ime »o Šovlastenca«, in njena neumljiva lokacija, kjer naj bi — nekje na južni strani bistriške vasi oziroma Spodnje doline — izvirala Savica, ostaneta zaenkrat nerazvozlani, kajti o Savici in o potoku Bistrica govori Hacquet na drugem mestu. — Glej tudi Mira M. Debelakova, Kronika Triglava, Gora in ljudje II, str. 171; — Josip Wester, Baltazar Hacquet, prvi raziskovalec naših Alp, PZS, 1954, str. 58; In Julius Kugy, Pet stoletij Triglava, 1973, prevod Marjana Lipovška, str. 390, opomba 29.

¹¹³ Henrik Freyer, Special-Karte des Herzogthums Krain, 1848.

¹¹⁴ Simon Rutar, Zgodovina Tolminskega, Gorica, 1882, str. 272.

Tosc (»Tolstes«), nato na Veliki Draški vrh (»Traskauorch«), od tod pada k izviru potoka Ribnice in teče po njej navzdol proti cerkvi sv. Janeza.

Po 170-letnem »predahu« (radovljiških urbarjev za to obdobje ni!), se v terezijanskem katastru (»Bekhandtnuss Tabell...«)¹¹⁵ spet snidemo s studorsko-srenjskimi kosezi. Njihova, nekdanj enotna koseška posest se nadalje drobi. V Srednji vasi so tile kosezi: Matevž Šest, vulgo »Berce« (ima pol kmetije); (vdova pokojnega) Tomaža Žvana, Gregor in Tomaž Žvan, tj. »Spodnji Žvan«, »Urš'č« in »Tonejc« (imajo skupno celo kmetijo); Jožef Žvan »Miheič« = sedanji »Škantar« (pol hube); Anže Žvan »Spodnji Cnar« in Matija Odar »Andrej« izpod Studora (imata skupno celo kmetijo); Jožef Žvan »Ulčnek« = sedanji »Matijovc« (četrtino hube); Urban Škantar »Škantarčik« (pol kmetije); Anton Preželj »Mruž« (pol hube); medtem ko imajo manjše dele koseščin tudi: Lovrenc Kokec (sedanji) »Možnar v Štapahe«, Gašper Šest »Podravnjekar« ter Martin in Tomaž Škantar, tj. »Bajtnik« in »Škantar-Kovač«. Zraven že omenjenega »Andreja« sta pod Studorom koseza: Matija Odar »Koritar« (na polovični kmetiji) in Mihael Odar »Vorenc« (prav tako polovičar). Čaka nas presenečenje. Pri Stari Fužini, iz zgodovinskih virov znani šele sredi 16. stoletja in zato prišteti med »mlajša« bohinska naselja, sedi na celi hubi — s 24 in pol mernikov posetve — kosez Andrej Logar »Nac«. Raziskave o tem primeru še tečejo. Za zdaj moremo reči samo tole: 1. v radovljiškem urbarju iz leta 1579¹¹⁶ je med dajalci desetine tudi Jurij Vojvoda¹¹⁷ (»Viudoda«). Lastina (»aigenthumb«), se pravi lastno imetje, je že razdeljena med imenovanega Jurija in njegove brate. Na drugem mestu, med podružniki v vasi Stara Fužina (Undersassen beim neuen Elsen Hamer in der Wochein«), pa v tem urbarju najdemo Petra Vojvoda (»Wiuoda«),¹¹⁸ ki »ima pri Sv. Pavlu dva grunta«; 2. podružnična Pavlova cerkev s svojim patrociniem izpričuje visoko starost. Gotizirana cerkev, ki tudi baroku ni mogla uiti, ima zelo staro jedro. Ladja (9,30 × 5,80 m), je na zunanjščini brez značilnega spodnjega zidca in za gotiko obveznega podstrešnega venca. Strop ladje je raven, ometan in prebeljen. Zgrajen iz mogočnih, zgoraj obličastih macesnovih »plati«, kaže na debelo zaprašnem podstrešju prastaro podobo. Značilna je (danes z gotsko lopo zakrita) ozka, poldrugi komolec visoka podstrešna linica za zračenje na nekdanjem zahodnem pročelju. Na podstrešju, ob jugozahodnem vogalu baročnega zvonika, je viden kos zglajenega vnanjega ometa nekdanje vzhodne fasade, kasneje zamenjane z gotskim prezbiterijem. Oprti na gornja dejstva, smemo izreči domnevo: opisana Pavlova cerkva pri Stari Fužini je romanska, v svojem sedanjem jedru stara najmanj sedem stoletij; 3. karta franciscejskega katastra za Staro Fužino¹¹⁹ kaže »Nacovo« domačijo (tedaj že v drugih rokah), mežnarijsko njivico z vrtičem onstran kolovoza, Pavlovo cerkev, stoječo na »gmajni«, takoj čez cesto, na jutranjo stran pa obsežen, strnjen kos njiv »Nacovega« grunta, vse v tako tesnem stiku, da njihovo sklenjeno sosodstvo zagotovo ne more biti naključno. — Povezava gornjih treh navedb bi mogla biti podstat druge domneve: da gre pri prednici romanske Pavlove podružnice za »lastniško cerkvico«, njen ustanovitelj pa da naj bi bil davni lastnik »Nacove« posesti, se pravi srednjeveški kosez.

Iste »tukajšnje koseze« (»Edlinger daselbst«) oziroma njihove naslednike srečamo v urbarjih gospostva Radovljica iz leta 1750—1754¹²⁰ in 1796.¹²¹

Drobljenje koseške posesti je nezadržno. V večjih in manjših deležih prehaja z zapustnikov na številne dediče, s prodajo posameznih parcel pa v tuje roke. Še sredi 18. sto-

¹¹⁵ Terezijanski kataster, tabele za vasl: Nomenj, Stara Fužina, Studor in Srednja vas v Bohinju, fasc. 282, Arhiv Slovenije v Ljubljani.

¹¹⁶ Urbar gospostva Radovljica iz leta 1579 v Arhivu Slovenije v Ljubljani.

¹¹⁷ Isti urbar, str. 544.

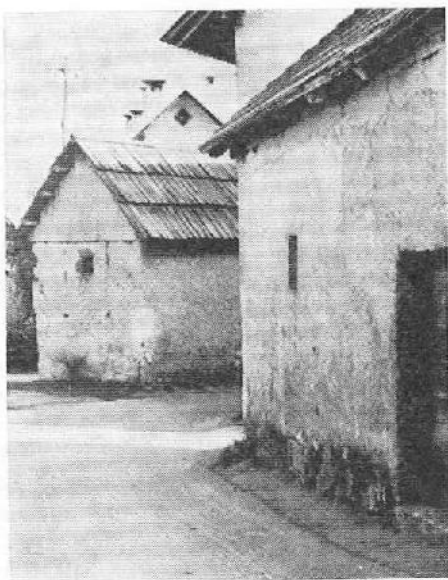
¹¹⁸ Isti urbar, str. 349.

¹¹⁹ Franciscejski kataster (1826), k. o. Studor. — »Nacova« posest: (stare) parc. št. 899, 900, 901, 902, 903 in 904; posest »cerkve sv. Pavla«: parc. št. 910 in 911.

¹²⁰ Urbar gospostva Radovljica iz leta 1750—54, str. 338—350, Rektificirani dominikalni akti, sign. II/17u, v Arhivu Slovenije v Ljubljani.

¹²¹ Urbar gospostva Radovljica iz leta 1796, zap. št. 1000—1014, Rektificirani dominikalni akti, sign. III/1u, v Arhivu Slovenije v Ljubljani.

Španova kašča v Srednji vasi v Bohinju z vidno letnico 1804 (desno) in »Preželjnova« kašča (levo) iz leta 1592. Slednja je edino preostalo poslopje nekdanje srednjeveške koseščine Stružnika, znane iz bohinskih pritožb zoper blejskega graščaka Jurija Kreyga in njegovega sina Hartmanna v letih pred velikim kmečkim puntom 1515. Hubo kot lastnino (»aigenthumb«) sta imela: leta 1602 Jožef Švic (Schwäz), l. 1749 pa dediči Jožefa Žvana. Razdeljeno dele nekdanje velike posesti imajo danes Preželj in oba Jeroma (h. št. 2 in 15), posamezne parcele pa tudi drugi Srenjani Foto Frano Ceklin

letja 14 kolikor toliko strnjenih koseščin¹²² — Je dobrih sto let kasneje razdrobljenih na 47 lastnikov (v stari zemljiški knjigi za sodni okraj Radovljica).¹²³ Kaša — v stoletnih stopah dodobra sphana!

Spet smo na Srenjskem polju, toda zdaj na levi strani omenjenega kolovoza. Počez med kolovozom in vlažnimi travniki Srenjskega »Blata«, v vzdolžni legi pa med rahlo vzdignjeno cesto Srednja vas—Češnjica ter neizrazito strugo potoka pod Senožeti na spodnji strani leži velik strnjen njivski kompleks, podoben pravokotniku.

Veliko njivsko parcelo (1 ha 16 a) z okolišnim travnikom (že omenjeno zemljišče z značilnim imenom »Videm«) ima v tem njivskem bloku ob vasi »Zgornji Žvan«.¹²⁴ Kmetija, leta 1579 izkazana še kot lastno imetje (»aigenthumb«),¹²⁵ pa — kot rečeno — skozi vse znane urbarje spada pod župnijo Radovljica.¹²⁶ Ob oglejski ureditvi cerkvene organizacije v zgornjem Posavju obsega ogromna prafara Radovljica tudi oddaljeni Bohinj.¹²⁷ V nemščini visokega srednjega veka pomeni beseda »widen« označbo imetja, zemljišča, podarjenega kakl cerkveni ustanovi.¹²⁸ Brez pridržkov lahko rečemo, da »Žvanov videm« v Srednji vasi korenini silno daleč nazaj, v visoki srednji vek, prav tako tudi štiri strnjene parcele te kmetije, ki mejijo na »farovski svet« pod »Goričarjem« oziroma na staroslovansko grobišče na »Podojnicah«.

S karto franciscejskega katastra smo spet pri mejnem kolovozu pod vasjo. Ob njem ležita dolgi, ozki, sklenjeni »Preželjnovi« njivi. Vse druge parcele opisanega zemljiškega kompleksa, strnjene v velik, enovit kos (7 ha 40 a njiv in 7 ha 69 a zraven ležečih travnikov) je v lasti petih Srenjanov: »Špan«, kmet-zemljak in štirje lastniki polovičnih

¹²² V radovljiškem urbarju, cit. v op. 120.

¹²³ Stara zemljiška knjiga okr. sodišča Radovljica (za gospodstvo Radovljica), XII. zv., str. 75—187, Arhiv Slovenije v Ljubljani.

¹²⁴ ¹²⁵ Med kmeti z novimi rovti v radovljiškem urbarju iz leta 1493, ima en rovt tudi Žvan (Suann) pod župnijo Radovljica, str. 128. — Med dajalci desetine v radovlj. urbarju iz l. 1579 je imenovan Jakob Žvan. Ima lastno (aln Aigenthumb) in spada pod župnijo Radovljica, str. 541. — Sredi 17. stoletja najdemo tu Jakoba Žvana (Jacob Schibeln), ki plačuje od cele hube, Urbar župnije Radovljica iz leta 1657, str. 16, sign. 32u, v Arhivu Slovenije v Ljubljani.

¹²⁷ Jožef Gruden, Akvilejska cerkev med Slovenci v dobi njihovega pokrščevanja, Dom in svet XV, 1902, str. 293.

¹²⁸ Gl. Jakob Kelemina, Pravne starine slovenske v filološki luči, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo XV, 1934, str. 69.

Kosezi pod Studorom, pri Stari Fužini in v Srednji vasi v radovljiškem urbarju iz leta 1796 (izsek). Korlar pod Studorom in Berce v Srednji vasi sta lastnika pol kmetije, Spodnji Zvan, Urč in Tonejc v Srednji vasi pa skupno eno kmetijo
Foto Export-projekt, Ljubljana

(»Špana«). Vse tri kmetije plačujejo »puntarski denarič«, trden dokaz, da so se njihovi predniki udeležili velikega kmečkega punta pred 87 leti. Preseneča pa dejstvo, ki še ni zadovoljivo raztolmačeno, da ima »Španova« hiša s hlevom, sicer stoječa v tesnem trikotu razpotja, veliko zidano kaščo (z letnico 1604)¹³⁶ onstran ceste, prav ob domačiji »Spodnjega Žvana«, ki jo kot »radovljiško« koseščino poznamo nad štiri stoletja. »Špan« (Mihael Preželj), omenjen tudi med dajalci desetine v radovljiškem urbarju 1579,¹³⁷ je leta 1602¹³⁸ tudi lastnik tretjine lastine (»aigenthumb«) Nikla Prežlja. Domnevamo (raziskava še ni pri kraju), da »Španova« hiša, sicer blizu sto metrov oddaljena od obeh »Švicevih« in »Hkavčevih« domačij, stoji na nekdanjih Niklovih tleh, kar bi pomenilo, da je kmetija po nastanku mlajša. Nedvomno pa je nastala z delitvijo te velike blejske posesti, ki se je v 18. stoletju s cepitvijo »Švica« in »Hkavca« še bolj zdrobila.¹³⁹

¹³⁶ Starinska kašča ima nad okencem letnico 1604 in črki P. B. Okrog okna in na vogalu so vidni ostanki prvotne barvne ornamentike.

¹³⁷ Urbar gospostva Radovljica iz leta 1579, str. 540, v Arhivu Slovenije v Ljubljani.

¹³⁸ »Špan«, Andrej Preželj (Mihaelov sin). Drugo tretjino lastine Nikla Prežlja posoduje Jurij Žmitek, tretjo pa (skupno) bratje Jakob, Valentin, Lovrenc in Filip Lah (Laap). Urbar gospostva Bled iz leta 1602 (cit. v op. 135), fol. 322, 324 in 327.

¹³⁹ Gl. blejski urbar iz ca. 1730, str. 696 (še cela kmetija »Švica«), ter str. 697 in 698 (že razdeljena »Hkavčeva« huba v »Zgornjega« in »Spodnjega Hkavca«). V urbarju gosp. Bled iz l. 1749 je »Švic« že razdeljen, (izkazane so že štiri polovčne kmetije: fol. 198, 199, 200 in 201). Arhiv Slovenije v Ljubljani, sign. Gr. A III, št. 3; sign. Gr. A III, št. 1.

OB DVAJSETLETNICI MLADINSKE KOMISIJE PZS

(Govor na proslavi 4. 12. 1976)

Ing. TOMAŽ BANOVEC

Mineva dvajset let, kar smo se v Sloveniji odločili, da bi bolje organizirali tudi mladi rod v planinski organizaciji. To seveda ne pomeni, da smo pred dvajsetimi leti začeli nekaj novega, do tedaj tujega planinski organizaciji. Ta dogodek in ta odločitev sta bila samo logično nadaljevanje prizadevnosti takrat nekoliko starejših sodobnikov, ki so, pravzaprav entuziasti in predvsem amaterji, zaključevali eno največjih dejanj v obstoju planinske organizacije. To veliko dejanje je bilo del obnove naše domovine. Naši planinski mentorji so takrat gradili še eno, malo planinsko domovino, to je planinsko organizacijo z njenimi planinskimi zavetišči, kočami in domovi.

Ob vsem tem je seveda sodelovala predvsem mladina. To mladino smo pred dvajsetimi leti organizirali za nove naloge. Bistveno pa je bilo, to je bilo pravzaprav novo, da naj bi se mladina v planinski organizaciji organizirala predvsem sama.

Zelo hitro smo našli nove poti, nove oblike in nekaj nove vsebine. Skoraj z odlokom (Ravne) so bili ustanovljeni mladinski odseki pri planinskih društvih in seveda tudi mladinska komisija pri Planinski zvezi Slovenije. Mladino je bilo potrebno organizirati, predvsem pa tudi izobraziti, kako se vodi mladina v gorah, kako se organizira delo v dolini.

Začelo se je s pohodnimi tečaji. Udeleženci prvega tečaja: nekaj jih je tu med nami, nekaj pa jih vodi planinska društva, nekateri so pa tudi omagali. Tečajniki so postali organizatorji in sodniki drugega tečaja, ta že ni bil več pohod, kajti torišče, in to najbolj čudovito, smo mu našli v Vratih. Tu je bil nekaj časa drugi planinski dom s čudovitim okoljem, prijateljstvom, tovarištvom, s prešerno mladostjo, ki se je bratila z izkušnostjo veteranov in vzornikov. Koga od gostov in mentorjev naj bi omenili? Najbolj nas je prevzemala osebnost velikega pokojnika Jože Čopa, ki smo mu lahko še danes hvaležni.

Nato smo šolanje omasovili (decentralizirali), kasneje spet centralizirali, mu z dokumenti dali smer, smotre in cilje, ugotovili, da mora biti v planinski organizaciji tudi prljeto, uvedli za to klube, klubski delovni sistem, posebne oblike, gorsko stražo, orientacijske športe, uvod v alpinizem in podobno.

Skladno s tem so se krepili mladinski odseki, skupline, skupinice. Sedaj je tega veliko, dobro smo se organizirali. To trditev je bolje prihraniti, naj bi jo raje slišali iz drugih ust. Seveda lahko ugotovimo, da imamo takoj za košarkaši največ aktivnih planinskih skupin na šolah. Pol organiziranih planincev je mladincev in pionirjev. Delo s ciljani pričakujemo, se že premika.

Tem dejstvom bi lahko dodali še druga. Zakaj se je to zgodilo, kako bi s tem nadaljevali? To ni lahko povedati. Skušal bi opozoriti na nekaj najbolj pomembnih izhodišč:

1. Živimo v družbi, ki je in bo gledala z razumevanjem na mladino;
2. Smo gorski narod, saj imamo čez 40 % teritorije višjega od 600 m. Že tisto pod 600 m je prelepo, kaj šele tisto nad to višino!
3. V planinski organizaciji so si člani lepo razdelili delo. Mislim, da smo ena od redkih organizacij, ki generacijskega konflikta ne pozna. Sicer nas pa tudi gore ne merijo po letih, če plezamo po njih, marveč po tem, da pridemo na vrh. Planinstvo je način življenja, je del kulture; nekateri pravijo, da je planinstvo tudi šport. V tej primerjavi je treba vzeti predvsem zares tisto, kar so izmerili in dokazali znanstveniki: Planinstvo je šport za vse življenje, tu nihče ne določa veteranov, nihče po 28. letu ne zleze s trave na tribuno. Vse je odvisno od človeka samega.
4. To misel je potrebno še nekoliko razviti. Uvodoma sem skušal najti med nami udeležence prvega, drugega in tretjega tečaja. Nekaj nas je. Pomembno je, da v planinskem življenju, nekateri bi rekli v stažu, doživimo v planinski organizaciji še nekatere druge izzive: da se poskusimo s potmi, z gospodarstvom, da ga za planinstvo usklajujemo v samoupravni interesni skupnosti. Da prevzamemo naloge, ki so jih tudi v korist mladih planincev opravljali starejši vrstniki.

Osrednja naloga, cilj in smoter planinske organizacije je zapisana v mnogih dokumentih, statutih in podobnem. Na kratko bi jo povzeli takole:

Skušamo razviti potrebo in željo po športnem in rekreacijskem udejstvovanju mladih v gorah. Za polno, zdravo osebnost je to potrebno. Mladina naj se v gorah sprostí, pri tem pa se naj nauči tovarištva, ljubezni do domovine, solidarnosti in vzajemnosti, vsega tistega, kar naš človek potrebuje, razvija in želi. Dajmo to mladini, ki je naša bodočnost!

SREČANJE OB DVAJSETLETNICI

MAJDA ŠVEGL

V soboto, 4. decembra 1976, je v Klubu delegatov SRS praznovala mladinska komisija Planinske zveze Slovenije svojo dvajsetletnico. To je pomembna obletnica.

Kljub slabemu vremenu se je zbralo precejšnje število planinam in mladini vdanih planincev iz vse Slovenije. Srečanje je otvoril načelnik mladinske komisije tov. Andrej Brvar in pozdravil navzoče. Slavnostni govor je imel podpredsednik Planinske zveze Slovenije tov. ing. Tomaž Banovec. Sledil je kulturni program, v katerem je nastopal oktet bratov Pirnat in nas navdušil s svojo odlično ubrano interpretacijo slovenskih narodnih in planinskih pesmi. Za vedrino je v programu skrbela Jana Osojnikova: gorenjska domačnost in zraven hudomušnost, živa dikcija in nalezljiva sproščenost, vse to je dala v prikupni obliki in nebo nad srečanjem se je nasmehnilo — kaj bi želeli še več. Po kulturnem programu je načelnik Andrej Brvar podelil zlate znake mladinskega vodnika. Te znake podeljuje mladinska komisija za petnajst in več let dela s planinsko mladino. Ker je bilo za zlate znake predlaganih 35 planincev in za srebrne znake 24 planincev (srebrne znake podeljuje mladinska komisija za 10-letno delo), se je MK odločila, da podeli na proslavi zlate znake samo tistim vodnikom, ki aktivno delajo pri Planinski zvezi. Drugi predlagani pa bodo dobili znake na slovesnih prireditvah svojih planinskih društev. Tako so na slovesnem srečanju dobili zlate znake mladinskega vodnika naslednji: Tomaž Banovec, Tone Bučer, Boris Gašperlin, Janez Kmet, Stane Koblar, Pavle Kunaver, Jože Libnik, Milan Mahovne, Jože Melanšek, Dragica in Franček Onič, Tine Orel, Jože Pezdlič, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, Peter Soklič, Tone Strojnik, Pavle Stropnik, Danilo Škerbinek, Franček Vogelnik in Rudi Zupan.

V imenu vseh odlikovanih je tov. Jože Melanšek poudaril, da verjetno komisija ne bi praznovala tako lepega jubileja, če ne bi našla podpore pri pokojnem predsedniku PZS tov. Fedorju Koširju in sedanjem predsedniku tov. dr. Mihi Potočniku.

Na sprejemu so se sešli starši planinski tovariši, obudili spomine na prehojeno pot in kovali nove načrte za delo z mladino. Saj je sedanje število — 47 000 planinsko organiziranih mladincev — zadosten dokaz, kaj pomeni dobro organizirano delo.

POROČILO VODJE ODPRAVE NA KAVKAZ

Ing. DANILO ŠKERBINEK

Z mnogimi napor, žrtvami in samoopovedovanjem smo pripravili in realizirali I. mariborsko alpinistično odpravo »Kavkaz — skupina Bezenji« 1976.

Zaradi pomanjkljivega posluha za financiranje alpinizma na Štajerskem je bila večina sil med pripravami osredotočena na zbiranje sredstev. Skoraj do dneva odhoda nismo vedeli, ali bo odprava res krenila na pot. Ko bi bili le četrtino sil in časa porabili za osebne priprave, bi bila odprava bolj uspešna. Zavedati se moramo, da zahteva alpinizem veliko psihično in moralno moč.

Ker so se alpinisti pred odhodom morali preveč ukvarjati z organizacijskimi problemi, so se kazale posledice v slabi psihični in kondicijski pripravljenosti.

K temu moramo prišteti še druge objektivne in subjektivne težave:

- zadnjih 15 let v Kavkazu ne pomnijo toliko snega kot 1976;
- imeli smo silno nestanovitno vreme (od 25 dni v alplagerju smo bili 13 dni na turi, 4 dnevi so bili zelo oblačni, 6 dni deževnih in le dva sončna dneva); 5 dni smo izgubili za sušenje in urejanje opreme; 10 dni je bilo torej za ture v tem gorovju neuporabnih in bi bil pomenil kakršen koli podvig nerazumno tveganje;
- na voljo nismo imeli vremenskih napovedi (kaj to pomeni v gorstvu, kjer trajajo ture 2 do 5 dni, si lahko predstavljamo);
- kaj pomeni biti v tujem gorstvu brez zemljevida, po katerem bi se lahko ravnali v slabem vremenu, je vsakomur jasno;
- od sovjetskih alpinistov smo pričakovali več pobud in informacij o vzponih;
- kadrovska sestava odprave je bila uganka do zadnjega hipa;

- minilo je skoraj 15 dni, preden smo ugotovili, v kakšnem ciklu se vreme spreminja; tako se nam je dogajalo, da smo bili v lepem vremenu v alplagerju, ko smo bili pod goro, pa se je vreme skazilo;
- neutemeljen odstop dveh kandidatov iz PD Celje komaj mesec dni pred odhodom nas je zelo prizadel;
- prvič smo bili vsi zbrani šele na letališču pred odhodom.

Na pot so odšli: vodja odprave dipl. ing. Danilo Škerkinec, Maribor; namestnik vodje ing. Boro Jeřabek, blagajnik odprave Inko Bajde, vsi PD Kozjak; zdravnik odprave mag. dr. Bogo Pavli, PD Maribor-Matica; tajnik odprave prof. Franček Vogeltnik, PD Maribor-matica; član Matic Zanořkar, PD Slovenj Gradec; član Edi Drofelnik, PD Črna na Korořkem; član Milan Moden, član Štefan Senekovič, član Marjan Curk, vsi PD Kozjak.

Vse severne stene, grebeni in stebri so bili zameteni s sveřim snegom. Zaradi nestanovitnega vremena in viharjev je odpadla tudi mořnost veřdnevnih vzponov v juřnih stenah.

Navedene razmere so nas prisilile, da smo po kondicijski in aklimatizacijski turi na 4100 m in 4452 m visoka vrhova, na katera smo se povzpeli v hudem neurju, v domovini izbrane cilje zamenjali z drugimi.

Razdelili smo se na tri maksimalno psihično pripravljene in fizično konsolidirane skupine, ki so naskočile po svojih smereh Zapadni Miřirgi (5025 m) in jugozahodno steno Dychtaua (5208 m). V teh smereh in na teh vrhovih do sedaj jugoslovanski alpinisti ře niso bili. Ko so postavile izhodiřno bazo in bazo pod steno, so priřle naveze okoli 4400 m visoko in v tretje prenočile.

Tu so se srečale z vso surovostjo gore (deř, sneg, vihar, kamniti in sneřni plazovi, strela). Bile so prisiljene obrniti.

Po dvodnevnem čakanju pod goro deř in sneg nista jenjala in skupine so sestopile v alplager.

Po dveh dneh oddiha smo se spet odpravili na goro, postavili razmeroma visoko izhodiřno bazo (3900 m) in se v treh skupinah po plezalnih smereh odpravili na 3 vrhove. Tokrat nam je bilo vreme naklonjeno.

Skupna bilanca nařega alpinističnega dela je naslednja:

- 15 pristopov na Trapeznik (4100 m), Bařha-Auz (4452 m),
- 2 vzpona teř. 2 A na Ullu-Auz (4680 m),
- 14 vzponov teř. 2 B na Kundjum-Miřirgi (4500 m) in Pik Panoramnij (4180 m),
- 2 vzpona teř. 3 B na Ullu-Auz (4680 m),
- 4 poizkusi vzpona v Zap. Miřirgi (Bezimennaja), 4 B,
- 2 poizkusa vzpona v Dychtau, 4 B,
- 2 poizkusa vzpona v Zap. Miřirgi, 5 A.

Svoje plezalne vzpone smo dokumentirali in bomo v jeseni posnetke pokazali na javnem predavanju, član odprave Vogeltnik je posnel tudi floro tega dela Kavkaza in zbral za Inřtitut za biologijo Univerze v Ljubljani okrog 150 vzorcev gorskih rastlin.

Na odpravi smo se res veliko naučili. Sodim, da smo s svojo aktivnostjo v daljnem Kavkazu častno zastopali Ime Jugoslavije in řportnikov severovzhodne Slovenije.

Odpravo ocenjujem za uspeřno, ker je v danih razmerah storila, kar je bilo največ mořoče. Z njo je alpinizem v tem delu Slovenije stopil na viřjo raven in se soočil z velikimi zahtevami v svetovnih gorstvih.

Člani odprave so imeli na gori manjše aklimatizacijske teřave, bilo je nekaj teřav s hrano, en član pa je imel tudi manjšo pořkodbo. Če upořtevamo velika temperaturna nihanja, ogromne količine snega, plazove, podirajoče se kamnite stolpe in padajoče kamenje, lahko trdim, da smo imeli veliko sreče, ře zlasti, če uspehe naře odprave primerjamo s smolo ekipe alpinistov iz Courmayeurja, ki so kar trikrat poizkuřali priti na Elbrus, pa so se morali obrniti.

Ře huje je bilo na sovjetski strani v alplagerju, saj sta se med našim bivanjem v Bezenjih smrtno ponesrečila dva alpinista v gorah Dumale, nekaj dni po našem odhodu pa je 6 inřtruktorjev alpinizma izgubilo řivljenje v podoru na Pik Puřkina.

Po našem povratku v domovino je obiskala naře gore in Maribor skupina 15 alpinistov iz daljne Kamčatke, ki so priřli kot zamenjava za naře bivanje na Kavkazu.

Zamenjava je bistveno pocenila stroške naře odprave in pripomogla, da se je uresničila dolgoletna želja řtajerskih alpinistov, da bi se, enako kot ře vrsto let alpinisti iz drugih krajev Slovenije, neposredno seznanili z ekspedicionizmom. Upamo, da bodo tej prvi odpravi kmalu sledile nove.

Vsem, ki so nam pri odpravi finančno priřkočili na pomoč, predvsem pa TTKS, našim podjetjem, ki so nam pomagala pri urejanju prostih dni, svojcem in prijateljem, ki so držali pesti za naš uspeh, in končno tovarilšem na gori za vse prisrčna hvala.

BEZENGIJSKI KONGLOMERAT

F. VOGELNIK

Človekovo življenje uravnava dve nasprotujoči si težnji: po gibanju in mirovanju. Ko se človeku izpolni želja po gibanju, začne iskati mir, in komaj se malo umiri, si že spet želi daljav. Med tema skrajnostima je razpet zlasti planinec, vendar ima pred zakrknjenimi dolinci veliko prednosti: na turi se mu potešita obe težnji hkrati. Samo v napornem, napetem, izpostavljenem, nevarnem gibanju najde popoln mir, srečen se vrne v zasopljeno pehanje množice, zdrži v njem nekaj časa, dokler ga kopnenje po velikih daljavah in višavah spet ne zvabi iz toplega gnezda. Tak je ritem planinske duše.

Človek si je, odkar ni več žrtev tlake za goli fiziološki obstanek, izmislil nairazličnejše oblike popotovanja, tako v resničnem svetu kakor v vesoljstvu duha. Kdor je odprt navzven, in naš edinstveni planet je kljub vsem pomislekom tega res vreden, in se more s svojimi pohlevnimi ustvarjalnimi silami zlit z velikansko ustvarjalno reko sveta, je prisiljen k nenehnemu gibanju: zakaj vsak trenutek življenja, vsak stik s svetom je spodbuda k iskanju in popotovanju, brez konca in kraja se ti odpirajo nova spoznanja, nova prostranstva. Človek namreč ni samo bitje, obsojeno na gibanje v treh razsežnostih, je tudi neskončno več: tri otipljive razsežnosti so le podlaga višjemu, nadsnovnemu gibanju, za katero je predvsem poklican, ustvarjen. Kakor roj svetlih isker spremljajo človeka doživetja skozi svetle in mračne dni življenja: velike, svetle se pogosto kmalu utrnejo in izginejo brez sledu, majhne so dolgo zveste, le nekatere se ugnezdijo globoko v njem, ga ujamejo v svoj čarovni ples in včasih odločilno vplivajo na njegovo usodo.

O doživetjih kot najpomembnejši sestavini človeka ne govorim tjavdan: smešno bi bilo trditi, da je planinec zmožen doživljati samo gorsko naravo in da je za vse drugo gluhi in otopel. Prepričan sem, da je človek zmožen zares doživljati Naravo, ki je kljub vsej znanosti ali morda prav spričo nje še vedno največja uganka, šele takrat, ko se povzpne k njej po strmih stopnicah kulture, vrednot, ki so jih v zadnjih tisočletjih in zlasti zadnjih stoletjih nakopili ustvarjalci na vseh področjih znanosti in umetnosti. Dandanes to niso več samo velika prostranstva, to so že prava svetovja. V svoji samozavestnosti si neomajno prepričan, da jih dobro poznaš in da te v njih ne more nič več presenetiti; vendar se lahko vsak hip zgodi, da te kakšno doživetje vrže iz tira.

Denimo v svetovju umetnosti. Iz dneva v dan se ne srečujemo samo s književnostjo, ampak tudi s slikarstvom, z glasbo. Še pred nekaj desetletji bi bil moral prepotovati ves svet, da bi pokukal v vse skrite zakladnice. Sodobna občila so premagala vse razdalje: iz najbolj skritih kotičkov sveta ti vsak hip igraje, kakor v kakšni razkošni restavraciji, postrežejo s kopico najbolj nedostopnih informacij, najbolj učenim komentarjem, najbolj bleščečo interpretacijo. Brez papirja in žic. V zvoku in sliki. In barvi. Tako se ti, denimo, zdi, da te v glasbi ne more nič presenetiti; meniš, da poznaš že vse pomembne skladatelje in njihova dela. In plejado vrhunskih izvajalcev seveda. Iz radovednosti loviš oddaje, stikaš za manj znanimi, da bi si dopolnil podobo in okrepil prepričanje. Zagreb. Radijske oddaje, pripravljene z veliko ljubeznijo do resne glasbe. Z zvenečimi, slovesnimi besedami oznanil napovedovalec nekega dne, da bo na sporedu nekaj posebnega. Monteverdi. Combattimento di Tancredi e Clorinda. Solist Vladimir Ruždjak. Le zapoj, vrli dečko! Trenutki pričakovanja kakor v koncertni dvorani, ko se zgosti napetost do vrhunca. In zvoki, ki nato privro, te najdejo vendarle popolnoma nepripravljenega, zbegajo te, osupijo, začarajo, potegnejo v neznanski vrtinec, v popolnoma nov svet. Z zvoki, ki so se takoj skraja dvignili nad vso izmerljivo fizikalnost in postali v umetnikovem navdihu pokorni izpovedovalci, popotuješ v menjavejočih se tempih in razporejenih dramatičnega dialoga med solistom in orkestrom skozi neskončno prostranstvo glasbe, dokler ne izzveni zadnji ton. Uvodni takt doživetja, ki ga boš nosil s seboj do zadnjega dne, zakaj v boleči tihoti se čutiš osirotelega, želiš si le, da bi ta čudež doživljal znova in znova, vendar se zavedaš, da je nepreklicno izzvenel.

Vsak planinec goji v svojem srcu željo po velikih potovanjih, po srečanjih z velikimi, daljnimi gorami. Nikdar ni povsem zadovoljen s tistim, kar je videl, prehodil, preplezal. Iz bližnjega gorskega sveta se odpravlja vedno dalje, zmerom višje, kratki izleti se spreminjajo v večdnevne ture, te pa v zahtevna in draga zapletena in tvegana popotovanja. Odkod pobuda, odkod tolikšna nepotešljivost?

Odkod pri meni davna želja po Kavkazu? Kdo je prvič omenil v moji bližini to gorovje v takem tonu in s takim poudarkom, da sem bil trdno prepričan, da se bom prej ali slej znašel v njem? Ah, že vem. Bilo je v tistem času, ko so po Hitlerjevem povelju zagrizeno razslovenjevali Spodnjo Štajersko, tisto poletno noč, ko sta nas zelena orožnika sredi noči vrgla iz postelj. Mater je seveda zanimalo, kam pojdemo tako nanaglo,

da še za prtljago ni časa. »Za zdaj k Srbom, nato pa z njimi vred v Kavkaz!« je ustrezljivo pojasnil orožnik. Kako se ne bi bile v otroško pamet vtisnile tako pomembne besede! Hitler kajpak ni izpolnil obljube; preveč je imel opraviti s strateškim krajsanjem bojišč, dokler ni nazadnje poginil sam v svojem brlogu. Misel na daljni Kavkaz nekje na robu sveta je bolj in bolj bledela.

Kar jo nekega junijskega dne veselo primaha k meni Danilo in mi skoraj ne da časa za premislek. Popoldnevi naglo minevajo v zbiranju potrebne opreme, s katero mi tovariši ustrezljivo priskočijo na pomoč. Marsikaj je treba tudi kupiti. Čevlji! Ne morem vendar na pot v odsluženih čevljih, saj mi lahko razpadejo, kakor tisti dan, ko smo v dežju, snegu in viharju zagrizeno osvajali Rysy. Stopim v najuglednejšo prodajalno: »Seveda! O vas smo brali, da ste stari 45 let. Takoj smo dali na stran gojzarje št. 45. Vse manjše in večje smo medtem prodali. Brez skrbi, v njih se boste udobno počutili. In varno: v njih ne boste nikdar padli na glavo. Če ne bo prostora v šotorih, boste lahko bivakirali kar v njih. Pol Kavkaza lahko pade vanje, pa se še sezuti ne bo treba!« Vidim, da usoda res skrbi zame.

Lepega sončnega jutra se na novem mariborskem letališču vkrcamo v letalo. V potovanjih po zraku smo še večinoma novinci. Ko sedimo v udobnih naslonjajih, se Danilo še enkrat ozre po nas in nas še zadnjič prešteje. Svojim očem ne more verjeti, da ima okrog sebe prvič zbrane vse člane odprave; boji se, da bi mu jo usoda zadnji hip, preden se vrata hermetično zapro, še zagodla.

Nekaj ur nato že mehko drsimo po neskončnem ozračju nad Sovjetsko zvezo. Nekje globoko, na dnu mrča, so trdna tla, naše zanimanje pa velja kopastim oblakom, ki jih ne bi mogla pričarati nobena domišljija. Človek bi vsak dan poletel v višave, da bi nekaj ur strmel v te enkratne, večno se spreminjajoče oblike, sredi katerih pozabiš, da si »ničave sin«. V dveh urah smo v Moskvi, zatem se pet uric prebijamo skozi mesto na drugo letališče, od koder poltisto zvečer v Predkavkazje, v Mineralne vode, kjer nas gostitelji nestrpno pričakujejo ves popoldan. Prekramo se v majhen avtobus, nekaj ur drvimo skozi noč, v kateri ne razločimo nič, nato brez pravega povoda obstanemo. Motor utihne. »Cesta je slaba,« kratko pojasni voznik, se zlekne na ploščadi zraven krmila in pokriva s kožuhom.

Ko se zasvita, zagledamo Kavkaz. Cesto rekonstruirajo, zato smo počakali. Nedaleč od razritega in nasutega cestišča je pas obrežnega jelševja, skoz katero se svetlika deroča kalna voda. V ozadju se vrstijo vodni rokavi, pretrgani s širokimi prodišči polnimi sršeče navlake, ki so jo nakopičile visoke vode. Onstran neprehodne struge se pno strma gozdnata pobočja. Daleč v ozadju se vrstijo visoki gorski hrbti, zaganjajo se vedno više, v objem večnega snega in ledu.

Voznik sede za krmilo, počasi se prebijamo naprej, dokler ne pridemo na boljše staro cestišče. Ob strani nas spremlja deroči Bezengijski Čerek. Slikovito se prepletajo vodni rokavi, prodišča, vrbje in strugi in ob njej, gozdne strmine, ki se dramijo iz jutranje sivine. Od časa do časa nam zastavi pot stožec naplavljenega blata in gručca. Pred kratkim, morda včeraj, je moralo krepko liti. Voda je v svoji običajni strugi. Zavijemo na most, kaj most, brvco, zgrajeno iz trščic. Kolesa zropotajo po deskah, pričakujemo osvežujočo jutranjo kopel. Po nekaj kilometrih vožnje skozi tako pokrajino se pobočja razmaknejo in se najdemo v vasi: Kara-Su (Črni potok) ji pravijo. Še enkrat zropotamo čez krhak mostiček, nato avtobus dokončno obstoji. »Naprej pojdete s tovarnjakom,« nas potolaži voznik. Objame nas tisočletni šum deroče vode. Vas se prebuja; od časa do časa prihiti mimo kak vaščan, zatem črede ovac, govedi, oslov. Le slednji si utrgajo nekaj časa, da se zamaknejo v čudne prikazni, ki so se ugnezdile ob cesti. Sonce se vzdiguje, nazadnje dosežejo njegovi žarki dno doline in se prijetno razlazejo po naših utrujenih udih. Jure in Ljudmila — naša spremljevalca — odideta v vas telefonirat, da bi pospešila prihod tovarnjaka.

In že privihra po cesti navzgor velik tovarnjak. Zavihtimo se pod prašno cerado. Prostor je poln tovara in naše prtljage. Komaj posedemo po ozkih klopih ob robu, že motor zarjove in divje potegne proti soteski nad vasjo. Navpični skladi apnenca se izgubljajo nekam kvišku, ob cesti so kupi skalovja, ki se je naveličalo viseti v navpičnih skladih in je zgrmelo navzdol. Od časa do časa se zajeda cesta v steno, deber je preozka. Vse to drvi mimo nas kakor v morečih sanjah, vozniku, ki se že lahko ponaša z vzdevkom Gary Cooper, še na misel ne pride, da bi nam privoščil nekaj razglednih postankov v tej divji pokrajini. Zdi se, da se zanima samo za Ljudmilo, eno izmed največjih alpinistk, kar jih premore Sovjetska zveza. Očitno imata zelo tehten pomenek spredaj v kabini, kajti od časa do časa vzdigne roke od krmila, si sname čepico, poravnava si dolge lase, nato pa z mahanjem rok poudarja svoje besede, medtem ko naše izbuljene oči, polne prahu, razločijo na tahimetru kazalec, ki poskakuje med številčkama 60 in 80. »Pa smo mislili, da je najbolj nevarni del poti za nami, ko smo zadnjič stopili iz letala,« vzdihne Danilo in premeri naše zelenkasto sive obraze; prešteti se nas sploh ne upa, saj se le od časa do časa dotaknemo trde klopi, na kateri dobimo še tisti hip pospešek v breztežnost. Vendar ni da bi človek popolnoma

obupal: z nami poskakuje nekaj zabojev popeskanega kruha in če odletimo v Čerek, bomo lahko dolgo živeli ob kruhu in vodi.

Nazadnje se slikoviti nebotični skladi soteske razmaknejo, brzimo skozi bolj prizanesljivo pokrajino. Zadnja vas Bezengi, okrog nje obdelan svet, sadovnjaki, travniki, pašniki, nato čedalje bolj odлюдna pokrajina, zanimiva predvsem za geologe, botanike, alpiniste. Sedimentnih kamnin ni več, prišli smo na granitna tla osrednjega Kavkaza.

»Mašinka« obstane. Treba je malo ohladiti motor. Poskačemo na prosto. Smo sredi zelo dolge gorske doline, ki meri kakih 60 km. Navzdol ji ne vidimo konca, na zgornjem koncu pa se blešči bela pregraja — slovita Bezengijska stena. Ker se dolina vzpenja v rahlem loku, je vidimo le majhen delček. Kljub temu takoj pritegne naš pogled, saj se ostro loči od težkih rjavkasto rdečkastih granitnih grebenov obakraj doline. Sicer pa so ostri vrhovi in stolpi tudi v naši okolici spoštovanja vredni. Segajo precej nad 4000 m. Tako so strmi, da se sneg in led obdržita le na redkih ozkih policah. Ledenikov še ne vidimo, čeprav jih slutimo; skrivajo jih bližnja gozdnata pobočja.

S pogledi tipljemo navzgor po dolini, da bi razločili alplager. — »Še dobrih deset kilometrov!« pojasni voznik in nam z roko nakaže smer.

Ozremo se naokrog. Spodaj v globeli se jezo premetava kalni Čerek v svoji tesni skalnati strugi, okrog nas pa se širijo v nedogled same sončne trate, polne znanega in neznanega cvetja. Bližnja gozdnata in drnasta pobočja vabijo. Kdo ne bi zamenjal

trde klopi za živo preprogo? Motivom se ni moč upirati. Zaklepi že tleskajo, snemalne kamere brnijo. Nato se spet vkrcamo in kmalu obstanemo pred vhodom v bezengijski alplager. »Vstop in prehod nezaposlenim prepovedana.«

Alplager Bezengi je dandanes moderno planinsko naselje na višini 2100 m; namenjeno je izključno izšolanim alpinistom kot izhodišče za zahtevne ture. Sestoji iz starejših lesenih barak in novejših, celo prav modernih stavb, zgrajenih v alpskem slogu. Začetki segajo v leto 1959. Življenje je takrat teklo le pod šotori.

Odprt je le dva meseca v letu, od 25. junija do 25. avgusta. Septembra so v gorah že zimske razmere. V Sovjetski zvezi je le še en tak športni alplager, Pamiro-altajski, pripraviški pa je kar 18. Izmena traja mesec dni. Pripraviški sta traja tri leta. Če opravi pripravnik v tem času predpisano število vzponov določene težavnostne stopnje in če med letom ne zanemarija športa (smučanje, telovadba, atletika), ima pravico bivanja v alplagerju. V bezengijskem je prostora za približno 200 alpinistov, v sezoni se jih torej zvrsti 400. Da bi bili prepuščeni samim sebi, na to ni misliti: zanje skrbi 50 instruktorjev alpinizma, na vsako navezo petih alpinistov po eden. V nasprotju z alpinisti bivajo instruktorji v alplagerju od začetka do konca sezone. V ta namen porabijo svoj redni dopust (1 mesec), imajo pa pravico še do izrednega neplačanega dopusta. Za svoje odgovorno delo so posebej plačani, vendar ne tako kakor na delovnem mestu. Uživajo pravico do brezplačnega potovanja, hrane, stanovanja in opreme. V »civilu« so instruktorji večinoma visoko izobraženi moške, precej je med njimi visokošolskih predavateljev.

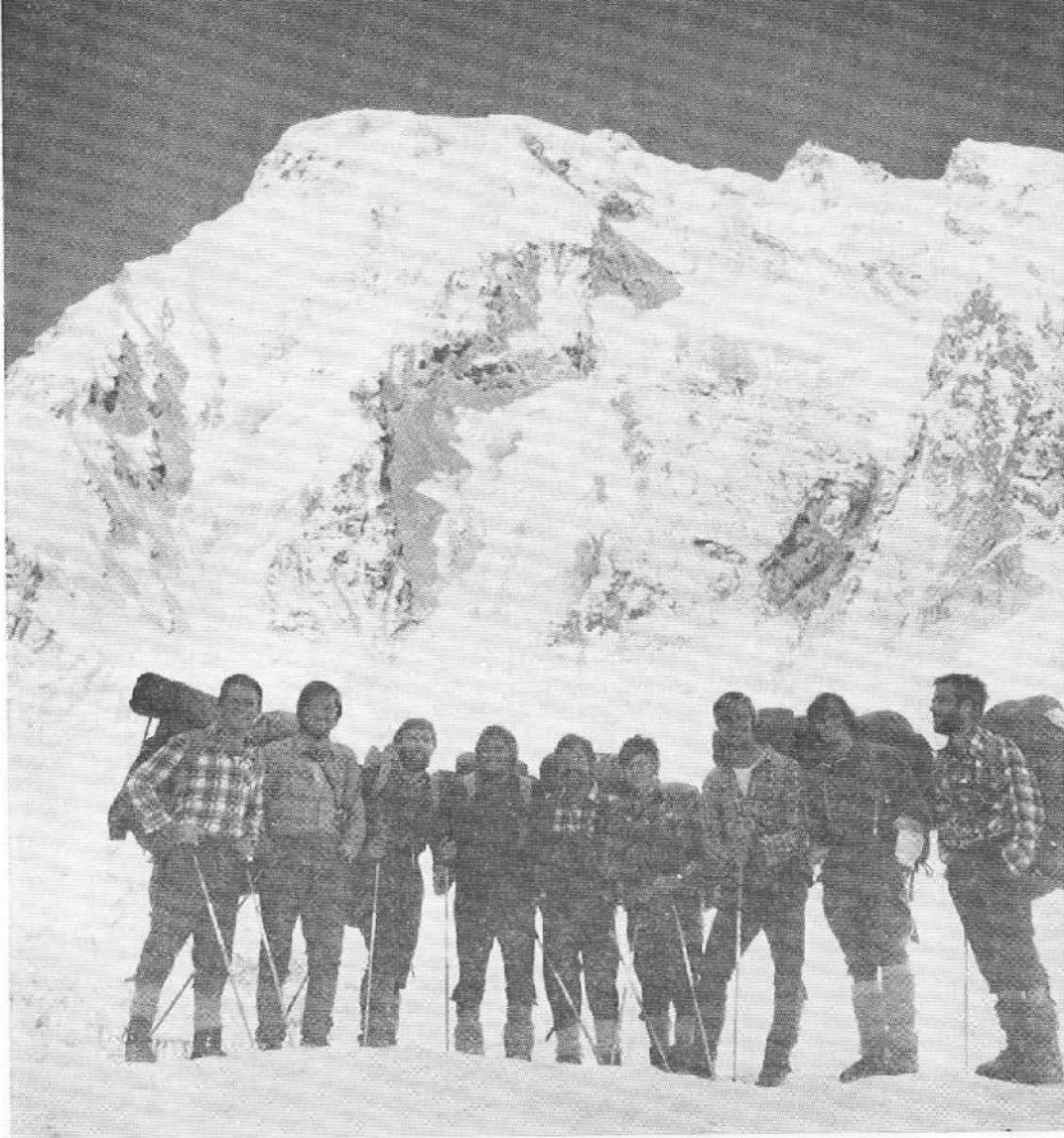
Gorska reševalna služba — načelnik, šest reševalcev, dva zdravnika, po potrebi instruktorji in prostovoljci — je vedno v pripravljenosti. Helikopter lahko pristane in vzleti do višine 3900 m. (Pristanek na vrhu Elbrusa je bil bolj rekordnega značaja.) Z navezami je alplager v redni radijski zvezi dvakrat na dan. Osnove reševanja mora obvladati vsak alpinist. Zahteve naraščajo s stažem.

Sovjetski alpinizem temelji na načrtnosti. Alpinisti se v alplagerju pravzaprav le vsestransko pripravljajo na ture. Najprej se je treba z vodstvom temeljito posvetovati o načrtih. Načelnik alplagerja Rahajev skrbi, da teče življenje brez zapletov in zastojev. Načelnik izobraževalne dejavnosti je I. B. Kudinov. Oba sta izredno izkušena alpinista in natančno poznata razmere v bezengijskih gorah. Ko se o vsem zedinijo, morajo alpinisti proučiti turo iz razpoložljive priločne literature in predložiti opis s skico. Če zdravnik ugotovi zadovoljivo zdravstveno počutje, lahko izpolnijo maršrutni list, iz katerega je razvidno, kje se bodo mudili od dne do dne in ob kateri uri se bodo vrnili v alplager. V skladišču dobijo vso potrebno opremo in hrano po izbiri, vendar le do protivednosti dnevnih obrokov. Težko otovorjena odide karavana na pot, skoraj vedno večja skupina, po več navez skupaj. Razdelijo se šele na izhodišču.

Ob našem prihodu slovesno sije sonce; le najvišji grebeni in vrhovi so zaviti v svilene bele turbane. Prepričani smo, da je to tisto vsakdanje »poprečno lepše vreme kot v Alpah« in da bodo vse morebitne spremembe v okviru dopustne tolerance. Od dolgega potovanja in močnih vtisov smo zbiti, od zadnje etape pa kar vidno pretreseni, zato nam takoj pripravijo majhno okrepčilo. Odkazejo nam sobe v lični koči, po dva v sobi. Ob treh nas zbude za kosilo, po večerji pa nas slovesno sprejmejo vsi funkcionarji alplagerja. Želijo, da pridemo z načrti na dan. Ne maramo biti malenkostni, naštejemo nekaj pettisočakov, omenimo tudi Bezengijsko steno. Takoj se izkaže, da smo v Kavkazu novinci: 200 alpinistov in 50 instruktorjev ne goji tako visokih želja. Začne se naštevanje vsakovrstnih nevednosti in nevarnosti, ki se jih ne zavedamo, dasi smo o njih poučeni. Tako smo na primer doma brali v časnikih, da je v Kavkazu zapadlo ogromno snega, več metrov; novica ni na nas naredila posebnega vtisa. Zdaj bomo morali stoletni sneg spoznati od blizu, na svoje oči. Najprej pomeni to oviro: kar poskusi prilesti na navaden širitisočak, če je snega za seženj ali dva čez glavo. Da o pettisočakih sploh ne govorimo. Predvsem pomeni to nevarnost: ledeniki so lepo položeni, vse razpoke so hinavsko zakrite, kakor da so za vselej izginile; stene so na debelo zametene, v severne vesine še ni segla odjuga; skozi ozebnike grmijo plazovi ob vsaki uri, zlasti takrat, ko bi plezalci tako radi šli gor ali dol; grebeni so ovešeni z velikanskimi opastmi. V vsakem primeru bodo morali visoki cilji počakati še kakšnih 10 do 12 dni, da se sneg posede in odleti, pa še takrat ne bo nič s severnimi stenami in zelo »prometnimi« ozebniki. V pošteb pridejo le razi in grebeni. Tako.

Kam pojdemo na kondicijsko turo, da gore za začetek malo potipljemo? Pik Brno? Pusto, nezanimivo! Poskusite s Trapecnajo, visoka je prav toliko, tura je enodnevna. Velja!

Zadeve se lotimo kakor stari alplagerski mački. V priločni knjižnici poiščemo opis, ga prevedemo, za nameček prerišemo še skico vršnega stolpa z vrisano smerjo. Zdravnik nas pregleda in potrdi. V skladišču vzdignemo manjkajočo opremo in se založimo s hrano. Tudi na maršrutno listo ne pozabimo. Na vreme sploh ne mislimo, saj je vendar »poprečno lepše« kot na Kranjskem. Za vsak primer, da ne bi že pred dnevom izbruhnila inflacija sporazumevanja, le določimo dvočlansko komisijo, ki se bo navsezgodaj ozrla po vremenu, nato pa zmetala iz postelj ostanek odprave.

Udeleženci 1. mariborske odprave na ledeniku Mižirgi, v ozadju severna stena Zahodnega Mižirgija (5025 m).
Od leve proti desni D. Škerbinek, B. Pavlin, M. Zanoškar, M. Meden, B. Ježabek, J. Bajde, S. Senaković,
E. Drofenik, M. Curk Foto F. Vogeltnik

Ob treh, ko bi se pravzaprav že moralo svitati, je še zmeraj temno kakor v rogu. Nobenega vrha ni videti, vse je zagrnjeno v mokre megle, ki že mencajo od zadrege, kam bi odtočile odvečni tovor. Ozračje je lepljivo od vlage. Vreme za žabe in močerad. Nazaj pod odejo! Kmalu zabobni po pločevinastih strehah in nato štropota zdržema nekaj ur. Ker smo uradno na turi, nimamo pravice do zajtrka. Da nam kislina ne bi prežrla praznih želodcev, se v postelji nekajkrat previdno obrnemo in poskušamo izsiliti še nekaj dremeža. Sredi dopoldneva vreme še vedno ni »poprečno kavkaško«. Kljub oblakom se ojunamo za sprehod do Misses-koša in nazaj, da spoznamo vsaj bližnjo okolico.

Alplager leži v varnem kotu, ki ga oklepata dve gorski dolini, ali natančneje, kjer se v mogočno Bezengijsko dolino izteka od jugovzhoda precej strma Mižirgijska dolina. Na jugu zapira pogled zoprn razdrapano severno ostenje Pika Brno (4100 m), na katero se daleč navzgor naslanjajo stožci grušča. V njih izginjajo vsi slapovi in hudourniki, ki pridejo navzdol ob nalih. Na višini alplagerja, ki ima dovolj prostora na veliki terasi, priteka na dan v številnih izvirih bistra studenčnica. Na severozahodni strani se terasa končuje z visokim hrbtom ledeniške groblje, ki jo je nakopičil Bezengijski ledenik. Ker se je v zadnjih stoletjih pomaknil daleč nazaj, je izpostavljena močni eroziji. Onstran nje teče globoko spodaj Čerek. Na nasprotnem pobočju visijo silno

razbrazdani ostanki ledeniške groblje, ki sestoji le iz mivke in grušča. Čudno, da se vsi ti stotisoči kubikov ne zapeljeje v Čerek. Nad grobljo se stopnjema poganjajo kvišku strne zelene police in skalnati skoki v višino nad 4000 metrov. Dolga veriga priostrenih granitnih vrhov na severozahodni strani Bezengijske doline je Kargašilski greben. Trapecnaja je le eden izmed njih; ponaša se s tem, da izzivalno pomežikuje s trapecnatim vršnim stolpom naravnost v sredo alplagerja.

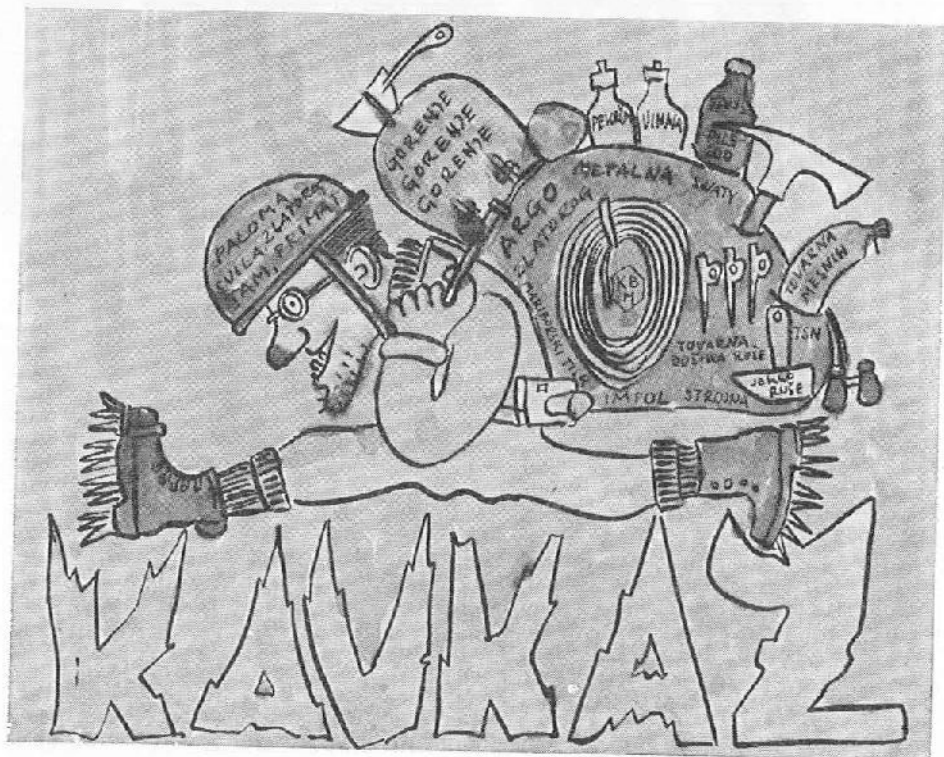
Proti Misses-košu nas bo vodila pot po spodnjih pobočjih Pika Brno in Misses-taüa. Zunaj žičnate mreže, s katero je ograjen alplager, da ne zahaja vanj pasočja se živina, se začne pot vzpenjati po udobnem hrbtu ledeniške groblje, više gori pa po njenem robu. Erozijska tudi na tej strani ne miruje, nikjer ni nič obstojnega. Proces oblikovanja površja je tukaj veliko hitrejši in obsežnejši kot v naših Alpah; zavira ga bujno rastlinstvo, ki se krčevito oklepa tal.

Sprehod do Misses-koša je za vsakega geomorfologa zelo poučen. Pot se drži roba groblje. Erozijske grape so jo mestoma pretrgale in se mora umikati na levo, vedno višje v pobočje. Prečiti je treba nekaj hudourniških in plazovnih nanosov, pravih blodnjakov starega in svežega skalovja. Nazadnje se steza spusti na prijaznejšo zeleno teraso. Na njenem zgornjem koncu stoji velik pločevinast zaboj — bivač. Nekaj metrov nižje je druga teraso. Preden prideš nanjo, moraš mimo velike skale. Ne pozabi se ozreti: polna je bronastih in marmornatih tabel z imeni alpinistov, ki so umrli v teh gorah. Nedaleč stran je tudi nekaj grobov.

Z Misses-koša je mogoče sestopiti na ledenik. Na spodnjem koncu, v bližini alplagerja, je videti kakor velikanška opuščena gramoznica. Led je prekrit z gruščem in ga bolj slutiš, kot vidiš. Vsako leto se Jezik Bezengijskega ledenika skrči za približno 12 m, njegovo površje pa zniža za 60 cm. Ker je dolg 18 km, se ni bati, da bo kmalu izginil, četudi se podnebje v prihodnjih tisoč letih ne bi spremenilo.

Ko se spuščamo na ledenik, razločimo na njem dva pasova golega ledu med srednjo in stranskima grobljama, ki prejemata vedno nove pošiljke s pobočij, od mivke in drobnega grušča do velikih skal, ki so vse obtočene ali celo razbite od udarcev. Le brž stran od roba na varnejšo sredo ledenika! Pri hoji po njem je treba vedeti, da so razpoke najštevilnejše in najširše ob robu, obenem pa je tukaj površje najbolj grbasto, najtežje prehodno. Treba je paziti na vsak korak: skala, ki visi na ledeni podlagi, lahko vsak hip izgubi ravnovesje in se ti privali pod noge.

Pred odhodom odprave. Narisal Jože Vogelink

Čim manj je na površju grušča, tem bolj je ledenik mikavon, slikovit. Manjši kamni se na soncu močnejše segrevajo, led se okrog njih hitreje tali, nastajajo ledene ponvilce. Velike skale pa so toplotni izolatorji, toplota ne seže skozi do ledu; nastajajo ledeniške mize, gobe. Seveda se ledeni podstavek počasi taja in lepega dne se skala zvali z njega.

Pravo predstavo o učinku sončnih žarkov v ledeniškem svetu dobiš šele ob številnih potokih, ki veselo žuborijo v bolj ali manj globokih strugah po površju navzdol. Tok je vedno obilnejši, dokler se voda nenadoma z glasnim šumom ne strmoglavi v navpično ledeno brezno. To je ledeniški mlín. Če suneš vanj najbližjo skalo in počakaš nekaj sekund, da se razleže tresk, lahko presodiš njegovo globino in obseg, ne da bi bilo treba poizvedovati pri mlinarju. Notranjost ledenikov je kakor kraški svet preprežena z rovi, po katerih se pretaka voda, v njih so tudi veliki prostori, ki se napolnijo ob visoki vodi. Ob močnih nallvlh derejo po površju ledenikov hudourniki, mlíni jih požirajo, kadar pa je vode preveč, lahko kje nižje silovito bruhne na dan. Sledovi takšnih gejzirov so gruščnati stožci in griči, ki jih od časa do časa srečaš sredi ledenika.

Pojdimo po Bezengijskem ledeniku še dalje navzgor. Njegovo površje se zložno dviguje, dokler ne zapre ozadja slovita 2000 m visoka in 12 km dolga Bezengijska stena, ki je v bistvu del osrednjega kavkaškega hrbta. Vsa je opasana z visečimi ledeniki, letos pa se povrhu še vsa blešči od snega. Vzdolž nje polzi Bezengijski ledenik in sprejema njene darove, dokler se v ostrem zavoju od nje ne loči. Ves neznanski led se spušča čez strm prag; o napetostih v njem pričajo prepleti globokih razpok in gruč serakov, ki se vedno bolj nagibajo, dokler se ne podro. Pod tem ledenim kataraktom pa je površje za čudo ravno. Ker je tod še mnogo južnega snega, snežnica pa le počasi odteka, so v kotanjah nastala lična jezera. Med njimi si moramo poiskati prehod k robu in naprej na strmo grobljo. Zev je sicer zapolnil snežni plaz, vendar teče pod njim potok snežnice, tako da ne vemo, ali bo površje pod našo težo vzdržalo. Oddahnemo se, ko dosežemo prve skale. Potem ni več težav. Pot se vleče po neskončni groblji nad ledenikom, vstric z Bezengijsko steno, dokler pri Avstrijskem bivaku ne odložimo težkih nahrbtnikov.

Če je vreme kolikaj ugodno, je trud stoterno povrnjen. Odprt je pogled na vso Bezengijsko steno od Share mimo Džangi-taua in Gestole do Ljalvera. Prvi vrhovi so pettisočaki, zadnji pa štiritisočaki. Zelo so nepristopni. Celo z južne strani je možno le majhno število tur: ni izhodišč, skoraj vse smeri so težavnostne stopnje V b, zapadno kamenje, povrhu pa še nestanovitno vreme, predvsem nevihte. Vzponi čez severno steno, ki jo grozeče zapirajo viseči ledeniki in v kateri je le peščica razov in grebenov, terjajo od plezalcev skrajno tehnično, taktično, telesno in duševno usposobljenost. Šele 1959 se je posrečil prvi vzpon čez severno steno (Gestola, 4980 m, M. Hergiani), Katyn-tau pa je premagal od severne strani I. B. Kudinov leta 1964. Na moč vabljivo je tudi grebenko prečenje Bezengijske stene, dasi je izvedljivo tudi v najbolj ugodnih razmerah vse prej kot mimogrede. G. Agranovski je moral dvajsetkrat bivakirati na višini 4000 do 5000 m, preden je prišel do konca. To zmoro samo človek, ki v polarnih razmerah uživa. Leta 1965 so se naši fantje v Bezengih sijajno odrezali. Lotili so se tudi Bezengijske stene, vendar so se morali, potem ko so imeli višjo in težavnejšo vzhodno polovico že za seboj, zaradi vremenskega preobrata kar najhitreje umakniti.

Če se sprehodiš na vrh kopaste groblje nad Avstrijskim bivakom (uradno ime je Džangi-koš), zagledaš na severu Dych-tau (Strašna gora, 5208 m), vzhodno od njega pa Zah. Mižirgi (5025 m), pod njim preval Sella ter v loku proti zahodu vrhove Bašha-Auz, Pik Sella in Pik Varšava (4200 m). Ker moramo uvideti, da bi bilo zaradi velikih količin snega brezupno in skrajno nevarno siliti v Bezengijsko steno (nobena naša odprava ni prišla v Kavkaz že konec junija), se naša pozornost obrne na nasprotno stran, na prisojne raze in stebre Dych-taua in Zah. Mižirgija. Medtem ko sta dve navezi že navsezgodaj odšli na preval Sella in naprej na Bašha-Auz, si ostali natančno ogledajo možnosti za vzpone na omenjena pettisočaka od južne strani. Že od daleč je očitno, da so vse grape, ozebnički in police na debelo naphani s snegom, ki je priletel iz bližnjih strmin. Treba se jih bo kar najbolj izogibati in proučiti možnosti za vzpon in sestop po razih in stebrih. Vsekakor pa bo treba še nekaj dni počakati na ugodnejše razmere. To spoznanje potrđita tudi navezi, ki se vrnete z Bašha-Auza, kjer je bilo na grebenu ogromno snega in je bilo treba zaradi velikih opasti paziti na vsak korak.

Tretji dan pospravimo opremo, zadenemo nahrbtnike in jo ob najlepšem vremenu, ki pomeni sončne opekline na vsakem koščku razgaljene kože, naglo in veselo pobiramo navzdol ob ledeniku in po njem. Ko je dobra polovica dolge poti že za nami in nas nahrbtniki že neznošno tiščijo, se ustavimo sredi ledenika, da se malo podpremo. Spomnimo se, da hranimo za slovesno priložnost bolgarske konserve polnjene paprike, s katerimi smo se založili pred odhodom. V duhu si slikamo njihovo slastno vsebino, želodci začno prestí. Kuhalniki brenčijo, medtem ko grejejo odprte pločevinke. Ko smo prepričani, da je pasterizaciji za silo zadoščeno, narežemo ostanke kruha in zavhtimo žlice. V začetku prihaja na dan sama narezana paprika in druge sorte zelenjave. Seveda,

Alplager Bezongi, 2100 m; nad njim ledeniška reka Mižirgi, Ullu-az, 4679 m

Foto Fr. Vogelink

menimo, to je lažji del vsebine, meso je na dnu. Najhitrejši že praskajo z žlicami po dnu, vendar ni o mesu ne duha ne sluha. Nazadnje moramo spoznati bridko resnico, da so konzerve brezmesne. Kljub tehtnim pomislekom ne pošljemo pobudnika, ki je zakrivil nabavo polnjene paprike, v najbližji ledeniški mlin. Prehodno se potolažimo z dejstvom, da so nekateri vegetarijanci vendarle opravili velika zgodovinska dela in nazadnje le umrli. Kakšna sreča, da smo pred odhodom naročili, naj nam v alplager dostavijo zadostne količine piva, da se bomo odžejali, kakor se spodobi! S pokoče izsušenimi grli — ne, žeja sploh ni noben užitek! — smo popoldne končno doma. Ker je do večerje ob 20. uri še nekaj neskončnih ur, odmašimo steklenice, na katerih ni nobenih nalepk, in medtem ugrabimo, ali bo grenčina bolj vlekla na »Talis« ali na »Zlatorog«. Le močje jeklenih živec in železnih želodcev poženejo po grlu nekaj požirkov, drugi odnehajo že prej.

Nekaj dni nato je ob lepem vremenu odprava spet pri Avstrijskem blvaku. Naveze so poženejo na Dych-tau in Zah. Mižirgi. Ko so sredi stene, jih strahoten vremenski preobrat z dežjem, viharjem, snegom in strelo prisili k umiku. Tako padejo v vodo naši največji upi. Premočeni do zadnje nitke se poraženi, vendar zdravi in celi vrnemo v alplager.

Iz neuspohov se človek največ nauči. V odkritem pomenku pretresemo vse gorniške izkušnje v domovini in tujini ter jih primerjamo s kavkaškimi. Prvo spoznanje o Kavkazu so njegove velike razsežnosti: zaradi dolgih dostopov gre v izgubo veliko časa in

je efektivnega plezanja sorazmerno malo. (V Alpah so dobre komunikacije, relativno majhne razdalje in kratki dostopi do sten; efektivnega plezanja vseh težavnostnih stopenj je veliko.) Znojna sten so v veliki nadmorski višini, poprečno okrog 4000 m, stene so visoke, zelo zahtevne, preplezljive le z vmesnimi bivaki. Orientacija je otežena: ni zemljevidov, priločnikov, nasveti so nezadostni. (V Alpah je dovolj priločnikov in natančnih zemljevidov, orientacija je bistveno lažja.) Kavkaške gore so surove, divje, izpostavljene pogostnim vremenskim preobratom; vremenskih napovedi ni ali pa so le splošne. (Alpe so visoko civilizirano gorstvo; vremenska služba je dobro razvita; povsod je možnost dobre in razmeroma cenene prehrane.) V Kavkazu je možnost gibanja omejena, v Alpah neomejena. Kavkaz je šola za velika svetovna gorstva, kjer je treba ob velikih sredstvih računati z veliko porabo časa in z razmeroma majhnim učinkom. Vendar bezengijski alplager razpolaga z nekaj ugodnostmi, ki odtehtajo marsikatero pomanjkljivost. To so urejeno bivanje z izdatno hrano, možnost oddiha, kopanja, sušenja opreme, gorska reševalna služba, hitra zdravniška intervencija. Ob teh ugotovitvah začutimo tudi razlike med sovjetskim in zahodnim alpinizmom: medtem ko so sovjetski plezalci kljub slabši tehnični opremljenosti neprimerno bolj vztrajni, vzdržljivi, nepopustljivi, morda počasnejši, toda kondicijsko na zavidljivi višini, odključeta zahodne plezalce ob slabši kondiciji boljša plezalna tehnika in boljše oprema. Še nekaj je treba poudariti: skrb oblasti za razvoj alpinizma, ki ni zgolj deklarativna, temveč zvezana z velikanskimi stroški. V 20 alplagerjih se šola na tisoče pripravnikov in uri na stotine alpinistov in instruktorjev, ne da bi se bilo treba trapiti z gmotnimi skrbmi. Preneseno v naše majhne razsežnosti bi to pomenilo zagotovljena sredstva za plezalsko elito in naraščaj.

Kaj je pravzaprav alpinizem? Je to le ena izmed dolžnosti, ki jih narekuje rodoljubje, je mar vrst agresivnosti, iskanje nevarnosti za vsako ceno? Ali ni to nekaj spontanega, ali ne izvira iz veselja do življenja, iz preobila sil? Ali ni to le igra, v kateri mora človek zastaviti vse svoje telesne in umske moči, da pride na cilj? Igra, v kateri se zavestno izroča vsem naravnim silam, jih sproti spoznava in se jim hkrati postavlja v bran. Igra, ki opaja in krepi. Igra, v kateri je neizrekljivo lepo biti zmagovalec. Igra, v kateri ni prav nič sramotno biti premagan, saj ti stoji nasproti vsa neskončna in veličastna Narava.

PIK PANORAMNIJ

Mg. dr. BOGDAN PAVLIN

Pogled iz šotora poplača napore dneva, ki počasi izgoreva v čudovit večer. Pettisočaki Koštantau, Mižirgi, Pik Puškina in Dychtau grejejo svoje vrhove v večernih sončnih žarkih. Igra svetlobe, snega in ledu nas očara, v taboru vlada popolna tišina. Prevzeti smo, omamljeni. — Lahko bi rekli, da intenzivno doživljamo prelepe trenutke. Misli uhajajo domov, želimo si doma, želimo pa tudi na nov vrh in ga doživeti v vsej lepoti in mogočnosti. Bilo bi prav, da tudi mi dočakamo ugodne razmere za vzpone. Že ves čas je vreme izredno slabo.

Ležišče je trdo in me tišči, kamor koli se obrnem. Nenadoma nekdo zarjove: »Uzbuna!« Skočim pokonci, pri tem se zaletim v sostanovca Štefana. Nastane prava zmešnjava, šotorček komaj vzdrži pritisk dveh nerodnežev.

Počasi se mi posvita. Kraj nočitve je majhen greben nad tretjim slapom mogočnega ledenika Mižirgi v višini 3900 m. Šotorčki so ugnezdjeni med redke skale na zasneženem grebenu stražarja Utjuka.

Jutro je prekrasno, brez oblaka, in vrhovi žarijo. Z Borom, Inkom, Marjanom in Štefanom smo prejšnji večer načrtovali vzpon na Pik Panoramnij. Pot nas vodi pod grebenskim stolpom Utjuk skozi leden in skalnat ozebnik na sedlo prečnega grebena. Po dobri uri hoje smo na sedlu, z njega se spustimo navzdol na velik snežni plato. Jezi nas, ker smo izgubili vso pridobljeno višino. Nenadoma utihnemo in presenečeni zagledamo naš cilj. Prava paša za oči. Šopiri se sam, neodvisen od drugih vrhov nad nami.

V dveh navezah se zagrizemo proti vrhu. Po snežnem grebenu se bližamo skalnemu stolpu naše gore. Greben je leden in pokrit s tanko snežno odejo. Uporabiti moramo ledne kline. Med kratkimi oddihi nam pogled uhaja na ledene ploskve, ki se lesketajo skoraj 2000 m nižje. Ko preizkušam varovanje za Bora, ki čepi 30 m nad menoj na

ledenem grebenu, snežna skorja popusti, dereze padejo v prazno in svet se zavrti. Varovanje vzdrži, redke skale pa me obdelajo na vseh straneh. Kako je moralo biti Boru pri duši, raje ne pomislim. Vzpon nadaljujemo in kmalu smo v skalah, kjer se počutimo bolj domači. Po treh raztežajih prečimo zasnežene police skalnega stolpa z leve strani in po spirali levo navzgor dosežemo vrh skalnega stolpa — Pik Panoramnij.

Kavkaz vidimo prvič v njegovem popolnem sijaju. Pogled tava očaran od Elbrusa, Užbe, Šare, Mižirgija, Koštantau do Ullu-Auza prek mogočnih ledenikov med ovčice na nebu, ki se zbirajo v daljavi. Tako lepo je, da ostanemo na vrhu dobro uro, pri tem pa se seveda pošteno menjavamo na pretasnem prostoru na vrhu in tik pod njim. Z dülferjem se izognemo neprijaznemu ledenemu grebenu in kmalu dosežemo jugo-zahodno snežno ploščad Pika Panoramnega.

Nenadoma nas zagrnejo črni oblaki. Pri sestopu plačujemo davek za vse lepo, kar smo doživeli. Sneg ne drži več, vedno globlje in globlje se pogrezamo vanj, po spustu skozi ozebnik celo do pasu in še čez. Počasi se premikamo, zelo smo utrujeni. Pa se Inko spomni otroške igre na snegu. Takoj smo se vsi po zadnji plati odpeljali na ledeniško ploščad.

SKALA

BORO JEŘABEK

Trapeznik — v Kavkazu mu pravijo Trapecnaja — je s svojimi štiri tisoč sto metri v družbi bezengijskih pettisočakov nepomemben skalni stolp. Vzpon na njegovo značilno oblikovano temo, po katerem je dobil tudi ime, smo si izbrali za aklimatizacijsko turo pred zahtevnejšimi cilji, ki so nas čakali.

Tretji dan po prihodu v bazo smo se odpravili. Šest mariborskih in dva koroška alpinista, doktorja in Frančka, našega botanika in fotografa, najde jutrajne sonce že nekje sredi tisočmeterskega travnatega pobočja, precej visoko nad pločevinastimi strehami alplagerja Bezengi.

Šopi trave, ki jih težko otovorjeni pridno zalivamo z znojem, nam v precejšnji strmini le počasi izginjajo izpod nog. Više zgoraj prečimo nekaj skalnih reber in se zagrizemo v strma snežišča, ki nas pripeljejo v amfiteater pod galerijo skalnih stolpov, od katerih najvišji kipi v oblake naravnost pred nami. To je Trapeznik, naš današnji cilj. Običajno zgodnejuljsko vreme v Bezengih nam že dela težave pri orientaciji. Tam spodaj na neskončnih tratah nas je morilo sonce, ko pa se dan prevesi v drugo polovico, pa se od bogve kod že jemljejo megle in polnijo amfiteater. Le v presledkih se nam odkrivajo rjavo črna ostenja in v takih trenutkih na moč hitimo.

Prve popoldanske ure nas zalotijo na ostrem, z opastmi ovešenem in na moč vetrovnem grebenu južno od vrha. Na sodro smo se že navadili. Od trenutka, ko se je vreme dokončno skazilo, je za nami že strm, kombiniran ozebnik v ostenju levo od vršnega stolpa. V strmlem ledu prečimo pod opastmi in obidemo prvi stolp v grebenu. Druga preplezamo, skala ni pretežka, a je razbita in skrajno krušljiva. Povrh tega pripomore še višina, da plezamo počasneje in preudarno. Ob dveh popoldne stojimo od previsno in krušljivo vršno steno. Raztežaj odprte stene, izpostavljen prestop v rahlo previsen in močno krušljiv petnajstmetrski kamin in vrh. Vsepovsod okoli le megla, vse bolj gosta in temna. In že je tu — »grozá« po rusko.

Prvi blisk razlije svetlobo po sivini, ki visl v ozračju. Sunek difuzne, a zgoščene svetlobe skoraj mehansko prešine telo in že je v kosteh čutili nelagodje. In potem občutek, da je eksplodirala atomska bomba. Stopnjujoče se grmenje doseže višek, ko se zvok odbije od množice sten in vrhov in še ne utihne popolnoma, ko se vnovič zabliska...

Podvizamo se z visokega počivališča razbitih skal, ki že od svojega davnega rojstva čemijo na tem od strel raztreskanem vrhu in čakajo na neizogibno usodo — da se pridružijo množici drugih na groblji ledenika dva tisoč metrov niže.

Klina za spust ni moč nikamor zabiti, vse se maje in želi v dolino, proč od vetra, viharjev in strel. Prijatelji skrajno previdno plezajo skozi priskutni kamin. Človek, vrv pa spet človek. Spodnji čuti v vrvi vsaj moralno oporo, zgornjemu je le vodilo navzdol. Zadnji ostanem na vrhu in odsotno podajam vrv v globlino. Častitljive skale okoli mene so tihe in resnobne poslušalke nebeške simfonije, ki počasi prehaja v fortissimo.

Nekje v notranjosti se stopnjuje živčna napetost, zato mi je dobrodošel vtis vdanosti v usodo, ki ga kažejo moji molčeči granitni družabniki.

»Pazi, SKALA!«

Krik iz globine me zdrami iz otopenosti. Nagonsko stisnem vrv in čakam sunka, ki ga ni. Le zlovesče kreščanje ob trenju velikega kosa granita ob steno traja celo večnost in preneha. Še nekaj udarcev kamena po čeladi mi ujame uho in vrv se spet počasi premakne. Pogled čez rob me navda s tesnobo. V dnu kamina še vedno ždi Lilo, ki ga prekratka Maticeva vrv ni spustila na varno. Matic se skrajno previdno in počasi spravlja čez nekaj, kar je približno tako veliko kot pralni stroj in dobesedno visi približno sredi kamina. Le dve oporni točki ima ta Damoklejev meč, eno na enem, drugo na drugem boku kamina. Lilo in Matic kar se da hitro izgineta izpod viseče skale. Le še modra vrv visi v kaminu, boža skalo, na trenutke zaniha v vetru in priča, da je zgoraj še nekdo, ki želi in mora navzdol, a mu je umik skozi kamin praktično odrezan. Živčna napetost na vrhu se skupaj z nevihto bliža višku. Dva klica »Pridi!« preslišim, nato se na hitro le poslovim od granitnih prijateljev in le počasi spustim čez rob. Noge za trenutek iščejo opore in jo najdejo. Pogled se mi ustavi na skali. Vrv prosto visi od pasu in čeznjo izginja v meglo. Mrzlično razmišljam o možnostih. Kaj bo, ko pridem do nje? Še trije metri so do tja. Ali naj jo sprožim? Prijatelji so sicer že na varnem za robom, toda kaj bo z vrvjo, ki ji pod skalo ne morem več slediti? Zatorej moram priti čez, ne da bi se je dotaknil. Edina možnost. Še dva metra, eden in pol, dva stopa, stop... Tukaj je. Ne upam si več dihati. Skalo ne gledam. Do skrajnosti se zberem in si poiščem oprimek v desnem boku kamina, a ga že naslednji trenutek vržem v megleni mrč. Poiščem še enega, tokrat bolj zunaj. Drži. Napočilo najbolj kritični trenutki. Sedaj sem popolnoma miren. Počasi, skrajno počasi se spuščam. Tik ob skali, morda milimeter od nje, a se je ne dotaknem. Sedaj jo imam v naročju. V višini štiri tisoč sto metrov mi vrv prosto visi od pasu v globino, v naročju pa imam petstokilsko skalo, ki se drži kamina le v dveh točkah. Tako majhnih, pa vendar pomembna življenje. Za nič na svetu ne smem porušiti tega šibkega ravnotežja. Zadržujem dih. Prevzema me občutek, da visim v zraku. A vendar se spuščam; počasi, zelo počasi. Še nekaj neskončnih trenutkov in pod njo sem, a še vedno ne na varnem. Še celih deset metrov mi bo visela nad glavo. Spet se spuščam, zelo previdno. Ničesar ne sprožim, ničesar ne majem. Skale ne gledam več, a jo čutim. Zdi se, da z vso svojo težo pritiska name. Še pet metrov do življenja. Vsak trenutek pričakujem tisto zlovesče kreščanje, ko se bo petsto kil nad mano premaknilo: konec je. Še trije metri. Vrv izginja za rob. Tam so prijatelji. Tiho spremljajo moj boj s skalo in samim seboj. Še malo. Kako je ta prestop zoprn! Še zadnjič jo pogledam in izginem pod previs.

Vihar še vedno razsaja, meni pa gre na bruhanje...

MIŽIRGI

MARJAN CURK

Po zajtrku se odpravimo iz alplagerja Bezengi po Bezengljskem ledeniku proti Džangi-košu (Avstrijskemu bivaku). Pot že poznamo, zato napredujemo hitreje kot prvič. Sonce žge. Da bi se zavarovali pred opeklinami, si zastremo obličja z gazo. Videti smo kakor beduini. Sredi poti srečamo skupino sovjetskih alpinistov, ki so zelo pisano opremljeni. Zvemo, da so doma iz Voroneža in da hodijo po nekakšni transverzali čez Kavkaz k Črnemu morju. Kar precej daleč.

Pri ledenem slapu se povzpemo na moreno; po njenem grebenu nadaljujemo pot proti bivaku, ki se razloči v daljavi kot majhen temen trikotnik na belem ozadju. Pri bivaku tabori drugi del skupine iz Voroneža, ki tudi roma proti Črnemu morju, vendar čez sedlo med Šharo in Bašha-Auz-bašijem. Že v alplagerju so nas opozorili, da bo v prihodnjih dneh prišlo k Avstrijskemu bivaku okrog 50 alpinistov in instruktorjev. Zato poiščemo opremo, ki nas je neokrnjena počakala pod kamenjem nad ledenikom, ter se utaborimo više na moreni, kjer si na lepem prostoru postavimo štiri šotore.

Smo na višini 3300 m in vendar je med skalami polno cvetic, ki jim razen sponičnice ne poznam imen. Od taborišča upremo poglede na sever proti našim ciljem v prihodnjih dneh — od krušljivih pobočij tik nad taboriščem navzgor do grebenov, ki se poganjata visoko navzgor, skoraj do vrha Dych-taua, ter po glavnem grebenu na desno

čez Pik Puškina do Bezimene in Zah. Mižirgija, ki je cilj treh navez. Čeprav je ostenje prisojno, je v njem precej snega in najbrž tudi požleda.

Na nasprotni strani pa se v vsej svoji veličini bohoti Bezengijska stena. Beli vlaki vozijo po njej navzdol tako pogosto pošiljke snega in ledu, da nas mine veselo.

Med kuhanjem in pripravi na vzpon ponovimo bojni načrt za naskok na goro. Matic in Edi pojdeta na preval Sella, 4350 m, se na njem utaborita in prenočita, nato pa po južnem stebru Zah. Mižirgija splezata na vrh (5025 m). Inko, Venček, Boro in jaz se povzpemo na skalnat pomol nasproti vstopu v smer, ki poteka po južnem stebru Bezimene in po zahodnem grebenu na vrh Mižirgija. Lilo in Milan ostaneta v taborišču dva dni; če bodo naveze napredovale brez zapletov, se bosta odpravila v južni greben Dych-taua. Doktor ostane v taborišču, skrbel bo za radijsko zvezo med navezami in alplagerjem.

Drugo jutro podremo šotor in se napotimo po moreni med pobočjem in ledenikom do ledenega slapa. Zaženemo se po znani smeri med seraki. Zadnjih dvajset metrov je strm led. Ravno si hočemo navezati doreze, ko začne ropotati kamenje s serakom nad nami. Debel kamen, ki ga prestrežem z nahrbtnikom, nam požene strah v kosti, zato se hitro spustimo nazaj na varno. Poskusimo bolj na desni, v labirintu serakov, in se nam posreči priti čez. Ustavimo se na skalah nad platojem ledenika in počivamo. Ne moremo se odločiti za smer, po kateri bi prišli na zgornji plato. Na izbiri imamo dve možnosti: levo ali desno okrog ledenega slapa. Prehitita nas Matic in Edi, ki odločita namesto nas, ker jima kratko in malo sledimo.

Snežno pobočje med seraki in skalami je zelo strmo. Ker se bojimo skritih razpok, se umaknemo v skale, le v zgornjem koncu si utremo gaz po snegu na plato. Ura je že čez poldne, zato se nam globoko udara. Na skalnem pomolu približno 400 m visoko odkrijemo skoraj raven, suh prostor za šotor. Poslovimo se od Edija in Matica, ki ju čaka še naporen vzpon čez zgornji konec ledenika na sedlo.

Malo poravnamo prostor in postavimo »palatko«. Potem si natančneje, od blizu ogledamo smer, ki je, se zdi, pred nosom.

Pred nami so trije ozebniki, med katerimi je desni tako ozek, strm in poln ledu, da ga takoj odpišemo. Še najbolj spodoben je videti levi ozebnik; le na enem mestu zagledamo pravi led. Razmišljamo, ali bi se odločili za originalno smer: pod vrhom Bezimene na desno sedlo in z njega na vrh Mižirgija. Smer so nam sovjetski alpinisti odsvetovali. Prečnica pod sedlom je zelo nevarna zaradi ledu, ki pada z grebena Bezimene. Pred nekaj leti sta se ravno pri prečanju ponesrečila dva sovjetska alpinista. Druga možnost pristopa je vzpon naravnost po stebru na vrh Bezimene, spust v sedlo in vzpon na vrh Mižirgija. Tretja smer poteka naravnost po levem ozebniku na sedlo levo od Bezimene in nato čez njen vrh na Mižirgi; priporočili so nam jo za sestop z vrha. Na enem izmed omenjenih sedel bi morali bivakirati na višini 4700 m.

Domenimo se, da bodo o izbiri variante vzpona dokončno odločile razmere v steni. Po radiu vprašamo doktorja, ali je kaj zvedel, kakšna je vremenska napoved; žal nas ne more potolažiti. Sicer pa sami še predobro vidimo, da prihaja z juga, čez Bezengijsko steno, slabo vreme.

Na podobnem skalnem pomolu, kakor je naš, zagledamo precej daleč šotor in po tem sklepamo, da sta se Edi in Matic odločila za bivač pod sedlom. Vzrok je bil brzkonegnil sneg. Gotovo računata, da bosta zjutraj veliko lažje napredovala.

Vso noč piha močan veter, ki preti, da bo raztrgal palatko. Boro je zjutraj prvi na nogah. Pove nam, da je vreme nekam čudno. Nad nami je sicer jasno, od juga pa se bližajo temni oblaki. Za višino 4000 m je veter nenavadno toplel. Gotovo gre za jug, ki je znanilec poslabšanja vremena.

Počakamo na radijsko zvezo ob osmih, ker nočemo tvegati, da nas že v začetku vzpona ujame slabo vreme. Ob domenjen uri vlije Bogo Korošcema s spodbudnimi besedami pogum, ker sta že vstopila v južni steber Mižirgija. Z daljnogledom ju razločno vidi. Nam pa pove, da je napoved ugodna in da so tudi sovjetski alpinisti odšli na turo. Napoved so gotovo skovali v precej drugačnih razmerah, kajti okrog našega šotora nekaj minut sije sonce, nato sneži, ves čas razsaja veter, potem spet malo posije sonce in tako naprej ves dopoldan. Pogled na steno nam pove, da iz nje ne bo lahko ulti.

Opoldne se kljub vsemu napotimo na ledenik pod vstop, vendar se vrnemo na izhodišče. Sklenemo, da bomo vstopili jutri, če se bo vreme izboljšalo.

Večino časa prebijemo v šotoru, saj zunaj prav grdo piha. Čas si krajšamo s kuhanjem, petjem in kramljanjem. Popoldne stopi Boro po hrano, ki je zunaj v nahrbtniku pod polivinilno folijo, in ko se ozre naokrog, zagleda na grebenu, ki se vzpenja od Džangi-koša proti Dych-tauu, dve človeški postavi. V hipu smo zunaj in ugibamo, kdo bi mogel biti. Po rdečem vestonu sklepamo, da sta se Lilo in Milan odločila za vzpon dan prej, kot je bilo domenjeno. Hkrati pa vidimo na nasprotni strani, pod sedlom, šotor še vedno na istem kraju kot zjutraj, kar pomeni, da sta se Korošca v steni obrnila in se spet utaborila. Vemo, kako zagnana sta; razmere v steni so morale biti res obupne, da sta odnehala.

Nestrpno čakamo na zvezo ob štirih. Vendar brezžična tehnika odpove — doktorja slišimo, on pa nas ne. Boro se v stiski odloči za preizkušeno tehniko sporazumevanja na veliko razdaljo: začne vpiti na vse grlo in mahati z rokami, da bi dopovedal Maticu, naj vklopi oddajnik. Iz njihovega pogovora zvemo, da je bil steber na debelo požležen, za nameček pa je razsajal pravi orkan.

Zaradi vetra, ki noče odnehati, se preselimo nazaj v šotor in prenesemo vanj tudi gorilnik. Medtem ko kuhamo, zunaj naš »prijatelj Aljoša«, kakor krstimo divji veter, neutrudno tuli najnovejše bezengijske napeve. Po vsakem sunku ugibamo, ali se bo obrnil ob južni steni Mižirgija in butnil nazaj ali pa se bo pognal čez Mižirgi do alplagerja ter prlivil nazaj do Bezengijske stene, se ob njej zasukal ter se zapodil v naš šotor. Za vsak primer, če bi imel kakšne hudobne namene obtežimo šotorske vrvice z nekaj skalami. Inko leže na trebuh ter krmari naš šotor skozi vihar kakor kakšno vesoljsko vozilo. Kadar Aljoša zatuli, ga prevpije:

»Pozor! Zdaj narediva luping! ... Bravo!«

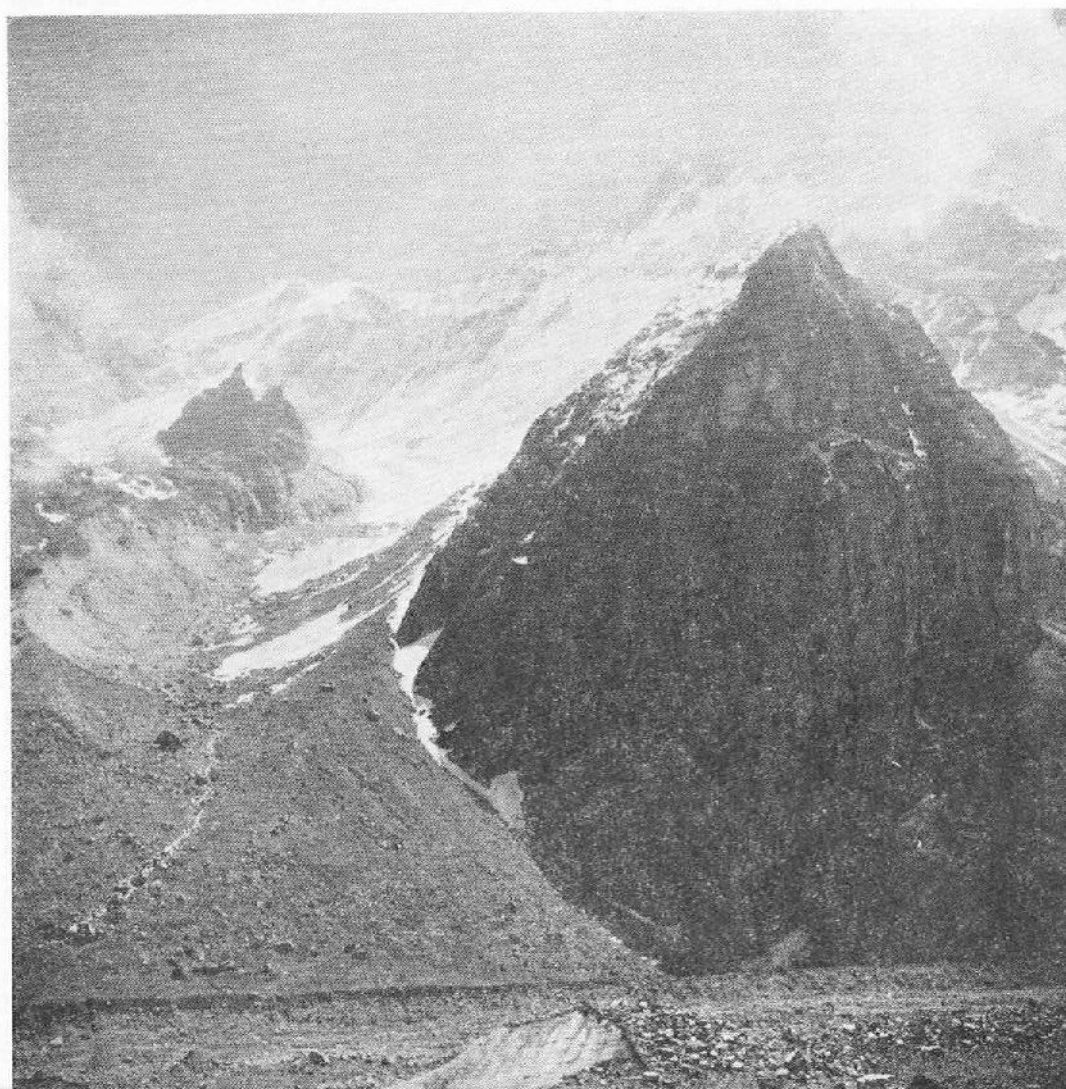
Okrog osmih zvečer se začne grozá, kakor pravijo Rusi nevihti. Nekako se nam posreči dobiti zvezo z doktorjem. Sporoči nam, da se obeta slabo vreme. To sicer dobro čutimo na svoji koži. Tesnobno štejemo sekunde od bliska do groma in preračunavamo, kako daleč je nevihtna fronta.

Petja in šal ni več slišati. Skrbi nas, kako vedrita Lilo in Milan na grebenu, kjer sta še bolj izpostavljena divjanju neurja kot mi.

Na vzpon ne mislimo več, le eno samo željo imamo: da bi prišli celi dol. Medtem se

Ullu-az, 4679 m, z ledenika Mižirgi

Foto Fr. Vogeljik

nevihta počasi oddaljuje. V šotor se zaganja vihar in nosi snežinke. Kaj počne doktor sam tam spodaj? Če mu veter podre šotor, mu bo slaba predla.

Ponoči se neurje še dvakrat razbesni, tako da ne zatismo očesa. Notranjščina šotora je mokra od kondenzirane vlage, vendar ga ne smemo niti za hip odpreti, ker bi se sicer spremenili v snežene moža.

Nekako se le izteče ena izmed naših najhujših noči. Proti jutru se veter nekoliko poleže. Zlezemo iz šotora, da vidimo, kako je zunaj. Snega je malo, veter ga je spihal. Odgrnemo polivinilno folijo z nahrbtnikov. Kljub naši previdnosti je veter našel pot v vsako luknjo. Čelade so polne snega. Izbrskamo vso ropotijo, nase navlečemo vse, kar imamo, in se pripravimo za umik.

Matic in Edi sta že podrli šotor in se nam bližata.

Z doktorjem spet ni zveze.

Iz megle se pokaže stena. Vsa bela je in grozeča. Po ozdobnikih drsijo plazovi novega snega.

V gnilem snegu začnemo sestopati. Globoko se nam udara. Po strmini med seraki in skalo se peljemo kar po zadnji plati, ker je tako hitreje in bolj varno. Na platoju se navežemo. Zaradi novega snega, ki zakriva razpoke, sestopamo skrajno previdno. Nato se spuščamo po labirintu ledenega slapa, ki je čisto drugačen, kot je bil predvčerajšnjim. Ko naletimo na skoraj zemetene stopinje, si oddahnemo: Lilo in Milan sta že spodaj pri Džangi-košu.

Na grebenu Bašha-Auza zagledamo drobne pike: sovjetski alpinisti so kljub slabemu vremenu šli na goro, ki sicer z juga ni ne posebno visoka ne posebno zahtevna.

V taborišču nas pričaka doktor. Vesel je, da nas vidi žive in zdrave, čeprav je obenem tudi pobit in slabe volje zaradi neuspele ture. Pove nam, da sta Lilo in Milan prišla na Džangi-koš že jutraj. Mimo njunega šotora na grebenu so vso noč drveli plazovi in sta se odločila za umik že o prvem svitu. Povedala sta, da je bila noč zares strašna. Megle se spet privlečejo, usuje se sodra, da je kmalu vse belo. Ker je ozračje precej toplo, se sproti taja.

V šotoru ne zdržim dolgo. S fotoaparatom v roki hodim okrog taborišča in čisto od blizu slikam cvetje v sodri. Ker je vetrovka vse prej kot nepremočljiva, začutim kmalu zoprno vlago na svoji koži.

Še eno noč preživimo v šotorih, jutraj pa v mešanici dežja in sodre ter v spremstvu močnega vetra podremo šotore in se odpravimo. Spotoma se oglasimo v Avstrijskem bivaku, ki je poln sovjetskih instruktorjev. Postrežejo nam z močnim čajem. Malo nas zbadajo, ker se umikamo, češ da ne grejo na turo samo takrat, kadar pada kamenje z neba. Prav tedaj prideta k bivaku dva instruktorja. Eden izmed njiju je vidno prizadet: na grebenu Bašha-Auza ga je oplazila strela. Nam ni prišlo na misel, da bi bili šli v nevihti na goro. Toda ker nam jo je vreme prav vsakikrat, kadar smo se kam odpravili, pošteno zagodlo, je naše veselje že čisto na tleh.

Todni minevajo, nismo pa še imeli toliko sroče, da bi se lahko pohvalili s kakšnimi pomembnimi vrhovi. Vse muči in razjeda vprašanje, ali bo do konca našega bivanja še toliko lepega vremena, da se bomo lahko lotili zanimive ture in jo tudi uspešno dokončali.

VAROVALNI KLINI — PRAVNO VPRAŠANJE

Dieter Hasse, zelo znan plezalec iz 50. in 60. let tega stoletja, zdaj profesor in ugleden alpinistični strokovnjak, je v ÖBZ 1975 in DAV-Mitt. 1975 zelo temeljito razpravljal o varnosti v gorah. DAV in ÖAV sta zato v zelo plezanih smereh namestila masivne kline na stojiščih in tam, kjer je nujno spuščanje po vrvi. Neznanci so nekatere teh klinov enostavno odžagali.

Zadeva je prišla v roke pravnikom, saj gre za varnostne ukrepe strokovnih organizacij in potemtakem za javno-pravne odnose, seveda pa tudi za pravni problem. Ker pa so neznani storilci na skrivaj odstranili te kline, se zadeva obravnava tudi s kazenskih pravnih aspektov. V ÖBZ 1976/8 o tem razpravlja G. Klamert in ugotavlja, da ni nič presenetljivega, če se v to »vtakne tudi država«. Zadeve prostega časa se vedno bolj primikajo času, ko jih bo zakonodajalec zajel v svoje redno obravnavanje. To kažejo pravni problemi v zvezi z modernim smučarskim turizmom.

Če do sedaj v planinstvu ni bilo pozitivnih pravnih predpisov, še ni rečeno, da je planinstvo brezpravno področje oz. da je tu vse dovoljeno, pravi avtor. Zakon je tu zato, da pravično ureja razmerja med posameznikom in družbo. Če v zadevi teh klinov ni nobene pozitivne uredbe, še ni rečeno, da stoji zunaj pravnega reda. V poštev pridejo nadrejene vrednote, ki jih ni možno ločiti od pojmov »skupnost«, »odgovornost« in »demokratska družba«.

Zakaj so se neznanci skrivaj spravili na te kline, o katerih se je v planinski skupnosti

BAŠHA-AUZ

INKO BAJDE

Milanova žepna budilka je razposajeno zadrdrala v zgodnje jutro.

Zvezde visoko na nebu in komaj opazna svetloba vzhajajočega sonca, ki se plazi kvišku nekje izza grebena Bašha-Auza in Mižirgija, oznanjajo, da bo danes lep dan. Boro, Milan, Matic, Marjan, Milan, Venček in jaz v nahrbtnike tlačimo še preostalo opremo, hrano, oblačila. Dok, kakor smo na kratko poimenovali našega zdravnika Bogdana, Lilo, ki ima težave z ного, Edi, ki ga kuha vročina, in Franček so se odločili, da danes ostanejo na bivaku.

Še pozdrav v slovo in že se zagrizemo v strmo ledeniško grobljo. Da bi bil korak trdnješi, si pomagamo z Elanovimi smučarskimi palicami.

Ponužajo se edinstveni razgledi po slikoviti pokrajini.

Severne stene v Bezengih so povsem ometane — polne visečih ledenikov, novega snega, požledi in pravega ledu, ki se sveti kakor zloščen parket. Nesmiselno in samomorilsko bi bilo poskušati kaj v severnih stenah. Podrediti se moramo razmeram pa tudi nasvetom izkušenih sovjetskih alpinistov, ki sodijo, da bodo godne za plezanje morda šele sredi avgusta. Mnogo snega je zapadlo v Kavkazu. V alplagerju so povedali, da take zime ne pomnijo najmanj petnajst let in da je namesto treh do štirih metrov letos zapadlo čez sedem metrov snega.

Z ledeniške groblje, ki se konča nekje ob vznožju krušljivega sveta razpitega Dychtaua, se umaknemo na ledenik. Srednje veliko ledeniško stopnjo premagamo navezani. Nadaljujemo po zmrznjenem snegu zgornjega platoja, ki dobro drži, zato se hitro bližamo smeri našega vzpona. Lepo sta vidna stena Bašha-Auza in ozebnik, po katerem namravamo opraviti vzpon na greben. Sonce grozi, da se bo sneg zmeščal. Podvizati se moramo, če hočemo doseči vrh in se nato po isti smeri spustiti do vznožja stene.

Nekaj težav nam povzroča široka ledena razpoka pri vstopu v ozebnik. Ko smo čez, dobro napredujemo kljub neznosni strmini. Težki nahrbtniki in višina zahtevajo krajše duškanje. Proti pričakovanju že zelo zgodaj dosežemo greben Bašha-Auza, na koti 4400 m. Od vrha nas loči še kakih 100 višinskih metrov in približno kilometer dolg greben. Edinstven je razgled na kipeče kavkaške mogotce. Na grebenu nas sprejme močan veter. Zato niso nič čudnega orjaške snežne opasti, mimo katerih nas vodi pot proti vrhu. Neusmiljeno pometa s snegom, biča ožgane obraze in kljub toplim oblačilom sili mraz v kosti. Venček je med snemanjem nekoliko nepreviden, zato kmalu ostane brez rokavic. Na vrhu hitro opravimo — preveč nas zebe. Le nekaj posnetkov panorame in že se obrnemo, saj nas čaka dolg in zahteven sestop po smeri, ki ga v poznih popoldanskih urah končamo na zgornjem platoju ledenika. Zlekemo se na razgreto kamenje, ki je moralo prileteti nekje izpod Dychtaua, se predamo soncu in uživamo. Uživamo razsežnosti kavkaških gora, se veselimo uspešno končane ture, pijemo pravkar skuhan čaj in razmišljamo o dnevih, ki so še pred nami.

javno razpravljalo? Tako anonimno dejanje samo na sebi daje dejanju nadih krivice. Zakaj se storilci ne oglase in ne priznajo svojega dejanja, če mislijo, da klini niso upravičeni?

»Stvarni stan« je tak, da je stojiščni oz. varovalni klin, ki je trdno vgrajen, drugačne narave kot navaden varovalni klin, ki jih zabijajo naveze in jih včasih ne izbijajo. Taki klini, ki za navezami ostajajo, so na razpolago drugim navezam in lahko jih tudi izbijajo in jemljejo s seboj, četudi jih ne uporabijo. Funkcija zanesljivo zabitega stojiščnega klina je drugačna, ker ga uporabljajo naveze zaradi večje varnosti. O tem ni nobenega dvoma, obstoji pa tudi dokumentacija — javna razprava in publikacije.

Po običajnem pravu imajo planinska društva pravico in dolžnost, da poleg vsega drugega skrbijo tudi za varnost v gorah. S tem so ti klini postali javna stvar za skupno uporabo, so torej nameščeni za javno korist in javno varnost.

Po običajnem pravu je planinski organizaciji pripadla pristojnost za vzdrževanje in zavarovanje potov, to je njena javnopravna obveznost. Ni potrebno ugotavljati, če je zaradi tistih klinov organizacija dolžna zavarovati ves »promet«, ki »teče« po teh smereh. Organizacija je posegla po nenavadnem ukrepu z jasnimi namenom, da prepreči nepotrebne nesreče, in je to dolžna storiti. Kdor jo pri tem ovira, krši zakon, kazni po avstrijskem kazenskem pravu za to je zapor do treh let ali denarna kazen.

Če so kline požagali Nemci, pravi Klamert, velja za storilce nemško kazensko pravo za dejanja, storjena v inozemstvu.

ŠTIRI TEGA POLETJA

MARKO ŠTREMFLJ

Ostri rob ene od desk, na katerih ležim, mi neusmiljeno sili med rebra in mi ne pusti spati. Ko se zavrtim, da bi bolečino prestavil na kak drug del svojega telesa, mi na noge padajo polena s skladovalnice. V drvarnici Lipovčeve koče. Ta res ni najudobnejše mesto za prenočevanje, toda splet okoliščin in dež, ki škreblija po strehi, so vzroki, zaradi katerih sva se nasukala na skladovalnico in te presnete deske.

Zraven se na enak način muči Peter in verjetno preklinja mene in moje ideje. Le redko si pred vzponom tako želim zoprnega zvoka budilke kot ravno danes. Kdor čaka, dočaka. Budilka je zaropotala, in kmalu sva se opotekla v noč.

Mrzel veter je pregnal dež in razgnal oblake. S kristalno jasnega neba migljajo hladne zvezde. Z grmovja, ki tu in tam visi prek steze proti krnici Pod Srcem, ométava debele deževne kaplje. Noč nama je vzela veselje do pogovora. Hodiva hitro, kri se je vrnila v odrevenele noge, pot stopa na čelo. Med drevjem se izvijajo vitki, temni obrisi Špikove stene. Za trenutek se ustaviva in jo molče opazujeva. Njej je namenjen najin obisk, vrh Špika je najin cilj. V vznožju Špikovega grabna sedeva pod bolvan, ki naju ščiti pred vetrom. Precej je še do svita. Dremljeva. S petjem prvih ptičev primeva za skalo. Plezava hitro, drug za drugim. Globina pod nama raste. Skalnat grebenček se konča v travnatem hrbtu, ki ga zaljšajo stari macesni.

Divji mir Špikovega grabna je tako mogočen, da me zabolijo ušesa. Globoko spodaj pod snegom šumi voda, nekje nad nama ropota kamenje izpod nog bežočega gamsa. S polnimi pljuči zajemam oprani zrak tega jutra in opazujem žarke vzhajajočega sonca, ki tipaje lezejo vedno nižje po gladkih ploščah Špikove stene.

Srečamo se na travnati rami, kjer ugotoviva, da za na Orlovo glavo nisva izbrala prave grape. Bo treba nazaj? Ne! Z rampe, ki drži proti desni, naju resno opazuje zarjavel klin. Tudi tam bo pot! Ozka polička, klin za spust, nihaj proti desni. Še par minut plezanja in vrh Orlove glave sva.

Po ananasovem kompotu sva ravno pravšnje volje za strme plošče, ki se košatijo nad nama. Noben meter v njih ni podarjen. Oprimki so majhni, stena je strma. Klinom v previsu ne zaupam preveč. Na stojišču si oddahnem.

Peter se ukvarja s plitvimi počmi in gladkim žlamborjem nekje nad menoj, moja noga pa vedno bolj trdo spi. Skoraj bi potreboval budilko, ko se odpravim naprej.

Na plazu pod steno imajo smučarsko tekmovanje. Prav do naju segajo spodbudni kriki tekmovalcem in zdi se mi, kakor da veljajo tudi nama. Previs nad stojiščem me iztrga iz premišljanja, vponke škrtajo, stremena zvonko udarjajo ob skalo. Kamin nad previsom je gladok in noče ga biti konec. Stojišče. Spet udobno sedim. Peter je izginil za robom.

Oblaki nad nama so vedno gostejši in temnejši, turobna sivina je pregnala svetlo sonce. Nekje za gorami zamolklo bobni. Hitim. Nevilhta naju ne sme dobiti na grebenu. V »pajku« mi odpove orientacija. Precej časa mine, preden najdem pravo poč. Hitro mi gre od rok. Uživam.

Težave popuščajo. Kmalu sva na grebenu. Še zadnji previs, nekaj lažjega sveta, vrh. Nebo je črno. Okrog Razorja se bliska, nekje za njim grozeče gode grom. Vrv je v trenutku zvita.

Ustaviva se šele na travnatem grebenčku precej pod vrhom. Železo pade z naju, zadnje kaplje iztočiva v razsušeni grli. Z oblačnega neba padajo prve kaplje ...

Zavrt v veston se stiskam med Petrom in Andrejem na ozkem lesenem ležišču, ki smo ga pripravili pod previsnim bolvanom. Steno pred nami ovijajo bele meglice. Sramežljivo se skriva za belim pajčolanom. Le tu in tam se pokaže strm led, ki šele v zgornjem delu preide v nežnejšo belino.

Globoko nekje gloda skrb. Nestanovitno vreme, slabe razmere. Ledu skoraj ni, le svetlo sive plošče označujejo mesta, ki so bila prejšnja leta pod ledom. Zato smo morali pred odhodom spremeniti načrt. Za vzpodbudo smo popoldne opazovali padajoče kamenje ravno v naši smeri. Že sam vstop v steno ne bo lahek. Pa še oblaki! Tesno mi je pri srcu.

Tik pred sončnim zahodom sem se zbudil. Stena je pred menoj kot na dlani, obarvana s krvavim leskom zahajajočega sonca. O oblakih ni ne duha ne sluha. Zasučem se okrog svoje osi in pomirjen zaspi.

Budilka! Godrnjaje se bašemo z zasilnega ležišča. Gorilnik pridružno brni.

Spodnji del strme morene prehodim kar po zadnji plati. Hvala lepa za tako hojo. Nekoliko prerukan si glasno oddahnem, ko spet stojim na ledu. Luna nam pomaga.

Nešteto zvezd molče spremlja naše korake. Pod nami šume drobni potočki. Tu in tam klockotaje izginjajo v globino. Toplo je.

Navezujemo dereze. Okrog pasu čutim dobro poznani pritisk. Navezan sem. Ura je dve. Krajna poč je velika. Grozeča črna proga na umazano beli podlagi. Preširoka in pregloboka. Dolg lok proti levi, nekoliko desno, pa spet levo. Droben most omogoča prehod v steno.

Skala je krušljiva. Majavi bloki. Paziti moramo, da se med seboj ne pobijemo. Pazi, kamen! Smešna beseda, ko pa kamna sploh ne vidiš. Telo se napne v pričakovanju, stisnem se k steni, strah me požgečka po hrbtenici, kamen zažvižga mimo mene in oddahnem si. Nekje pod menoj prileti v steno. Snop isker se utrne.

Nočno plezanje mi je všeč. Nekaj skrivnostno prillačnega je v njem. Stene molčijo, pa tudi človeku se ne da govoriti. Svetel krog svetlobe ti kaže pot skozi temino, na rogljih riše fantastične sence. Globina pod nami neopazno raste. Raztežaj za raztežajem prodiramo v temo nad seboj.

Okrog krajne počli kot duhovi begajo štiri kresničke. Očitno imajo težave. Krajna poč je široka. Tri lučke izginejo za razom, četrta vztraja pod centralnim delom steno, nato pa ugasne. Igra, pri kateri si osebe in dialog lahko le predstavljaš.

Nebo nad vrhovi Aig. d'Argentières in Aig. de Chardonnet počasi blede. Tema okrog nas se redči, čelne svetilke kmalu niso več potrebne. Pračnica nekaj metrov desno preko ledenega jezika in navzgor po požlejenih skalah. Zlizeni rogliji in siva barva pričajo, da je to v normalnih razmerah pokrito z ledom. Peter odkrije prvi klin, ga z dvema prstoma potegne iz razpoke in vzame s seboj za spomin. Prvo sonce je posijalo. Vroče postaja. Francozi, tri lučke izpod stene, plezajo raz levo od nas. Nekoliko pod nami so še. Verjetno nas bodo prehiteli. Raz je lažji, do rame pod stolpom bodo verjetno prišli precej pred nami.

Tudi mi hitimo. Malo tekmovalje. Spotoma naletimo na zarjavelo derezo, ostanke fotoaparata in razbito čelno svetilko. Tukaj je imel nekdo težave.

Vrh skalnega otoka, v višini vznožja velikega stolpa na levi, se ustavimo. Francozi so nas prehiteli za nekaj metrov. Medtem ko čakamo na vrsto, navezujemo dereze in zvečimo čokolado. Odvečna obleka roma v nahrbtnik.

Francozi so zavili v levo, mi pa naravnost navzgor v vpadnici vrha. V drugem raztežaju mi je ostril resk dal vedeti, da je cepin kapituliral. Le ratišče mi je ostalo v roki. Slabe volje sem, saj je cepin last mojega prijatelja. Najprej plezam le s kladivom. Kar dobro mi gre. Andrej pleza hitro in brez ustavljanja. Počivanje si privoščimo le na stojiščih. Trije smo in čas je dragocen.

Zadnji raztežaji pod vrhom so neskončni. Razdalja do grebena, ki jo cenim le na nekaj raztežajev se izkaže za precej daljšo.

Končno so Andrejeve pete izginile za rob. Stene je konec. Sedimo na skalnatem pomolčku in kuhamo čaj. Čaka nas le še pot v dolino, veliki konzervi kompota naproti.

Mrzla voda, ki jo lokam v velikih požirkih, je iz ust splaknila zoprni okus veliko prekratke noči. Nekje blizu vstopa v skalaško smer mežikata dve svetilki. Nekdo je pa res zgoden! Trda noč je še. Z Nejcem hitiva po poti proti Luknji.

Temo je zamenjal jutranji polmrak. Po poti pred nama se rišeta dve postavi. Ustavita se. Tržičana sta. Dobro se poznamo, saj se že nekaj let često križajo naše poti. Pozdrav, pogovor o smeri. Čopek je že plezal. Lepa smer.

Za enim od bolvanov nekje pod steno se ustavimo. Mrzel veter piha iz Luknje. Nekaj bova pojedla, preden začneva. Ne, tokrat ne bova! Hrano sem pozabil v koči. Danes se bova torej postila. Zadovoljiti se morava z nekaj požirki vode.

Ovešena s kramo stojiva pod vstopno zajedo. Strma je. Nejc začne brez besed. Sopihanje in vrv, ki mi polzi med prsti, pričata o napredovanju. Stvar je težja, kot je bilo videti od spodaj. Previs, nekaj klinov, prečnica levo, strmo navzgor in spet proti desni. Stojišče.

Po nebu se podijo sajasti oblaki. Vedno bolj oblačno je. Če naju že misli škropiti, naj vsaj malo počaka.

Znojim se. Stiskam se v previsu, ki mu za moje pojme manjkata najmanj dva oprimka in en stop. Star, zarjavel klin, ki zadnji drži vrv k steni, je že daleč pod menoj, sistema polno, o katerih govori opis, pa noče biti od nikoder. Svet nad menoj je odbijajoče gladek in previsen. Končno se mi le posveti. Posvet z Nejcem, klin v skalo, vrv vanj in nazaj na stojišče. Zgrešil sem.

Torej desno. Klin za robom potrdi pravilnost najine odločitve. Pri drugem že veselo brundam predse.

Gladka zajeda z zasiganimi počmi. Svedrovci, nekaj rjavih klinov. Sopihač se stegujem za vponko, ki je vpeta v klin nad menoj. Strela! To pa ni kar tako. Nejc je opravil dobro delo, ko ga je vpel. Nič ne bi imel proti, če bi v letih, ko sem še rasel, zrasel nekaj centimetrov višji.

Neizrazita zajeda nad stojiščem mi da vetra. Na polici desno pod seboj opazim klin. Spet sem nekaj naredil po svoje. Prav mi bodi. Kdor ne misli, naj dela.

Gladke plošče omogočajo lepo in uživaško plezanje. Hitiva. Nebo nad nama je vedno bolj odbijajoče. Stena se zavija v megle. Tu in tam mi na nos pade mrzla, težka deževna kaplja. Pa tudi ura naju priganja, veliko preveč časa sva porabila za telovadbo do sem.

Rampa, ki teče levo pod streho, je lažja. Trije raztežaji po njej minejo kot trenutek. Nejc ima polne roke dela v strmi, krušljivi steni nad menoj. Prave težave odkrijem šele, ko se potim za vrvo proti stojišču.

Gladka prečnica desno, navzgor, pa spet levo v kot pod streho. Spet mi je pošteno vroče. Svedrovci v plošči pod streho vzbujajo zaupanje. Strema zaniha v praznino.

Nad streho dežuje. Moker žleb, precej trenja, stojišča. Dež je nekoliko ponehal. Mogoče pa le ne bo tako hudo. Nejc pleza hitro in zanesljivo. Še kamin, previs nad njim in stojišče v lažjem svetu. Spet dežuje. Tokrat pošteno. Voda se mi s skale odceja za rokave. V lažjem svetu sva. Pospraviva kramo in hitiva proti desni.

Po grebenu gospodarita strela in grom. Ne greva prav. Strm, celo nekoliko previsen kamin. Po njem curlja voda. Spolzko je. Menda me je strah. Česa? Ne vem natančno. Mogoče samega sebe. Zgoraj je lažje, mnogo lažje. Dež ponehuje. Megle okrog stene so se nekoliko razkadile. Na skali pred seboj zagledam rdeč krog z belo piko v sredini. Markacija!

Rezki zvok budilke, zoprni, kot le more biti, robato rline v ušesa, trga spono sna, se preblja v podzavest in me postavlja pred neusmiljeno dejstvo. Vstati bo treba. Nehote zgrabim to ropotuljo in jo potisnem pod odejo. Utihi! Ura pa ropota. Zaspano manem oči. Vzmeti postelje levo od mene, zarjavele, škripljejo. Nejc se prebudi.

Zagonetno se lesketa jezero Coldai, ko se spotikava po bolvanih okrog njega. V dolini, nekje sredi teme, utripajo luči v mestu Alleghe. Ob poti zamišljeno poje zvonec za vratom ene od ovac, ki z žarečimi očmi strme v jutranja razgrajanja. Sem ter tja ga useka oster zvok kamna, ki prileti iz stene in udari v šoder.

Sediva pod steno. Usta imam polna sira, ki nikakor noče po grlu. Spoštljivo mislim na steno in smer, ki je pred nama. Mraz je. Zgornja tretjina stene je rahlo zasnežena, na vrhu je menda 20 cm snega. Priznam, skrbi me! Vztrajni severni veter obeta nekaj vremena. Vsaj to.

Sipka mel pod vstopom. Čim bolj rineva navzgor, tem nižje sva. Strmo, trdo snežišče. Drsi nama. Preklinjava.

Svetel dan je že, ko prvič primem za skalo. Lahek svet vodi levo navzgor. Redki so lahki metri v tej steni. Nejc potem opravi s prvim previsom. Nesigurnost in strah, ki sta še pod vstopom vrtala po podzavesti, sta izginila. Stena je previsna, vrv v loku pada do Nejca na stojišču. Plezava hitro. Globina pod nama raste. Tu in tam, le redko, naletiva na zarjavel klin. Na koncu vsakega raztežaja je v stojiščnem klinu zanka za spust. Zanke niso stare. Ne tako dolgo tega se je nekdo umikal iz stene. Zakaj? Prazno zazneni to vprašanje. Zdaj sem si na jasnem. Najin cilj je vrh.

Zajeda. Prvič jo vidiva od blizu. Odbijajoče gladka je od tukaj. Na videz neprehodna. Toda opis jasno pravi, da smer poteka po njej. Naprej torej.

Tukaj sva. Previsni kamini so ozki, skoraj počli. V široki razkreki zaplezam po zunanem robu. Strehasti previsi so me kmalu pregnali v ozko notranjost. Stojišče je v ozki votlini vrh počli.

Leva stran zajeda nad nama je gladka kot steklo. Stena na desni je svetlo rumena in precej krušljiva. Nejc kot akrobat pleza v popolni izpostavljenosti po plošči nad menoj. Le trenje ga drži v steni. Zadržujem sapo. V mislih plezam z njim. Na obrazu, ki ga včasih zagledam, se zrcali napetost. V prečnici pred stojiščem me spomni na pajka.

Naslednji raztežaj plezam kot stroj. Tu ni časa za ustavljanje in premišljevanje. Klini so redki in slabi. Prisilim se, da ne mislim nanje, da sploh ne mislim, kajti stena zahteva celega človeka. Četrtil raztežaj v zajedi. Pet majavih klinov, previs za previsom, krušljiva skala, bobneče luske. V celem raztežaju ni niti mesta za še tako kratek počitek. Težko je, stena se brani z vsemi silami. Srajca se mi lepi za hrbet, pot me peče v oči. Pri Nejcu ni prostora. Znebim se nahrbtnika in se ovesim z vponkami.

Zajedo nad menoj zapira rumena streha. Na videz nemogoče. Pa vendar tu čez plezajo. Kako? Ne preveč lahko, med zobmi odgovorim sebi in Nejcu, ko se po drobnih podprijetih in neumno nagnjeni steni plazim pod streho. Oprimki so majhni, pijejo mi moči. Zato hitim. Samo ne ustavi se, ne izbiraj oprimkov. Zdaj tudi preklinjam ne več. Stojišče! Oddahnem si. Še raztežaj navzgor, gladka prečnica levo in v tegu okrog vogala.

Sprejme naju poledenela grapa. Mrzlo je kot v hladilniku. Za kratek čas se ustavi na neudobni polički in uničiva škatlo čokoladnih napolitank. Nato pa spet navzgor. Previsni skoki v grapi so poledeneli. Po ledu in skali curlja voda in mi teče za hlače.

Zebe me. Raztežaji v tem kuloarju so prava muka. Sneg, mraz in poledeneli previsi, ki zapirajo kamnin, nimajo konca.

Bivak nama ne uide. Na zadnjih policah pred izstopnimi kamini si poiščeva prostor za prenočevanje. Urediva si ga na izpostavljenem pomolčku, ki edini ni zasnežen.

Noč je dolga. Pospraviva zadnjo hrano. Klepetava, dremljeva. Prostor pod bivak vrečo ogrevata dve sveči. Nejc je za kurjača. Kljub temu naju zebe. Strupeno mrzel veter se igra z rdečim nylonom.

Jutro. Tresem se kot šiba na vodi. Neznansko mraz je. S strehastega previsa visijo debele, tudi po cel meter dolge ledene sveče. Ko se v široki razkreki izoglbam strehi na rob kamina, s čelado nehote odbijem svečo in pod njo odkrijem klin. Nekaj metrov nad njim iz ledu izkopljem še enega. Prstov že davno ne čutim več. Zebe me, da se mi pred očmi prikazujejo črni kolobarji. S topo bolečino se v prste vrača življenje.

Naprej so kamini navpični in previsni, ledu je vedno manj, le mraz noče popustiti. Krasni prehodl drže navzgor. Previs za previsom puščava za seboj. Star klin naju zapelje v desno. Spustiti se morava nazaj. Levo je bolj prav.

Zadnja streha, eden izmed dveh tehničnih detajlov v steni. Še dva raztežaja in pred nama je zasnežen greben. Stisk roke. Na vrhu sva. Sonce! Mraza ni več. Nekaj požirkov vode. Dvaindvajset ur plezanja in 850 m smeri je pod nama. Ostalo pa je doživetje mogočnega skalnega zidu nad Alleghom.

Gre za naslednje smeri:

— Cizljeva smer, S stena Špika, plezala Peter Markič in Marko Štremfelj, 4. 7. 1976 (900 m VI);

— Avstrijska smer, S stena Les Courtes, plezali Peter Markič, Andrej in Marko Štremfelj, 15. 7. 1976 (900 m, V—, 50—58°);

— Ljubljanska smer, S stena Triglava, plezala Nejc Zaplotnik in Marko Štremfelj, 31. 7. 1976 (700 m, V—VI);

— Phillip-Flamm, SZ stena Punta Tissi, plezala Nejc Zaplotnik in Marko Štremfelj, 6. in 7. 8. 1976 (850 m, VI—).

MOJ KURIR MARTIN

Dr. HERBERT ZAVERŠNIK

Kurirji ali sli so bili že od nekdaj zelo upoštrevane osebe. Zlasti v tistih lepih časih, ko ni bilo ne avionov ne hitrih vlakov in tudi ne avtomobilov, ki nam lajšajo, tu in tam pa tudi krajšajo življenje. Spomnimo se samo prvega zgodovinskega kurirja, ki je tekkel od maratonskega bojišča do Aten in Atencem naznanil zmago. Tudi v poznejših časih so kurirje zelo čislali, saj so za ta poklic izbirali navadno bistre, vztrajne in pogumne ljudi. Kurirji so morali včasih tudi za ceno svojega življenja prenašati važne novice, ki so včasih odločale o dogajanjih na bojiščih ali v politiki. Spomnimo se samo carskega sla iz Vernovega romana.

V današnji dobi je kurirski poklic na psu. Kurirje uporabljamo le še za prenašanje časopisov, pošte, za obveščanje, a to le na blizu. Pa še to včasih ali največkrat opravi telefon. Skratka, novi časi!

Čisto nekaj drugega so bili kurirji v partizanskih časih, navadno še napol otroci, napol dorasli, stari tam od 14 do 17 let. Kljub temu so neverjetno dobro izpolnili svoje naloge: povezovali so postojanke, vodili novince v brigade, prenašali pošto med brigadami, prevzemali so različne ljudi, recimo letalce, ki so imeli srečo, da so se spustili na naše ozemlje. Izročali so »priporočeno« pošiljko drugemu kurirju, prav tja doli do Dolenjske in do letališča, odkoder so te letalce ponovno pošiljali v domovino. O naših partizanskih kurirjih lahko govorim samo dobro. Prav tako seveda o svojem kurirju Martinu.

No, moji prvi stiki s kurirji pa niso bili ravno spodbudni. Ko sem se namenil v partizane, sem moral čakati dva dni, da so prišli pome. Nemške hajke so kurirsko linijo pretrgale in tako sem zaskrbljeno pričakoval, ali in kdaj bodo prišli. In so prišli. Bili so kar štirje, vzeli so me v sredo, se nekaj med seboj na tihem menili, drugače pa niso obračali pozornosti na osebo, ki jim je bila izročena kakor vse druge. Po službeni potrebi so pač morali oddati priporočeno pošto proti podpisu na ta in ta naslov. Preden smo prečkali progo Maribor—Celje, so staknili glave, potem so mi rekli, da imajo

važen opravek in da naj jih počakam za grmom. Čez kakih dvajset minut so vsi štirje pritekli, mi veleli, naj hitro z njimi pobiram pete, da gre zares. Tekli smo, kolikor smo mogli, potem pa je nenadoma strahovito zagrmelo, enkrat, dvakrat, pa so dejali: »No, pa je šla v left,« pri tem so mislili progo, kajti spotoma, da ne bi samo z menoj zapravljali časa, so še minirali progo in tako za nekaj časa zavrli promet.

Nadaljnje potovanje je potekalo še kar v redu. Niso se preveč dvizali, celo nekaj besed so spregovorili z menoj, sicer pa so se potihoma pogovarjali med seboj. Tako smo prišli že kar precej visoko na Pohorje. Tam, to je ob naslednji javki, pa je bilo mojega osebnega zadovoljstva kmalu konec, kajti prevzel me je 16-letni fante z brzostrelko čez rame in majhno torbico čez drugo ramo, to pa je bilo tudi vse, kar je imel s seboj. Nato mi je šment dejal: »Tako, zdaj pa kar hitro z menoj, mudi se nama!« Pri tem ni upošteval, da sem nosil 20 kg nahrbtnik, v katerem je bilo spodnjega perila, puloverjev in podobnega najmanj za 4-letno bojevanje, razen tega pa še sanitetni in operacijski pribor. To vse ga ni veliko motilo, hodil je kakor srna, jaz pa za njim, kakor sem vedel in znal. Menda je mali zlodej imel privajene oči za temo, kajti hodil je izredno zanesljivo, medtem ko sem se jaz neprestano spotikal. Sicer pa sem se zaklel, da ga ne bom prosil, naj gre počasneje, pa čeprav bi me bilo konec. Na svojo srečo sem dotlej veliko presmučal, preplaval, prehodil in prav zaradi tega sem zmogetel tudi ta napor, čeprav s težavo. Hodila sva kakih šest ur, dokler nisva prišla na Pesek. Tu sva srečala brigado in kurir me je proti podpisu kakor paketno pošiljko izročil komisarju. Nisem si še dobro ogledal svoje nove sredine, pa je že prišlo povelje »pripravi se za pot« in že smo odšli. In tako se je zgodilo, da sem prvi dan svojega partizanstva hodil celih 20 ur. Kadar smo duškali, sem padel po tleh kakor odžagan krcelj in šele rahla brca mojega tovariša me je pripravila, da sem se vzdignil in nadaljeval pot s kolono.

Kasneje se je moje mnenje o kurirjih znatno spremenilo. Od začetka kot novinec ga seveda nisem imel, sam sem vse nosil kakor štabna mula, pozneje pa, ko se je moj delovni staž zredil in je s tem zrasel moj pomen, sem si priboril tudi svojega kurirja. Zares sem ga rabil, saj me je povezoval z bataljoni, često pa tudi z drugimi brigadami. In tako se je zgodilo, da so mi nekega zgodnjega jesenskega popoldneva pripeljali iz štaba 16-letnega Martina. Ni bil velike postave, rekel bi za glavo krajši od mene, še kar dobro hranjen. To pa je važno: vedno je bil dobre volje, nobena stvar ga ni mogla spraviti iz ravnotežja in z mojim prvim bolničarjem Ivanom sta se tudi zelo dobro razumela. Kdo ve, če bi danes lahko napisal to črtico, če ne bi bilo mojega dobrega, pogumnega Martina.

In tako se je zgodilo, da sva se prve dni aprila 1945 gnala navkreber k naši enotici, v štab grupe odredov, potem ko sva opravila svoje nadzorno delo pri avionskem spuščanju, takrat v XIV. diviziji in 13. brigadi. Bilo je lepo, toplo popoldne. Zemlja je izpuhtevala značilni pomladanski vonj, sililo se je prvo zelenje. Kdo ne bi pri takem lepem sončnem dnevu užival! Menda sem držal v roki šibo in si s pipcem prirezoval piščalko, moj Martin pa jo je mahal kakih 50 metrov za menoj, najbrž tudi zatopljen v svoje misli. Morebiti je bil doma pri svojih, saj jih je skoraj gotovo zaradi nežnih let bolj pogrešal kakor jaz svoje. Meni pa so romale misli tja nazaj v tiste lepe mirne čase, ko sem izkoristil vsak prosti dan, gotovo pa vsako nedeljo, da sem rinil na svoje lepo zeleno Pohorje. To hribovje je bilo tudi moja prva »visokogorska tura«, ko mi je bilo komaj osem let in so me četrtošolci iz usmiljenja vzeli s seboj na šolski izlet ob koncu leta, češ, če bo treba, te bomo pa nesli. Nič takega se ni zgodilo, zdržal sem svojo pot tja gor do Mariborske koče in navzdol brez težav. Odneseš pa sem vtise, ki so mi ostali živi do danes. Pohorje sem od tistega dne vzljubil, tako da sem ga preromal podolgem in počez, pretaknil vsak kotiček in prišel s podatki gozdarja Zlodeja tudi do čudovitega Črnega jezera. Tu sem preživel mnogo lepih uric. To jezero nad Sv. tremi kralji je bilo takrat z mariborske strani skoro nedostopno. Le redkokdo je začel v ta čudoviti kraj iz oplotniške strani. To majhno jezerce, ki je res skoro črno, na površini toplo, v globini pa izredno hladno, leži v višini kakih 1300 m sredi čudovitih redko posejanih smrek. Vse je tam nastlano z visoko sočno travo in čudovitim malom, ki ti daje občutek, da hodiš po debelo stkanj preprogi. Naokrog je polno planinskega cvetja, najlepše pa je, da je tam tako tiho. Bil sem tam lahko ure in ure sam, s svojimi mislimi in svojim psom Rifom. Ta je vedno upošteval, da imam rad samoto in se je ulegel kam v bližino. Ker ni znal govoriti, me tudi res ni motil. Na ta idilični kraj sem prihajal iz Ruš čez Smolnik in Šumnik, od tam pa kar na slepo za Lobnico navzgor po skritih stezah, za katere mi je povedal omenjeni gozdar. Še čez poseko pa redke gozd proti jugozapadu in že sem bil pri svojem jezeru. Od Ruš do jezera navadno nisem rabil več kot 3 in pol ure. Da je bilo užitka več, sem si stesal splav, s katerim sem se vozil sem in tja po jezeru, se sončil, sanjari, ogledoval oblačke, ki so jadrali po nebu — skratka, kaj bi ponavljaj, saj vsakdo, ki ima rad naravo, ve, kako je neznansko lepo, kadar si sam na tako lepem kraju. Od vseh naših zelenih planin je bilo Pohorje zame gotovo najlepše. Danes tja ne hodim več, ne zato, ker ga ne bi imel rad ali ker nisem več Mariborčan, pač pa zato, ker so po njem speljali nešteto novih poti.

Danes komaj najdeš kotic, kamor nekdo ne bi mogel priti z avtomobilom in v čevljih z visokimi petami, kjer ne bi našel opitega človeka in vsega tistega, kar kazi tisto lepo, neokrnjeno gorsko naravo. Pohorje je bilo za nas pozimi in poleti enako lepo. Poleti smo delali včasih dolge ture, pozimi pa smučali od Bolfenka tja čez Klopni vrh, Pesek, Ribniško kočo, Pungart, prav do Kremžarice in Sl. Gradca. Kako imenitni so bili Silvestrovi večeri na Pesku! Tam je pokojna teta Pepca tako lepo skrbela za nas. Včasih smo jutraj z baklami odsučali iz Rogle proti Pesku. Prvo jutro novega leta! Samo tisti, ki ve, kako domače je vzdušje v takih planinskih kočah ob tako slovesnih trenutkih, kot je novo leto, bo vedel, zakaj smo tako radi hodili tja in zakaj smo se na predvečer ali že nekaj dni prej zbrali vedno isti iz Zagreba pa iz Maribora pa iz Oplotnice in Konjic. Poleg tete Pepce pa so imeli na Pesku še dve znamenitosti, srnjaka Markca, ki je bil prav domač; sicer je spat hodil v gozd, navsezgodaj jutraj pa se je pojavil pred kočo in pozdravil vse obiskovalce. Predvsem je bil prijazen s kadilci, nadvse rad je imel narečje tobak. Če je naletel na kak nahrbtnik, v katerem je dišalo po tobaku, se ga je srdito lotil in ga razcefral. Če si mu pokazal cigareto, je šel za teboj, kakor kuža, včasih do Petelinjeka in do žage nad Št. Lovrencem.

Druga zanimivost je bila nemška ptičarka, ki je imela navado hraniti kosti za svojega izvoljenca bernardinca. Ta je bil doma nekje v Št. Lovrencu in je tudi v globokem snegu prihajal na obisk k svoji prijateljici, se dosita najedel — nekaj je seveda dobil še od Pepce in gostov, in zopet široko odhlačal navzdol proti svoji domačiji.

Tak je bil Pesek brez žlicnic, brez avtomobilov, čudovit, samotni in predvsem domač. Hodili smo pozimi navzgor do Rogle, teptali smučišča in se od tam drčili proti koči. Bili so to lepi časi, ki se v tej obliki nikdar več ne bodo vrnil in se tudi vrniti ne morejo. Pesek se je spremenil in mi z njimi. Dobro tete Pepce že dolgo ni več. Vsa tista silvestrska družba se je razkropila daleč po širnem svetu. Saša je v Ameriki, nekateri so padli v partizanih, vse vezi so se pretrgale, ostal pa je zame tisti čudovit anakreontski občutek davne, idilično mile lepote. Ne vem, kako sem se prav takrat spomnil arije Lenskega »Kam, oh kam odšli ste zlati časi«. V take misli zatopljen nisem slutil nevarnosti, ki je prežala name. Čez zorano polje sem se bližal majhnemu previsu. Na njegovem grebenu je čez škarko drobil bister curek hladne pohorske studenčnice. Žejalo me je, sklonil sem se, da z dlanmi zajamem žlahtno tekočino, ko je izza gozdnega parobka, kak streljaj od mene, zadonel gospodovalec »stoj«. Jaz pa: »Budala, kaj pri belem dnevu ne ločiš švaba od partizana«, tedaj pa: »Hände hoch, Bandit!« Ta stvar je zvenela mnogo bolj prepričevalno in kakor da sem avtomat, sem vzdignil roke. Presencenje je res uspelo, za trenutek sem stal kakor vkopan, tudi premakniti se nisem mogel. Takrat pa je nenadoma zadonel rafal, toda ne iz sovražnikove smeri, temveč izza mojega hrbta — bil je Martin. Ta pok je zbudil v meni samoobrambni nagon in bliskovito odločitev. Mesto, kjer sem pil vodo, je bilo nekoliko v bregu, sledila je strma ježa, navzdol za njo pa zorana njiva, po kateri sem prišel, in še dalje na njenem spodnjem robu gozd, ki je pomenil zame rešitev. Kam se je dal Martin in kako se je vedel, tega nisem mogel ugotoviti, kajti sam s seboj sem imel dovolj opravka. Naši štabovci, ki so prizor opazovali kakih 300 m nad nama, so mi kasneje povedali, da je Martin, ki je bil precej daleč za menoj, nenadoma obstal, ko je videl, da stojim sam z dvignjenimi rokami. Bistro je doumel, da je njegov dohtar padel v zasedo. Skril se je za debelo bukev, se vrgel na tla in spustil rafal proti gozdnemu parobku. V naslednjem trenutku sem se vrgel po tleh, se zvalil navzdol po majhni vzpetini, ki me je za silo krila, nato pa kakor treniran tekač zdirjal čez zorano njivo. Takrat je začelo divje pokati kakor pri kakem italijanskem pogonu na divjad. Kako je bilo za menoj, ne vem, pred menoj pa so rafali frkali prst na vse strani, namah sem zgubil titovko, tekem težko, ker so se mi noge vgrezale v sveže zorano zemljo — in tedaj se je zgodilo: Padel sem kakor pokošen po tleh z obrazom v zemlji. Tisti mah je streljanje prenehalo, meni pa je šinilo v glavo: zadet si, veš, da bolečin navadno ne čutiš, le vrže te. In še: živ ne smeš priti sovražniku v roke. Roka mi je počasi segla za pas, potegnil sem samokres iz tulca, nekaj me je stisnilo v grlo, v usta so mi silile grenke sline, v glavo pa misel: Sedaj, ko je svoboda že na pragu, se moraš ubiti, kako neumno. Nisem pomislil ne na mater ne na dom in ne na prijatelje, le ta misel se mi je podila po glavi. Vedel sem, da me zdravnika živega ne smejo dobiti v roke. Zataknil sem pištolo, pri čemer sem se oprl na komolec.

Pri tem pa sem premaknil tudi noge, glej ga šmenta, lahko sem jih premikal. Poizkusil sem še enkrat, nič ni zabolelo. Ozrl sem se navzdol in ugotovil, da se mi je pri teku desni škorenj napol sezul, na debelo naphan z mehko, lepljivo, težko zemljo. Praktično sem padel zaradi njega — nanj. Občutek, da nisem ranjen, mi je vlil novih moči, bliskovito sem obul škorenj in se kakor strela ponovno spustil v dir navzdol k rešilnemu gozdnemu parobku. Spet je začelo pokati, menda so užgali tudi s strojnico, vendar je zaradi nagnjenega sveta sedaj živžigalo in vršalo nekje nad mojo glavo. Še hip in dosegel sem gozdni rob živ in cel. Srce mi je divje razbijalo, v ušesih mi je zvenelo, bil sem

premočen do zadnje dlake, lice je bilo polno prsti, v roki sem držal pištolo in tako sem drvel naprej skozi hosto. Zdajci sem začul, da se lomijo veje pred menoj. Strela nebeška, obkolili me bodo, mi je šinilo v glavo, moram se prebiti. Začel sem divje streljati v tisto smer pred menoj, ko začujem blagi glas, ki je kliknil po domače:

»Dohtar, počaj, saj me boš zadel.«

Bil je moj Martin.

Objel sem ga, trenutek sva vsa srečna obstala, nato pa sva skupaj stekla, igrajo preskakovala vse ovire, si brisala pot, se včasih drug drugemu nasmehnila, tekla navzdol, nato v loku navzgor do gostega zavetja, tam pa sva se ustavila. Vse je bilo tiho, čulo se je le najino sopenje.

In ko sva si nekoliko opomogla, sva počasi in previdno poiskala naš štab.

Martin je bil moj kurir prav do konca vojne. Takrat sem ostal v Celovcu, on pa se je vračal s 13. brigado v Slovenijo. Od takrat se nikdar več nisva videla. Ne vem, kje je in kaj dela. Te vrstice posvečam zato vsem kurirjem, zlasti pa svojemu Martinu, ki mi je, čeprav tako mlad, s svojim pogumom in prisebnostjo rešil življenje.

PRIJATELJEMA V SPOMIN

DAMJANU MLEKUŽU IN IOGRJU MARKI

I.

V rosnem poletnem jutru sva hitela pod steno. Blagodejni hlad jutranje Zadnjice naju je poživljal. Visoko gori, nekje v modrini neba sva slutila rob stene. Melišče, potem snežišče in široka krajna poč. Pod mogočno steno se počutiva tako majhna.

Kolikokrat je bilo tako kot tistega juljskega dne pod steno Vršaca v Zadnjici! Velikokrat sva bila z Damjanom v steni, razočarana pod steno, v neizmernem trenutku sreče na robu stene. Tistega dne nisem slutil, da sva zadnjič skupaj v steni, da naju zadnjič veže vrv, da ga poslednjič zrem nad seboj, kako trmasto, vztrajno in odločno premaguje težave, da sem zadnjikrat slišal njegov: »Pridi! Varujem!«

Mogočnost stene naju je prevzemala. Šlo nama je gladko brez težav, le spust v grapo bi skoraj zgrešila. Tu sva se razvezala in nadaljevala prosto. Police, grape, skoki in kamni so naju vodili više in više. Govorila sva o vsem mogočem, o gorah seveda največ, o najinih načrtih, o ljubezni, o naravi, ki naju je obdajala v vsej svoji pristnosti. Bila sva razlgrana, srečna. Uživala sva v prostem plezanju.

Smejal si se, Damjan, široko in pristno, kot vedno. V izstopu naju je polica z zeleno preprogo zvabila, da sva se zleknila v njen mehki objem. Zaigral si na orglice, ki so te spremljale na vseh turah. V neizprosno, divje razsekano obličje stene je izzvenela nežna melodija tvojih orglic. Razblinila se je ne do kraja izpeta, ne do kraja doživeta, ni je bilo več. Tako kot danes ni več tebe. Kruta narava je ugasnila tvoje nelžživeto življenje v najbolj cvetoči pomladi.

Iz prijetno hladne stene na robu stopiva v opoldansko pripeko. Stisk rok, iskren pogled, trenutek, ki tako hitro mine, a za vselej ostane.

Kako trdo zvenijo besede: zadnjikrat sva bila skupaj v steni, Damjan. Ali res ne bo več tistih tihih vezi med nama, nič več veselja, prezebanja v bivakih, napetih težav, nič več ne bova zrla skupaj v zahajajoče sonce?

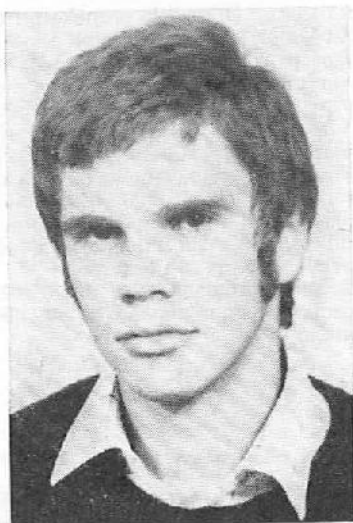
II.

Greben Pihavca se ostro riše pred nama. Divje razsekani in zračeni grebeni vzbujajo neprijetne občutke. Na vsako stran nekaj sto metrov navpičnicel Tiho in mirno se pripravljava za turo. Tako je bilo vedno s teboj, Igor. Greben želiva premagati s prostim plezanjem, kot so ga pred nama že lovci iz Bavlsice.

Ko so za nama prvi stolpčiči, naju mline nemir, pred nama je le greben, oster, zahteven. Elegančno, mirno premaguješ raz stolpa, Igor. Kot da za to ne potrebuješ nobene moči. Tvoj obraz je miren, napetosti v tvojem telesu skoraj ni opaziti. »Preudarno in preprosto,« si imel navado reči. To enostavnost in hkrati resničnost gora in stene si neizmerno oboževal. Nisem vedel tedaj, Igor, da sva zadnjič skupaj na turi. Bil je šele avgust in mnogo načrtov sva še imela.

Damjan Mlekuž

Igor Marka

Okoli vogala sva se po ozki gamsji stezici zrinila v sedelce in iz njega zlezla na prvi vrh v grebenu. V možicu je ostal nem spominček na najino poslednjo turo. Tudi v najglobljo škrbino sva hotela zlesti prosto. Pa ni šlo. Predlagal si spust ob vrvi in šele spodaj sva videla, kje sem trmoglavil. »Stopi in oprimki v zraku!« si dejal in se komaj opazno nasmehnil. Vse težave so bile za nama. Predala sva se uživanju v grebenski plezariji. Kako nerad si mi poziral pred fotoaparatom! Nisi ljubil družabnih navad, zavračal si vse, kar je bilo nepomembno, prisiljeno. Gora ti je dajala vse. Po strmih travnatih vesinah na južni strani Pihavca sva se spustila do prvega gozda in dalje v Bavšico. Pri koritu sva se odčejala in odpočila. Zrla sva v najin greben. »Ali bi šlo tole pozimi,« si dejal. In že sva bila sredi načrtov, kdaj, kako, s katere strani. Ostali so načrti. Ostala je tvoja misel, tvoja ideja, Igor. Tudi resnica o smrti je bila del tvojega spoznanja, Igor. Resničnost, preprosta, neizogibna za slehernega. Ostale so za teboj ideje mladca, neizpeto srce, predano skritim tihim željam po življenju v naravi, gorah, zemlji, in tudi po umetniškem snovanju.

III.

Imel sem dva prijatelja. Ni ju več. V puščobni množici se počutim siromak. Ne samo jaz. Vsi njuni smo ostali sredi množice osamelci. Dve sveži gomili pod belimi vrhovi, sveži gomili dveh neizživetih, neizpetih mladih src, dva spomina, ki nas bosta spremljala na naših samotnih tihih poteh, ko bomo hiteli pod steno, v mesečnih zimskih nočeh, v sreči na robu stene, po širnih smučiščih, v daljnih tujih gorah, v znanih a znova in znova oboževanih domačih gorah.

Boris Mlekuž

P. S.

Alpinista Damjan Mlekuž in Igor Marka sta se smrtno ponesrečila v direktni smeri v Špiku dne 9. 10. 1976. Bila sta člana Soške akademske alpinistične sekcije, ki ima svoj sedež v Bovcu.

Damjan je pričel s plezanjem leta 1973. V treh letih je opravil okoli 70 plezalnih vzponov različnih težavnostnih stopenj. Zlasti v zadnjem letu, ko sta plezala skupaj z Igorjem, je zmogel nekaj težkih zimskih prvih vzponov: Tumovo v Jerebici, Zahodne kamine v Srebrnjaku (to sta prva zimska vzpona prek obeh sten sploh), Jugoahodni raz Mangarta, prvenstveno smer v Migovcu, prečanje grebenov Prestreljenik—Veliki Vrh, Greben Vršičev pod Lopo. Poleg tega je opravil še številne zimske in letne ponovitve (večinoma skupaj z Igorjem) doma, v Zahodnih Julijcih, v Paklenici. Bil je tudi v Centralnih Alpah, pa v avstrijskih gorah in Dolomitih. Kljub študiju gozdarstva in svoji izredni aktivnosti je še našel čas, da je prenašal svoje znanje na mlajše alpiniste in za delo v matičnem PD. Damjan je bil odličen smučar (vaditelj) in atlet (skakalec

v daljino). Opravi je prenekateri turni smuk. Bil je poln načrtov, plezalnih in smučarskih. Bil je perspektiven alpinist.

Igor je plezal slaba tri leta in opravi 60 plezalnih vzponov različnih stopenj. Od kar sta plezala z Damjanom, sta se razvijala v vrhunsko navezo. Poleg težkih zimskih vzponov je opravi skupaj z Damjanom nekatere težje ponovitve in prvenstvene vzpone: 4 M-M v Lopi, Fajhno v Prestreljeniku, »Adijo lejdih stan« v Vratnem vrhu, centralno in direktno v Lepem Špičju, Bohinjsko in Skalaško v severni steni Triglava, Hudičev steber in druge. Igor je bil tudi odličen smučar in smučki vaditelj. Nadvse je oboževal turne smuke na Kaninu. Za opise teh smukov je z veliko ljubeznijo in poslušom narisal skice. Rad je pomagal mlajšim pri premagovanju prvih težav v steni in na snegu. Bil je študent arhitekture, njegova skrita želja pa je bilo slikarstvo, ki se mu je posvečal v prostih trenutkih.

S svojimi dejanji in s svojo mislijo sta bila Igor in Damjan nepogrešljivi del naše družbine. Za njima bo ostala nikoli izpolnjena praznina. Živela bosta z nami v naših srcih.

Damjanovi in Igorjevi prijatelji

PRVI PO(NE)SREČENI ZIMSKI PLEZALNI VZPON V TRIGLAVSKI STENI

STANE HUDNIK

Že od nekdaj, od kar se svet vrti, so mladi ljudje stremeli za čim večjimi dosežki pri tekmovalstvu v raznih športnih panogah. Tako se je tudi mlada generacija ljubiteljev planin po prvi svetovni vojni zagnala v stene in grebene slovenskih planin in merila svoje telesne in umske moči v boju z naravo. Vedno več je bilo v stenah novih smeri in ponovitev z različnimi težavnostnimi stopnjami. Tudi zimski pohodi najprej s krplji in derezami in nato s smučmi so se razmahnili v letih 1922—1930. Turno smučanje, ki ga je propagiral nestor slovenskega alpskega smučanja Janez Kveder, je zavzelo velik razmah, saj je bil tedaj izvršen enkratni podvig dr. Vladimirja Kajzelja, ki je v non-stop turnem smučanju presmučal v 24 urah razdaljo od Bohinjskih vrat v dolini Krme, čez Hribarice—Sedmera jezera—Komno in Vogel, do Črne prsti. Tega podviga še do danes ni ponovil noben smučar. Ko so bile v prvem desetletju po vojni do leta 1932 preplezane vse težavnejše smeri v stenah in grebenih, so se mladi ljudje začeli ozirati za novimi podvig. Zimska alpinistika se je do tedaj gojila samo po poletnih smereh. Na keke plezalne vzpone pozimi ni nihče pomislil. Oprema za take vzpone je bila preveč preprosta. Saj so nekateri, spominjam se Lojzeta de Reggija, smučali po planinah kar v pelerini in dolgih platnenih hlačah.

Cepin, dereze, vrv (ne nylon), čevlji z nakovanimi podplati, klin, vponka in kladivo, to je bila glavna oprema alpinista. O kakih slonovih nogah, puhaštih vetrovkah, spalnih vrečah, specialnih čevljih z vibram podplati, folijah, stiroporu itd. ni bilo govora. Kljub tem težavam sva se z dr. Bogdanom Brecljem leta 1932 domenila, da poskusiva preplezati v zimskih okoliščinah 2. februarja 1932 severno triglavsko steno in to slovensko smer. Iz Ljubljane sva se odpeljala 1. februarja s popoldanskim gorenjcem do Mojstrane. V dobrih dveh in pol urah sva po ozko zgažen pot in škripajočem snegu prišla v trdi temi do Aljaževega doma. Poleg Aljaževega doma je stala depandansa, ki je bila odprta za eventualne zimske izletnike in opremljena s slamnjačami na pogradih. Vladovala je trda zima, mraz globoko pod ničlo. Nebo je bilo popolnoma jasno in vsepovsod se je lesketal globok pršič. Obetal se nama je lep, mrzel zimski dan, vreden imena »svečnica«, saj je bilo povsod polno ledenih sveč. K spanju sva se spravila zgodaj. Pokrila sva se s slamnjačami in čez glavo z vetrnim jopičem, da nama je bilo topleje. Po slabo prespani noči sva odšla še v temi pod steno. Nedaleč od depandanse je bila obmejna strazarica, zasedena z vojaki tudi pozimi. Graničar naju je ustavil in legitimiral kot »sumnjiva lica« in dejal: »Kud idete tamo, gde ne izlazi ni ptica.« Potolažila sva ga, da se naslednji dan vidimo. Od karavle dalje sva gazila po celem globokem pršiču in vstopila v steno, ko se je začelo daniti, med 7. in 8. uro zjutraj. Takoj po vstopu v steno sva ugotovila, da je oblikovitost terena zaradi zasneženosti popolnoma druga kot poleti in s tem tudi težja orientacija. Skala je bila pokrita z ledom in snegom, ki sva ga morala radi boljših oprimkov sproti čistiti. Napredovala sva počasi in mraz naju radi gibanja ni preveč oviral. Pač pa so od mraza močno trdeli prsti na rokah, ker so se nama trgale volnene rokavice in sva delno plezala tudi brez rokavic. Tudi

čevlje sva si morala nekajkrat sezuti, da sva si z masiranjem ogrela stopala. Volnene nogavice in slabo usnje so bili preslab izolator za toploto.

Pri Belih ploščah sva napravila napako in prečila v levo, s čimer sva po delno težki plezariji skozi kamine zašla levo od Tumove smeri. Počasno napredovanje nama je vzelo toliko časa, da se je bil dan že začel nagibati k zatonu, ko sva prišla do zadnje tretjine stene. Bilo je že pozno popoldne in morala sva se odločiti: ali bivač v hudem mrazu brez spalne vreče in tople obleke ali umik. Res je, da smo eno leto prej, 29. decembra 1931, morali bivakirati na Hribaricah pod Kanjavcem 24 ur (gl. PV 1/1937), ko nas je zajela megla s snežnim viharjem. Toda tedaj nas je bilo pet in temperatura okrog ničle. V tistem položaju v steni pa sva se zaradi nizke temperature in pomanjkanja opreme za bivakiranje, kakršna je na razpolago danes, v zadnji tretjini stene odločila za umik. Pri umiku je bila uporaba klinov z vponko in vrvo pogosta, ker sva se večkrat spuščala po vrvi in se tako hitreje umikala višinskemu mrazu. Bila je že trda tema, ko sva z baterijo v rokah prišla zopet blizu graničarja. Iz teme je nenadoma zavpil »stoj!«. Ker sem bil utrujen in zato manj pazljiv, se mi je dereza na čevlju ene noge zapletla v hlačnico druge noge. Padel sem in na povelje »stoj!« graničarju hitro odgovoril: »Legel sem.« S tem sem dal takoj priložnost tudi psu volčjaku, da me je povohal in ugotovil, da nisem »sumnjivo lice«.

Zvečer sva po čaju, ki je bil prvi topli obrok po dvanajstih urah, ponovno zlezla pod slamarice in kljub strupenemu mrazu trdno zaspala. Tako se je najin podvig zaradi slabe opreme in nepazljivosti pri orientaciji v celoti srečno ponesrečil. Imela pa sva zadoščenje, da sva dve tretjini stene v hudem mrazu »predelala« v obeh smereh — navzgor in navzdol. Iz izkušenj nama je bilo jasno, da je pravočasni umik zmaga nad smrtjo. Naslednji dan, 3. februarja, sva takoj po zajtrku vzela zopet pot pod noge in odšla peš in brez vsake hrane za Cmilom po globokem pršiču na Staničevo kočo, kjer naju je čakala skupina prijateljev, med njimi Sandi Wissiak, Aleš Stanovnik in drugi, ki bi nama prišli na pomoč, če bi bila sila. Tako smo se namreč domenili. Bilo je veselo snidenje, čeprav uspeh ni bil popoln.

O najinem prvem zimskem plezalnem podvigu se je kmalu razvedelo med alpinisti in še isto leto sta 15. in 16. maja Ravhekar Tomaž in Luckman Pavel, oba člana TK Skala iz Jesenic, preplezala slovensko smer. Bila sta zaradi velikih snežnih plazov prisiljena bivakirati in sta za svoj podvig rabila 31 ur. Štiri dni za tem je 20. maja 1932 Uroš Župančič v snegu preplezal Zimmer-Jahnovno smer sam v enem dnevu. Za Urošem pa so 28. in 29. maja 1932 plezali Joža Čop, dr. Miha Potočnik, dr. St. Tomišček, Matevž Frelih in Jože Kunstler v triglavski steni Jugovo grapo in so morali zaradi snežnega meteža bivakirati na poti čez Plemenice. S tem je bila leta 1932 torej pred 45 leti odprta zelena luč tudi za zimske plezalne vzpone, ki so postali po drugi svetovni vojni ob moderni tehniki in opreml nekaj vsakdanjega kakor romarski pohodi na Triglav. Tudi za alpinizem velja izrek grškega filozofa Heraklita »panta rhei« — vse teče, vse se spreminja.

KDO IMA NAJVEČ PRVENSTVENIH VZPONOV

Tako se vprašuje dokaj znani A. Mokrejs v »Der Bergst.« 1976/8. »Težko vprašanje, izčrpno bi na to morebiti odgovorila disertacija kakoga doktorja alpinističnih znanosti (kdo bi vedel!), ki bi imel čas prečesati vso periodično planinsko literaturo. Iskanje približnega rezultata pa prinaša marsikatero presenečenje.«

Utegnil bi biti Ludwig Purtscheller. V svojem delu »Čez stene in sneg« našteva 2000 svojih vzponov, vendar ne pove, kateri so prvenstveni. Utegne jih biti kakih 600. Dunajčan Hubert Peterka, natančen kronist tudi za naše Grintovce, jih ima 520 in verjetno je »rekorder«. Richard Gerin — kdo se tu ne bi spomnil njegovega grebena v Turski gori, ki ga je plezal s Szalayem, jih ima čez 200, prav toliko Peter Holl (250), Bruno Detassis (čez 200) in George Livanos. Ettore Castiglioni se ponaša s 150, Paul Grohmann s 17, Julius Payer z 20, dr. Kugy s 50, Karl Domenigg s 152 vzponi. Lammer, Zsigmondy, Dülfer in Preuss jih imajo po 25 do 30, Emilio Comici 80, Karl Prusik 35, Welzenbach kakih 50, Jahn in Pichl (oba sta plezala v Triglavu) prav toliko. Med vodniki so si jih zapisali največ Angelo Dibona, Storpas in Burgener.

O rajnikih je lahko zapisati, huje je pri živih. Mokrejs ima med takimi s 30—40 prvenstvenimi vzponi zapisane naslednje: Aste, Bischofberger, Barbier, Cassin, Desmaison, End, Goedeke, Casara, Gogna, Hausegger, Hiebeler, Hoi, Klose (čez 100), Lindner, Maestri, Messner, Niedermann, Pellegrinon, Perner, Rebuffat, Rebitch, Reidinger, Steinkötter, Schertle, Seigneur, Solina, Vaucher, Wintersteller in Spiro dalla Porta Xidias. Zares presenetljivo: Izpadla so zelo slovita imena pri Nemcih, Francozih in Italijanih. No, naših sploh ni upošteval — to bomo morali narediti sami. Presenečenja pa bodo pri vsakem takem povzemanju nujna, posebno če ne bo jasnih kriterijev. T. O.

NA SMUČEH OD SAAS FEE DO ZERMATTA

Ing. JANEZ ŠEME

Vsako pomlad se leto za letom podajamo s starimi in novimi znanci in prijatelji v zasnežene gore s smučmi in brez njih. Poglavitni cilj nam je ponavadi kak vrh, ki je lahko tudi tak, da prav z njega ne moremo smučati. Tako nam smučī omogočijo lažji in včasih tudi hitrejši pristop, predvsem pa kot nenadomestljivo prevozno sredstvo za nagel in pogosto nepopisnih užitkov poln povratek v dolino. Zato že cilj oziroma potek ture navadno izberemo tako, da glede na vsakokratne snežne razmere pričakujemo čimveč užitka. Kaj so užitki za turnega smučarja, bi bilo odveč pojasnjevati. Zase lahko povsem iskreno rečem, da mi najprijetnejše vijuganje po steptanih smučiščih ob žicnicah pomeni kvečjemu polovico tistega užitka, ki mi ga omogoča pravi turni smuk z enega naših vrhov, da o tistem posebnem občutku sreče in zadovoljstva v takih in samo takih dneh v gorah sploh ne govorim.

Kdo še tako kot turni smučar pozna rajsko potovanje iz zime v pomlad v enem dnevu ali celo v nekaj urah, ko se v maju z visokih, še globoko zasneženih gora spusti v dolino in po prevoženih dobrih tisoč metrih višinske razlike tako rekoč zavoha pravo pomlad, ko vijuga po zadnjih zaplatah snega in kar pade med zeleneče bukove, cvetoči teloh, žafran in volčin. Njihov omamni vonj nosijo tople sape daleč prek gmajn, skal in snega.

* * *

Zima 1974/75 je bila za smučarje izredno skopa. Ne le za tiste, ki poznajo uživaško smučarijo samo brez vzpona, ampak tudi za nas, ki nam celo v ugodnih zimah ni odveč večurna hoja na visoka, samotna, nesteptana smučišča.

Ko se je zima že prevešala v pomlad, smo bili turni smučarji vse bolj ogoljufani, saj smo ostajali brez belega kapitala celo v najvišjih »bankah«. Običajni nedeljski smučarji so v veliki večini že spravili smučī, saj je Kanin kot edino (pol)opremljeno visokogorsko smučišče pri nas za večino smučarjev še presneto daleč, za nedeljskega smučarja z Gorenjske vsekakor predaleč. Pa še za Kanin v taki zimi nihče ne bi smel trditi, da lahko daje toliko, kot bi v normalni.

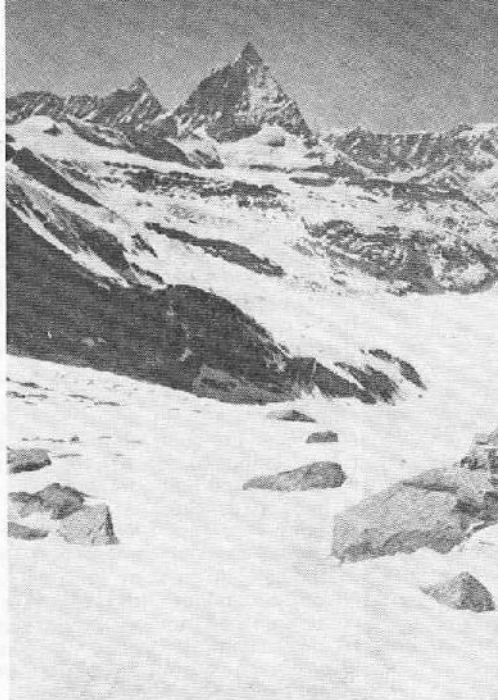
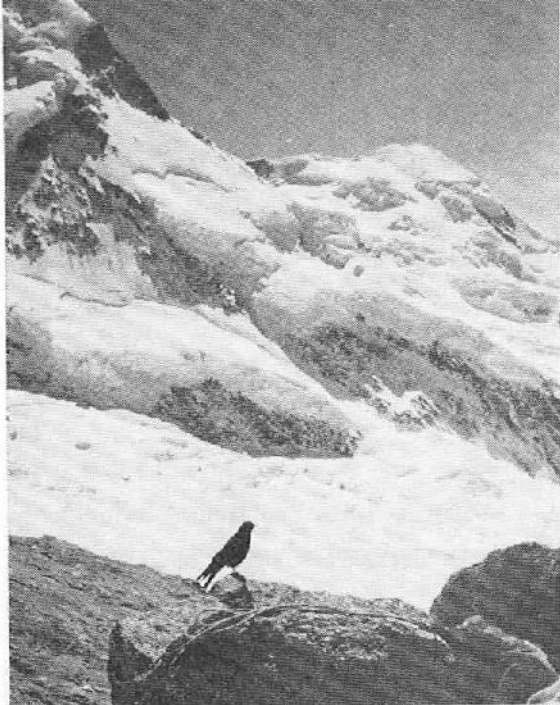
Čeprav smo stalno upali in pričakovali, da se bo pozna zima ali vsaj zgodnja pomlad končno le odrezala in po gorah namedla snega, smo začeli premišljevati, kam bi šli za prvomajske praznike, če stiska s snegom ne bi prešla. Težko sem si zamišljal, da bi še kje lahko preživel tako čudovite dni, kot smo jih že tolikokrat v pravljicnem svetu Velega polja in gora okrog njega, ne nazadnje tudi po zaslugi naše dobre, materinske oskrbnice Angele.

Ko so začeli prijatelji omenjati švicarsko turo Haute Route na smučeh, pravzaprav že v decembru, v marcu in aprilu pa vse pogosteje in resneje, sem si sprva mislil: »No, tu zate ne bo nič, če že oni mislijo, da so temu kos; pa tudi številne obveznosti te vežejo na bližino doma.« Po drugi strani pa — sem začel razmišljati aprila — ne smem spoznavati tujih gora le poleti, treba je videti tudi njihov smučki svet pozimi ali spomladi in se preizkusiti v prostranstvih centralnoalpskih ledenikov in širnih pobočij štiritisočakov vse do vrhov. Potem bi lahko vse drugače, bolj realno gledal na naš gorski svet in predvsem preizkusil, koliko me je utrdil za težavnejše cilje. Hic Rhodus, hic salta! Izziv sem sprejel. Ko mi je prijatelj Ničo pokazal turni program in se je tudi doma prižgala zelena luč, sem bil že odločen, čeprav sem se nekoliko bal, da ne bom kos zahtevam, ki se postavljajo pred udeležence že v propozicijah razpisa in v turnem programu. Prepričan sem bil, da ne bi bil edini, ki bi odpovedal.

* * *

Švicarska trgovska hiša »Eiselin-Sport«, katere ekskluzivni artikli so prav deli planinske, alpinistične in smučarske opreme, center v Emmenbrückeju, filiale pa v Zürichu, Luzernu, Bernu in Baslu, prireja med številnimi drugimi izleti, turami in tečaji že od l. 1964 vsako pomlad enomesečni visokogorski turno-smučarski pohod po ledenikih in visoko pod ali celo na same vrhove največjih štiritisočakov Centralnih Alp. Ta edinstvena tura se imenuje »Haute Route« (Visoka pot) in jo — verjetno po pravici — imenujejo najlepšo alpsko smučarsko visokogorsko turo. Turo delijo na štiri enotedenske etape.

Udeleženci se že ob prijavi odločijo za eno od dveh skupin: v skupino A naj bi se prijavi manj izkušeni, v visokih gorah manj samostojni smučarji, ki se zaupajo gorskemu vodniku (največ 10 na enega), v skupino B pa naj bi šli zelo izkušeni in samostojni udeleženci, sposobni tudi voditi navezo v gorah. Tem je lahko po želji dodeljen

Levo: »Domačin« nad ledenikom Grenz, zadaj Lyskamm in Castor; desno: spodnji dol ledenika Gorner, v ozadju Matterhorn

skupen vodnik. Od vseh udeležencev pa se zahteva dobra kondicija, obvladovanje turnega smučanja, zanesljivost v globokem snegu in na srenu, predvsem pa vzdržljivost. Zahteva se tudi precej popolnejša oprema, kot je v navadi pri naših turnih smukih, kar pa se je izkazalo za resnično potrebno, saj tam npr. ni v navadi, da bi pri vzponih smuči nosili na trdem snegu na ramah, temveč jih imajo na nogah. Nahrbtniki udeležencev so sorazmerno lahki (10 do 12 kg), saj je v njih v glavnem obleka in oprema, hrana pa le za turo — čez dan — in jo dobi udeleženec v koncentrirani in močno dehidrirani obliki že prvi dan. Zajtrki in večerje (tudi čaj pred vsako turo) se dobe v koči in so všteti v ceno ture. V ceno torej poleg organizacije in vodstva ture spadajo tudi penzion (le hrana čez dan iz nahrbtnika) in prevozi na turi. Naj takoj povem, da cena za švicarske razmere glede na to, kaj se zanjo daje, nikakor ni previsoka. Kot je vedno v gorah, se pa vreme ne more naročiti.

S prijatelji Andrejem, Blanko, Božom, Martinom in Ničom smo se odločili za turo Saas Fee—Zermatt, ne le zaradi najprimernejšega datuma (27. 4.—3.5.) med našimi prvomajskimi prazniki, temveč tudi zato, ker je bilo v programu prav za to etapo največ štiritisočakov, med njimi Monte Rosa, drugi najvišji vrh v Evropi. Prijavili smo se v skupino B, predvsem zato, ker smo pričakovali, da bomo tam bolj svobodni in nas ne bodo kot jarce vodili po gorah. Sam sem se prijavil zelo pozno in bal sem se, da ne bom sprejet, vsi pa smo že računali s tem, da bo tura odpovedana, saj je še teden prej po vseh Alpah močno snežilo in pričakovati je bilo plazove. No, končno, se je vreme popravilo in vsi smo prejeli obvestilo, da smo sprejeti in da bo tura potekala po programu.

Petek, 25. aprila

Vseh šest se nas je zbralo v Ljubljani, od koder smo se ob petih popoldne z dvema avtomobiloma odpeljali proti Trstu, Milanu in Domodossoli. Ura je bila že okrog treh ponoči; ob cesti proti Domodossoli smo se utaborili na peščenih tleh v revnem gozdičku in takoj zaspali. Bila je jasna mesečna noč, od jezera sem pa je vel izredno topel veter. Visoki vrhovi okrog jezera so bili še zasneženi in so se lesketali v mesečini.

Sobota, 26. aprila

Okrog šestih nas je prebudilo ptičje petje in sonce, ki je skozi redke veje že sijalo na šotor.

Skozi Domodossolo smo se po številnih zavojih in ob čudovitih pogledih na globoko zasnežene dva- in tritisočake pripeljali čez italijansko-švicarsko mejo na prelaz Sim-

plon (2005 m), prekrit z več metrov debelo snežno odejo. Vse naokrog čudovit smuški svet med visokimi vrhovi, na severni strani pa so se nad dolino Rhodana globoko spodaj, kamor smo bili namenjeni, že belili štititisočaki, ki smo jim med vožnjo navzdol ob zemljevidih že ugotavljali imena.

Ustavili smo se ob hudourniku že blizu doline in si prvič po odhodu od doma vzeli dovolj časa za kuho in pošten obrok. Vedeli pa smo, da moramo biti v Briggu zgodaj, da bomo nakupili še nekaj opreme in zemljevide.

Oprema je v Švici sorazmerno draga, zato smo nakupili samo najnujnejše, vseeno smo se znebili lepe vsote frankov. Še vedno pa smo ostali vsi brez specialnih turnih čevljev (neke vrste »pancerji« z vibramom, mi smo imeli navadne), vezi in mačkov za sren (Harscheisen) kot dodatek tem vezem, ki pridejo pod čevlji na spodnjo stran smučke in »grizejo« tudi v zelo trdem in strmeh snegu. Glavno je, da imamo vsi »pse« na smučeh; bo že kako, peš in s smučmi smo prelezli že skoraj vse naše strmine, navadili smo se potrpeti in garati tam, kjer gre drugim marsikje že veliko lažje. Tako nekako smo vsak pri sebi modrovali in drug drugemu krepili optimizem. Sicer je bilo vreme tako spodbudno, da nas je kar razganjalo, ko smo se skozi Visp zapeljali iz doline reke Rhône po lepi gorski cesti proti goram in ledenikom okrog Saas Feeja.

V Saas Fee (okrog 1800 nadm. v.), v vznožju ledenikov pod štititisočaki ležečo turistično vas, smo prišli sredi popoldneva. Na treh straneh obdajajo konec doline in Saas Fee sami visoki vrhovi, najvišji Dôm na jugozahodu v skupini Mischabel, s 4545 metri, najvišji povsem švicarski vrh. Dalje proti jugu smo sredi širokega ledenika zagledali na skalnem hrbtu Längfluh gorsko gostišče na višini 2870 m. Tam je tudi zgornja postaja ene od številnih žičnic, zbirališče udeležencev ture.

Levo od Längfluha je izza ledenika gledal visok bel stožec Allalinhorn, prvi štititisočak, ki naj bi ga zavzeli. Tako daleč in tako nedosegljiv je bil videti nad širnim ledenikom, ki se je spuščal skoraj do vasi, spričo vseh tistih prijaznih, v alpskem slogu oblikovanih hiš v vasi s številnimi trgovinicami, razkošnimi izložbami in bolj ali manj luksuznimi gostišči, penzion in hoteli. Kamorkoli si se obrnil, je pogled mimo umazanega snega med hišami ušel tja gor v bleščečo belino. Tako blizu in tako neprimerljivi sta bili ta vaška urejenost, in tista lepa divjina visoko nad dolinskim udobjem, v katero človek vse pogosteje zahaja zato, da sam s seboj razčisti vprašanja, ki jim v dolini zaman išče odgovora ali se jih niti ne zaveda, da si spočije duha in si v boju s samim seboj nabere novih moči.

Ker smo zadnjo vožnjo na žičnici zamudili, smo sklenili, da prespimo še v dolini.

Pollux in Breithorn z ledenika Monte Rosa

Foto Ing. J. Šeme

Nedelja, 27. aprila

V gostišču »Panorama-Restaurant« na Längfluhu so nam kot udeležencem Eiselinove Haute Route takoj dodelili prostor, čeprav je bilo v njej veliko ljudi.

Andrej, ki je bil vzel kar dnevno karto za žličnico, se je kmalu zapodil po označeni smučarski progi v dolino. Ničo, Martin in jaz pa smo stopili na smuči, že opremljene s »psi«. In se napotili proti najbližjemu sedlu. Ko smo prišli do roba, kjer smo pričakovali sedlo, smo videli, da se zadaj strmina le položi in da je pravo sedlo še daleč. Z Ničom sva nadaljevala vzpon, počutila sva se kot na kaki kratki turi doma, čeprav sva bila že blizu 4000 m visoko. Na desni naju je vabil čokati Alphubel (4206 m), vendar za vzpon na vrh ni bilo več časa. Že več kot ena ura je minila, kar sva nehala srečevati vesele in ožgane gornike na smučeh, ki so se vračali s tega vrha. Ko sva prišla na široko in položno sedlo Alphubeljoch (3782 m), sva ostrmela: Dolina za dolino, vrh pri vrhu, mogočni rogelj Matterhorna nad dolino Mattertal. Celo Mont Blanc se je lepo razložil v mrču daljav.

Močan veter in mraz sta naju pregnala s sedla. »Psi« so šli v nahrbtnik; med snemanjem zmrznjenih pasov in fotografiranjem se mi je pošteno zanohtalo. Krmarjenje po strminah pa me je hitro ogrelo tudi v prste. V zgornjem delu so smučine že zmrznile in vožnja ni bila ravno užitek, nižje spodaj pa sva se zapodila po čudovitem zrncu. Vsega je bilo za pol ure smuke. Za to pot sva navzgor rabila skoraj tri ure. Presmučala sva približno isto višinsko razliko, kot če bi se s Kanjavca spustila na Velo polje.

Zvečer smo spoznali udeležence pohoda in turnega vodjo tur Maxa Eiselina, nekdanjega švicarskega reprezentanta v alpskem smučanju. Pozdravil je vse udeležence, še posebej nas Jugoslovane. Ponovno nam je razložil potek ture. Zvedeli smo, da so na nekaterih vrhovih oz. grebenih nevarne opasti, na običajnih pristopih pa groze seraki, zato nameravana vzpona na Castor (4280 m) in Pollux (4094 m) odpadeta. Predstavil nam je tudi vodnika obeh skupin s pripombo, da ju brezpogojno ubogamo. Pot naj bi nas prehodilo in prevozilo 24 udeležencev; večina je bila švicarjev, nekaj je bilo Bavarcev in šest Slovencev. V vsaki skupini je bila približno polovica prijavitelcev. Grupo A je vodil mlad poklicni vodnik, našo pa mlad vodniški aspirant iz Staldna.

Vsi smo dobili proviant za vse dni, pa tudi vsak svojo žepno elektronsko napravo za iskanje ponesrečenca v plazju, »pieps«, po trije pa še 10-milimetrsko plezalno vrv. Za nas sta ju prevzela Ničo in Andrej, mi pa smo jima rade volje prepustili čast, da jo nosita. Nikakor se ju nista mogla znebiti in vsak poskus, da bi se preselili k drugemu, se je končal z odločitvijo, naj ju nosi tisti, ki je zanju zadolžen. Vsaj za Andreja sem prepričan, da je nekajkrat med pohodom prekel svojo gorečnost, ko so delili vrvi.

Dereze, cepine in drugo opremo smo imeli vsak svojo. Na srečo nas nihče ni povpraševal po opreml, saj smo se kar otročje bali, da nas s tako »domačo« smučarsko opremo ne bi pustili na pot.

Ponedeljek, 28. aprila

Ob petih zjutraj je koča oživila. Takoj smo ugotovili, da vodniki ne dovolijo nobenega obiranja. Ostro so opozarjali vsakogar, ki smo ga morali čakati. Za nas, vajene velike svobode vsepovsod, je bila to novost, ki se ji do konca nismo vsi prilagodili.

Na nebu so ugašale zadnje zvezde, ko smo po zledenem snegu s smučmi na nogah in s »psi« na njih krenili v strmino, ki smo jo Ničo, Martin in jaz poznali že od prejšnjega dne. Šele nedaleč od sedla Alphubel smo se začeli vzpenjati na desno proti vrhu. Bližali smo se višini 4000 m in vsaj mene je začela pošteno zdelovati, čeprav sem se prejšnji dan kljub skoraj isti doseženi višini odlično počutil. Sonce je že neusmiljeno žgalo in sneg se je že mehčal. Ko se je pobočje strmo vzelo proti vrhu, ki je bil videti že prav blizu, so domačini — bolj vajeni višin — začeli hiteti. Zašel sem v tako krizo, da sem smuči in nahrtnik pustil sredi pobočja in se s cepinom odpravil za večino. Samo prepričanje, da se bom naslednje dni privadil na višino, sta me vlekla proti vrhu. Podobno se je moral počutiti Božo, ker sva družno, loveč sapa vsakih nekaj korakov, lezla proti vrhu in z zavistjo opazoval tiste, ki so se že vračali. Nekateri so vlekli smuči prav na široki vrh in so zdaj v lepih zavojih vozili proti sedlu. Ves vršni del pod temenom je bil posejan s smučmi; vsak jih je vlekel, dokler je mogel.

Med zadnjimi, če ne kar zadnja iz naše ekipe, sva z Božom prigarala na vrh, Alphubel, 4206. Ničo je bil že odpeljal, Andrej pa se je na smučeh z aparatom v roki obračal z enega konca prostranega vrha na drugega, da bi za vedno ujel čudovito panoramo Berner Oberlanda. Daleč na jugozahodu se je prav lepo videl Mont Blanc s številnimi vazali. Nebo je bilo brez oblaka, ozračje sorazmerno mirno, a mrzlo. Za koliko časa nam je namenjena ta sreča? Iz zamaknenosti so me zdramili Martin, Andrej in Blanka,

ki so priganjali k povratku. Zdaj sem se šele zavedel, da se nenadoma povsem dobro počutim, kot da sem na vrhu dobil nove, spočite noge.

Po nekaj uživaških zavojih sem bil skoraj istočasno kot večina naših že pri obeh vodnikih. Potem je prišlo povelje: »Natakните prsne zanke ali pasove z vponko, vključite „pipse“! Smučajte samo za vodnikom, ne vsak po svoje in vsevprek!« Spričo zahrbtnih ledeniških razpok, ki so bile sicer večinoma na debelo zamedene, vsaj prvo ni bilo odveč. Če bi kdo padel v razpoko, bi mu vrgli vrv z zanko, da bi se vpel v vponko, če bi seveda ne bilo kaj hujšega. Niso nam pozabili povedati, da v primeru, če se ponesrečenec iz zelo globoke razpoke ne oglasi, sploh ne rešujejo. Lepa tolažba!

Ko smo drug za drugim vijugali za vodnikom, smo hitro pozabili na vse nevarnosti in napore. Vodniku smo bili tik za petami in nekajkrat me je imelo, da bi ga »nažgal«. Andreju se je tak podvig takoj maščeval, spremenil se je v bel oblak. Vozili smo po pravi smučarski prog, le ozka je bila in skoraj ni dopuščala »soliranja«. Jasno nam je bilo, da nas pri vožnji navzdol ne bodo čakali. Ko smo prínoreli do kočice Längflug, nas je vodnik pohvalil, da dobro smučamo. Ko bi nas videl na zlikanem smučišču ob žičnici! Kako poprečni smo tam, vsaj na videz!

Ker smo se vrnili s ture, je Martin odpeljal v dolino, da bi v Saas Feeju kupil nove »pse« in izpopolnil vezi na smučeh. Imel je potem med nami šestimi še najbolj švicarsko opremo za turno smučanje.

V gostišču na Längfluhu, le šest metrov više od Triglava, smo še enkrat prespali.

Torek, 29. aprila

Za ta dan je bila v načrtu tura na Allalinhorn, 4027 m, najjužnejšega od vrhov, ki obdajajo ledenik Feegletscher, nato pa čez gornji del tega ledenika proti vzhodu do kočice Britannia.

Povedali so nam, da je Max Eiselin z nekaterimi prijatelji moral v dolino.

Naša vodnika — prva je šla vedno skupina A, nato pa naša — sta držala pri vzponu zmeren in enakomeren tempo. To je bilo prav v tistih razsežnostih, ko smo se vzpenjali tudi po šest ur, ne da bi se pobočje zravnilo ali celo prevesilo.

Na pol poti do vrha smo olajšali nahrbtnike, ker smo se do tam morali vračati z vrha po isti poti. Blizu sedla Feejoch pod vrhom je postala strmina tako huda, da smo morali prečiti pobočje. Ko smo bili srečno čez, nas je nekaj pustilo smučati tik pod sedlom, večina pa je šla z njimi do sedla, le redki pa celo tik pod skalnati vrh. Na sedlu smo se navezali — jaz na isto vrv, z Martinom, Ničom, našim vodnikom Viktorjem in domačinom Bertom. Raje bi bil šel prosto, saj pot ni bila težka, le padec bi se bil lahko zelo nizko končal. — Še kratek skalnat greben in stali smo na našem drugem štiritisočaku, 4207 m nad morjem. Neverjetno, koliko laže sem ga zmogel kot prvega.

— Na vrhu spet čudovit razgled, čeprav ne tako obširen kot z Alphubla. Pogled na Monte Rosso je zastiral bližnji in višji Rimpfischhorn, ki je s svojo drzno obliko najbolj vzbujal pozornost. Za njim se je belil široki Strahlhorn. Daleč na jugovzhodu nad Padsko nižino smo opazili plast belih oblakov, ki so okrog višine 2000 m že zadevali ob mejne gore med Italijo in Švico. Ali nam bo vlaga z morja tudi tu prekrizala račune?

Hitro smo bili z vrha vsak pri svojih smučeh in ko sem si jih natikal, sem opazil nedaleč široko in globoko razpoko v zelo strmem delu pobočja, ki smo ga prej obšli. Kaj če bi bili mi sami brez vodnikov.

Spust je bil ena sama simfonija: drsenje smuč, naši vriski, žareče beline, temno modro nebo. Sneg je bil še najbolj podoben tistemu med Zaplanj in Doličem v lepem prvomajskem jutru. Česa takega še nisem doživel. Tu smo vozili že po daleč vidni prog, široki vsaj za dva smučarja in dovolili smo si kar predrzno hitrost. — Šele na mestu, kjer smo bili pustili del tovora, smo si oddahnili. Kar verjeti nismo mogli, da se taka daljava lahko tako hitro prevozi. Če ne bi bili vedeli, kako trdo smo si prislužili ta užitek, bi si bili želeli takoj še enkrat gor.

Šele zdaj je postal sneg bolj južen in ko smo se zapeljali čez ledenik počez proti sedlu Eggnerjoch, se je bilo treba sem ter tja že odganjati s palicami. Še nekaj ostrih zavojev na strmih in nevarnem delu in že smo se spet zložno vzpenjali. Čutil sem se, kakaj so dali vsi pred nami smučarji na rame ali nahrbtnike, še bolj pa, ko so nenadoma izglnili s pobočja. Ko bi se bili morali zagristi v strmino, smo prišli v širok in visok predor, razsvetljen s fluorescenčnimi svetilkami, po nekaj sto metrih pa smo spet mežikali v slepečo sončno luč. Bili smo na zgornji postaji žičnice iz Saas Feeja na Felskinn, okrog 3000 m visoko, nad sedlom pod Eggnerjem, ki nam je tu kazal svojo divjo temno zeleno granitno steno. Neverjetno, kaj so storili Švicarji, da smučarjem ob žičnici ne bi bilo treba pred spustom prečkati strmega hrbta. Vožnja pod njim pa bi bila zaradi zelo gostih razpok vsaj vožnja v labirint, če že ne v smrt. Pa na drugi strani hrbta sploh ne poteka edina odprta proga.

Gabelhorn in Zinalrothorn z ledenika Gorner

Foto Ing. J. Šeme

Na klopek pred bifejem smo si prvič privoščili daljši počitek ob pivu, ki nam zdaj menda ne bi moglo biti predrago, tako sta nas izsušila sonce in suh zrak. Z našim vodnikom Viktorjem smo začeli dolgo debato o gorah in o naši prelepi deželi, ki jo je poznal le po Jadranu.

Brez naglice smo si nato pripeli smuči in »pse« In po pobočju nad sedlom ves čas skoraj vodoravno v dobri uri prišli sredi popoldneva v Britannia Hütte. Bele gore proti jugovzhodu so bile ovite v praviljično tančico, zaradi nenadne vlage v ozračju. Ko smo jih gledali proti soncu, so bile videti nezemske, daljne in nedosegljive.

Sreda, 30. aprila

Nebo je bilo spet kristalno čisto, posejano le z ugašajočimi zvezdami, mraz pa spet kot prejšnje dni. Očitno se je topla fronta z vlažnim zrakom milostno umaknila kar čez noč. Sneg je glasno hrstel pod robniki, ko smo se spustili čez spodnji del ledenika Hohlaub na Allalingsletscher. Čakalo nas je dobrih pet kilometrov enakomernega vzpona na 3789 m visoko sedlo Adlerpass med širokim Strahlhornom in ostrim Rimpfischhornom, za kar smo porabili približno tri ure, saj smo spet tovorili vsa prtljago. Spet nas je večina pustila smuči na sedlu, čeprav je pobočje do vrha Strahlhorna zelo primerno za vožnjo s smučmi. Na 4190 m visoki vrh, ki je bil videti tako blizu, smo hodili s sedla kar dve uri po osrenjenem snegu, tako da so nam dereze resnično prav prišle. Na vrhu sem bil sam in se nisem dolgo mudil. Mraz, samota in bojazen, da me ne bi čakali, so me zbudili iz zaverovanosti ob čudovitem razgledu in ucvril sem jo navzdol. Srečal sem še Andreja, ki jo je — tokrat le brez smuči — kot zadnji mahal na vrh. Ko sem ga čakal, da sva nato skupaj sestopala, sem med slikanjem izgubil pokrov torbice za aparat. Izginil je za rob v južno steno, še preden sem ga utegnil ujeti s cepinom, veliko pa ni manjkalo, da nisem pri tem poskusu še sam šel za njim. Nato sva z Andrejem oddrvela na sedlo v takem tempu, da sva prišla tja le nekaj minut za zadnjimi, ki so bili odšli z vrha vsaj pol ure pred menoj.

Bilo je okrog poldneva. Okoli vrhov so se začeli nabirati kopasti oblaki, vodnika sta

nas priganjala. Čakala nas je še dolga pot in kar takoj nevaren spust po zelo strmem jugozahodnem pobočju s sedla na Adlergletscher. Čez najtežji, zgornji del smo bočno drseli in se varovali s Pruslkovimi zankami na vrvi, ki sta jo vodnika spustila s sedla. Pod nami so bile skale, led in razpoke in padec bi se bil lahko kaj slabo končal. Ko smo bili pod nevarnim mestom, smo se spet vsi zbrali, prešteli in odvijugali na Findelgletscher.

Sledil je mučen enourni vzpon na neizrazito sedlo Stockhornpass (3394 m) na robu Gornergletscherja, v strmem snežnem kotlu in silni pripeki. Bili smo že pod silnim masivom Monte Rose. Njeni vrhovi so vse bolj lezli v ogromne kopaste oblake. Ko smo bili vsi na sedlu, so se oblaki spustili do nas in zasula nas je sodra. Vodnika sta nas priganjala, čeprav sta obenem trdila, da je do kočice še dobre pol ure. No, če bi bili imeli čas natančneje pogledati na specialko, bi razumeli, kaj ju skrbi in da je tiste pol ure laž. Na srečo se je sodra hitro sesula, megla pa ni bila tako gosta, da bi onemogočila užitek pri blagih, a dolgih spustih. Prišli smo na ledenik Gornergletscher, ga skoraj vodoravno prečkali in se ob levem bregu te ogromne ledene, zdaj globoko zasnežene reke zložno spuščali pod ogromnim granitnim grebenom proti velikemu skalnatemu platoju, ki se razteza zahodno od Monte Rose. Na zahodnem robu tega skalnatega otoka je kočica Monte Rosa. Mislim, da bi nam v megli takrat trda predla, saj je ta svet orientacijsko izredno težaven. Tako pa smo se, vsaj kadar se je megla dvignila, toliko razgledali, da smo videli vsaj približno, kam je treba iti.

To je bil edini res nerodni del poti.

Na oni strani grebena smo si lahko spet nataknilu smuči in med velikimi balvani iskali pravo pot. Pripeljali smo nepričakovano točno nad kočico, ki ostane s te strani do zadnjega skrita za robom. Ko smo jo zagledali, prav nihče ni skrival olajšanja. Utrujenji smo poglobili po skupnem ležišču. Še na večerjo smo se pripravljali brez navdušenja. Zunaj se je počasi začela spuščati noč, sneg je po malem naletaval in kar z olajšanjem smo sprejeli odločitev, da naslednji dan zaradi poslabšanja vremena kake večje ture ne bo.

Četrtek, 1. maja

Skoraj nismo mogli verjeti. Dan je bil bleščeče jasn, veličastna okolica se je iskrla v kristalih novega snega.

Zdaj smo šele lahko občudovali izredno lego kočice Monte Rosa na skalnem platoju nad Grenzgletscherjem, blizu sotočja s še večjem Gornergletscherjem. Za ogromno

MRTVAŠKI PRT (LE LINCEUL)

Poročali smo že o avanturi Ivana Ghirardinija v Linceulu v levem boku orjaških Grandes Jorasses, avanturi, kakršnih je malo. Na kratko ponovimo in dostavimo še njegovo osebno izpoved in pripoved:

21. febr. 1975. Ghirardini se s smučmi spusti po Vallée Blanche. Prespi v Leschauxu. 22. febr.: Prijatelji mu pomagajo znesti opremo v vznožje stene. Popoldne je že sam in počiva. 23. febr.: Ob 10. uri je že nad zajedo v Desmaisonovi direktni v Walkerju. Težave resne — požled, vertikala, po trikrat je moral narediti vsak raztežaj zaradi opreme. Zvečer zelo neudoben bivač. 24. febr.: Vreme lepo, vatirana obleka odveč. Desmaisonove vrvi so bile zanj neuporabne. Ob 17. uri je zagledal helikopter in mu dal znamenje, da je vse v redu. Po 350 m stene si je uredil tretji bivač. 25. febr.: Po lahki prečnici je prestopil v Linceul. Led črn in krhek kot steklo. Neugoden bivač je hitro minil. 26. febr.: Vreme lepo, vendar razpoloženje nič prida. Bivač na skali sredi Linceula, kuharlik je stopil neverjetne količine ledu. 27. febr.: Sijajno vreme. Ghirardini se odloči, da sam premaga Lastavičji greben — les Hironnelles. Ko pride pod greben, prileti helikopter. Dal mu je znamenje za pomoč, vzdignil roke v V in izstopil po lahkem kaminu. Bivač v skalni lévi na grebenu.

28. febr.: Greben je lahak, toda Ghirardini je izčrpan. Ko je bil že blizu vrha, se je spet pojavil helikopter. Ghirardini ponovno signalizira SOS, helikopter odleti. Ghirardini sestopa v Courmayeur. Proti večeru je helikopter spet na delu, vendar plezalca ne ugleda. Ghirardini ima le še tri kocke sladkorja in dva keksa. Bivakira v višini 3500 do 3700 m. 1. marec: Slabo vreme. Plezalec omaga, ves dan negiben pod šotorom. 2. marec: Snežna vihra. 3. marec: Snežni vihar. Plaz ga pobere s šotorom vred, izmota se in ulde smrti. 4. marec: Vreme se izboljša, najhuje je mimo. 5. marec: Ghirardini ne more več vstati, blede se mu, prevzame ga nekak mistični delirij. Noge mu zmrzujejo. 6. marec: Ob 11,30 prileti helikopter in ga reši. Nekaj minut nato že leži v Chamonixu v sobi za reanimacijo. Grozljiva zgodba je trajala torej 14 dni.

dolino, po kateri teče ta ledenik proti Zermattu nam je pogled prikoval nase na samem stoječi Matterhorn, »mons idealis« po svoji obliki in tudi po legi, saj se je lepoteč od vseh višjih sosedov odmaknil v samoto in se obdal z ledeniki, ki jih ločijo štirje drzni grebeni, ki teko z njegovega vrha. Kot bi se zavedal, da take lepote ne sme zakrivati noben višji vrh v bližini.

Levo od Matterhorna, že v spoštljivi razdalji od njega, pa stoje na nasprotni strani Grenzgletscherja vrhovi Breithorn, dvojčka Pollux in Castor, skrajno levo Lyskamm, vsi štitritisočaki, prvi in zadnji s široko, spoštovanje vzbujajočo severno steno, polno ledu. Zdaj smo že videli, da nam nobeden teh vrhov na tem pohodu ni namenjen, čeprav so bili prvotno vsi v načrtu. Za izpolnitev tega načrta — seveda če ne bi bilo drugih ovir — bi vse udeleženci morali turo začeti že prvi dan s tako kondicijo in tako aklimatizirani, kot smo bili zadnje dni.

Ta dan nam je pač vsaka večja tura »ušla«. Dneva pa le nismo izgubili. Ob osmih smo odšli na triurno turo proti Monte Rosi ob robu istoimenskega ledenika, ki teče po ogromnem hrbtu masiva prav izpod najvišjega vrha Dufourspitze. Na skalnem robu s čudovitim razgledom — saj smo bili vsaj 700 m nad kočo nasproti mogočnemu Lyskammu — smo potem uživali nekaj ur na vročem soncu, iz smuči delali »tovarno vodo«, obenem pa se vadili ravnanja s »pipsi«, reševanja iz razpoke in sestavljanja zaslinih nosil ali sani za ponesrečenca iz smuči in palic. Kljub temu delovnemu vzdušju, ki sta ga na vsak način hotela obdržati vodika, je bilo to pravo dopustniško lenarjenje v primerjavi s prejšnjimi dnevi. Verjetno bi nas pred poznim popoldnevom težko kdo spravil od tod, če nas ne bi bile začele skeleti oči kljub ledeniškim očalom.

Prekipevajoč od sreče smo se nato zapodili na nižji vzporedni ledenik Grenzgletscher in med prešernimi vriski, včasih tudi tuleč od veselja vijugali po njegovem robu v skoraj suhem snegu nazaj proti koči. Ko smo si pred stopnicami snemali smuči in si pogledovali v nasmejene kosmate in ožgane obraze, sem si moral priznati, da si take smučarije v višinah 3000 m v tem času in v takem vremenu doma ne bi mogli privoščiti. Dobro vemo, kako je treba pri smuku s Kanjavca na Velo polje ob najugodnejši temperaturi in lepem vremenu loviti »firn« takorekoč za rep.

Petek, 2. maja

Ko smo prejšnji večer sedeli v jedilnici koče in čakali na večerjo, nam je zadostoval pogled skoz okno proti Matterhornu, pa smo vedeli, da nam drugi dan velika tura ne uide: Sonce je bilo zašlo nekje za Theodulpasom in vse nebo okrog njega je zlato

Oprema:

Zimski čevlji R. D. + mokasini; vatrana obleka, močna, vrhnja zaščitna; 2 vrvi po 80/9 mm, dve pižami, 15 vponk, plaketa Salewa za dinamično samozavarovanje, 20 klinov za kopno skalo, zagozde; rešo, šotor za v steno in izotermična vreča. Pogrešal je »netopirja«.

Hrana:

Za 10 dni je vzel s seboj 5 kg hrane, po 500 g na dan. Zelo malo je jedel, najbolj prav mu je prišlo pecivo, ki si ga je sam naredil, lešniki, mandlji, med. Čokolada in kondenzirano mleko, čaj, kavo, vitamin C je najprej pospravil. Rešo mu je šel po zlu; ker je moral popiti vsaj 3 l dnevno, je topil v ustih led, si prehladil ledvica, zato so bile ozebline še hujše.

Tehnika:

Varoval se je samo v direktni Desmaisonovi in samo v njej je uporabil svedrovec. Smer je opremljal po 40 m, sestopil po oprtnik in se vzpenjal ob napeti vrvi. V Linceulu to ni bilo težko, v skalnatem svetu pa nemogoče.

Opombe: Možno je preplezati Linceul v enem dnevu, zato ni treba jemati veliko opreme. — Po tretjem dnevu se solist zatre v nov svet, z drugačno logiko. Preseneča, kako se nevarnosti privadi. — Brez hrane človek lahko dolgo potrpi. Treba je imeti samozavest in ostati veder. Nič ni nadčloveškega. — Čeprav je bil Ghirardini izčrpan do kraja, je vsako noč zaspal, ne da bi se bal, da se zjutraj ne bi več zbudil. Sami si programiramo smrt. — Te opombe je zapisal na koncu članka o svoji avanturi Ivan Ghirardini sam.

Zapišimo še nekatere odstavke iz Ghirardinijevega članka — vreden je branja — »Le Linceul« v »La Montagne et Alpinisme 1976/1. V bolnico je prišel v mizernem stanju, zdelan od mraza, zmrzlin, večdnevne lakote in žeje, noge in roke so mu otekle, na

žarelo. Čakal nas je vzpon, ki smo o njem največ razmišljali in govorili vse dni ture — vrh Monte Rose.

Mislil, da nas je bilo vseh, ki smo se tisto čudovito, mrzlo jutro vzpenjali od koče proti vrhu masiva, vsaj sto, vendar se ne spominjam, da bi bil kdo brez smuči. Vzpon za izurjenega planinca traja 8—9 ur, povratek brez smuči — peš pa tudi ne veliko manj.

To je bil zame doslej najdaljši neprekinjeni vzpon brez najmanjšega počitka, saj se v petih urah hoje do višine okrog 4000 m, kjer nas je prvič obsijalo sonce, nisem ustavil, pa še tu le toliko, da sem si za mehkejši sneg spet nataknil pse na smuči. Prej sem bil namreč med zelo redkimi, ki so nosili smuči na ramah, verjetno pa kar edini, ki jih je nosil skoraj od koče. Sneg je bil zelo trd in se je prediral le sem in tja, »psi« pa so mi nekaj nagajali in se mi jih ni dalo popravljati.

Vodnik nam je že prejšnji večer povedal, da pri turi na Monte Roso ne bomo hodili ob lepem vremenu vsi skupaj kot doslej, vsak naj hodi, kolikor pač vzdrži. Ko pa se bodo prvi vračali z vrha, se mora vsak obrniti, in se skupaj z drugimi spustiti do koče. To je bila pravzaprav neusmiljena, a edino pravilna odločitev, sicer ne bi tisti dan prav na vrh prišel nihče ali pa bi se zvečer v temi spuščali v Zermatt.

Tako je nanese, da je Ničo kot glavni »kozel« med nami, edini stal na najvišjem vrhu Monte Rose, 4634 m visoki Dufourspitze, skupaj z vodnikoma in z večino domačinov iz naše skupine. Z Martinom sva bila na višini okrog 4200 m, le slabe pol ure za prvimi. Precej časa sva izgubila z iskanjem Ničovega nahrbtnika. V njem naj bi bila vrv, ki sva jo rabila za vzpon. No, vrvi nisva našla, Ničo jo je bil vzel na vrh. Andrej je bil z drugo vrvo vsaj ono uro nižje. Začetek strmega grebena proti vrhu je bil zelo leden in Martin se je odločil, da se vrne in počaka na sedlu, kamor je ravno prišel tudi Božo.

Po začetnem nerodnem delu sem sam kar hitro napredoval in prehiteval tuje naveze, kjer je le bilo dovolj prostora ali so me spustili naprej. Marsikje sem s čakanjem na ostrih mestih izgubil po nekaj minut, pa sem le upal, da bom naše še ujel na vrhu. Granitne skale so bile izredno trdne, le na zasneženih ali ledenih mestih sem moral bolj paziti, da ne bi z naglico tvegati več kot drugi v navezah. Zdaj me višina ni več dajala in hitro sem se bližal točki, ki se je daleč okrog najvišje zabadala v temno modro nebo. Tik pod vrhom sem ugledal naše, ki so se ravno pričeli spuščati z njega. Pa kaj bi, saj vrh ni samo tista najvišja točka, vrh je ves dveurni vzpon po ostrim grebenu, pogledi z njega v slepečo globino in v modre daljave neba, pa vsa širna panorama snežnikov in ledenikov, ki sem ji vso pot s hvalečnim pogledom sledil.

členkih mu je koža počrnela, srce je prišlo iz ritma, kri je imel tako gosto, da mu je niso mogli vzeti za raziskavo. A vse kaže, »da še ni programiral svoje smrti«, kajti »otajal se je začuda hitro, se vrnil med ljudi in se počutil — neusmiljeno sam.«

Na bolniški postelji se je počutil star. Ljudje so ga hodili gledati, človeka, ki je poznil sam izzval Mrtvaški prt v severni steni Grandes Jorasses. »Me sploh razumejo? Zakaj le govore o podvigu, o odpornosti, korajži, volji, drznosti? Od tega nimam nič. Nobene zasluge ne vidim v tem vzponu, moral bi biti zelo nečimrni, da bi se z njim ponašal. Šel sem čez svoje meje, obrzdal sem naravne zakone, spravljal v nevarnost življenje drugih. Živel pa sem tam gor več dni v nekakšnem vizionarnem stanju, asketsko, postalilo se me je pretirano vžhičenje, kakršnega še nisem doživel. Nič se ne kesam, tudi ne zaradi težke poti nazaj.«

»Nič posebnega me ni prignalo med alpiniste in vodnike. 19 let star sem bral knjigo W. Bonattija. Njegov steber v Petit Dru me je prevzel. Pustil sem šolo, hotel sem postati vodnik, učil sem se plezati v skali in ledu in se ob lastnih napakah popravljati. Starši so obupavali nad menoj. Napredoval sem hitro, čeprav ne brez prask. Kmalu sem se lotil dolgih samotnih vzponov, vse mi je šlo po sreči. Največje veselje sem imel z bivaki na vrhah po izstopu iz težkih smeri. Najraje se spominjam neviht, ki so me zaprle v kako orjaško steno. Živel sem v nerealnem svetu — na meji med živimi in mrtvimi.«

»Zakaj sem to počel? Težko je to povedati, bil sem igrača impulzov, notranjih klicev, ki se jim nisem mogel upirati. Plezal sem sam in zato sem se naučil kontrolirati svoje misli, obvladati strah, se pogovarjati s samim seboj in končno — začel sem s samovzgojo. Natanko sem vedel, da sem degeneriran kot večina ljudi na zemlji. Z 21. letom nisem imel nobenega zoba več, vso hrano sem pogoltal. Nisem bil pravi človek, vreden tega imena, in mi je zaradi tega večkrat šlo na jok. Nisem mogel več prenašati te svoje poprečnosti in nespodbitnih dokazov telesne in moralne degeneracije. To je bil dokaz globokega egocentrizma.«

Vodnik je bil res hud in ker je imel v navezi že tri, me je nerad vzel na vrh. — Mera je bila polna, ko smo nekje na pol poti do sedelca z nahrbtniki srečali Andreja, ki je bil tudi sledil mojemu zgledu. Skoraj bi se bil iz protesta zaradi toliko nepotrebnih besed razvezal še jaz, saj bi tudi tako prišel dol.

Molče smo se potem spuščali, Andrej pa na vrh ni hotel, ko je bilo toliko hrupa. Pod nami na ledeniku pa sta že nekaj ur pritegovala našo pozornost manjše motorno letalo in helikopter, oba belordečih švicarskih barv, ki sta na gornji rob ledenika v višino nad 4000 m stalno dovažala smučarje iz Zermatta. Nisem jim zavidal, ne le zaradi visoke cene, ki so jo plačali za ta »podvig«, tudi in predvsem zaradi doživetij gorskega sveta, za katera so bili vseeno prikrajšani. Vrh vsega so se presneto počasi in previdno spuščali v dolino, saj niso imeli tako ogretil in trdno preizkušenih mišic kot mi.

Ne spominjam se, koliko časa smo smučali nazaj do kočje Monte Rosa, po poti, za katero smo prej rabili 7 ur. Nikoli pa ne bom pozabil užitek te vožnje v ravno prav omehčanem, zgoraj pa še suhem snegu.

V koči smo se zadržali le kake pol ure, da smo spet naložili nahrbtnike z vsem, kar je kdo vlačil s seboj že od Saas Feeja. Šest dni nam je geslo »omnia mea mecum porto« najbolje pristajalo. Od kočje je šla pot le še navzdol. Kot bi se hoteli ravnati po prelepih Kugyjevih besedah o slovesu od gora in doživetij, smo se včasih ustavili, pogledali po vrhovih, ki smo jim že obračali hrbet, si vtisnili v hvaležen spomin še en pogled, nato pa se spet obrnili v dolino.

Preden se ledenik izteče, je ozek in strm. Ta zadnji del kakih 12 kilometrov dolgega ledenika se imenuje Bodengletscher, bil pa je takrat tudi pod višino 2000 m še vedno pod debelim snegom, tako da smo med skalami in velikimi kamni, ki jih je ledena reka nosila s kdo ve katerih višin, še prav varno prismočali na pot, ki drži v Zermatt. Ker je bila tu gori še vsa pod snegom, smo se po njej in bližnjicah peljali vse do prve ravnice na višini med 1700 in 1800 metri. Ta dan smo torej prismočali razdaljo okrog 13 km in višinsko razliko skoraj 2500 m.

Ko smo poslednjič snemali smuči, smo vedeli, da je velika avantura končana. Prav simbolična je bila mučna, skoraj enourna hoja v težkih »pancerjih« po asfaltirani sprehajalni poti in bližnjicah čez na pol okopnele travnike, vse posejane z belim žafranom, navzdol v Zermatt.

No, tudi Zermatt, tipično alpsko turistično naselje že skoraj v zatrepu doline Mattertal na višini okrog 1600 m obdan s strmimi pobočji, za katerimi se sem ter tja posveti večno beli štiritisočak, sicer komaj daje vtis, da smo že iz gora. Zermatt in Matterhorn sta neločljiva pojma.

»Načrt je presegal moje moči. Hotel sem preplezati prvo tretjino direktne Desmaisonove smeri v Walkerju, prestopiti v Linceul in izstopiti direktno na vrh čez veliko steno, kjer je smrt pobrala Sergea Goussaulta.

Odločil sem se — po naključju — da začnem v nedeljo 23. febr. ob vsakem vremenu, vendar pa sem bil prepričan, da bo tedaj lepo vreme.

Brez vatrane vetrovke in brez rokavic sem preplezal 350 m požledene stene v direktni smeri. Dva dni sem po trikrat ponovil vsak raztežaj, da sem za seboj spravljaj težki oprtnik. Ponoči sem visel v bivaku in drgetal v izotermični »vreči«, čeprav sem si vselej nekako pripel mali šotor za v steno. Prve štiri dni ni bilo nič posebnega, bilo bi me sram, če bi kaj pripovedoval. Čim bolj sem prodiral v steno, tem bolj sem izgubljal občutek za čas. V popolni osamljenosti sem pozabljal na utrujenost, na žejo in lakoto, na mraz.

Kljub drobljivemu ledu v Linceulu nisem več zaznaval nevarnosti in ne težav. Dolge raztežaje sem delal brez samovarovanja, na prednjih zobeh svojih derez — zagrizli so se v led le nekaj milimetrov. Skoraj sem pozabljal, da moram priti na vrh.

»26. februarja sem bivakiral pri skalnem otočku sredi Linceula. Tu se mi je pokvaril rešo, moral sem ga zavreči in z njim vso dehidrirano hrano pa še suho meso, ki mi ni več teknilo. Vso noč sem lizal ledene iveri. Vnela so se mi grenka usta, vendar me to ni spravilo v slabo voljo. Zlahka bi bil sestopil, 20 raztežajev in bil bi pod steno, cel, rešen. Toda nisem bil več svoboden, moral sem naprej. Odložil sem plezalni material in obe vrvi po 40 m, da sem bil še bolj sam — samo z oprtnikom sem hotel priti na Lastavičji greben. Vsakih 10 m sem se ustavil, duškal, lovil sapo in miril krče v prstih. Še nikoli nisem tako trpel. Če bi le za las napak stopil z derezami, bi zdrsnil v smrt. Strah mi je lezel v kosti, zato je bil napor še večji.

»50 m pod izstopom sem bil, ko sem zaslišal helikopter. Solze so mi stopile v oči, ko sem videl in njem dva moža. Bil sem prepričan, da me bosta rešila na grebenu. To me je spodbodlo, da sem pohitel na vrh Linceula. Tu mi je v mozeg zavrtala misel:

Zadnjikrat smo torej prespali kar v slavnem Zermattu, na skupnih ležiščih skromnega hotela Bahnhof, le obe ženski udeleženci pohoda sta dobili boljšo sobo.

Že prejšnji dan, ko smo se skozi Zermatt vlekli proti hotelu na drugi strani vasi, smo srečevali turiste z vseh koncev sveta. Največ pa je bilo Japoncev. Prav tako pisano družbo smo imeli na skupnem ležišču v hotelu in midva z Božom, ki sva dobila prostor na velikem podstrešju, bi se bila ponoči skoraj prisiljena zaplesti v pretop. Le kaj je v dolini v ljudeh? Gori v kočah, do katerih brez truda ne prideš, takih težav ni ali pa so zelo redke.

Po zajtrku smo si ponovno ogledali središče naselja, nakupili razglednico in na celuloidni trak lovili še zadnjič posebnosti kraja. Najbolj mi je ostalo v spominu, da imajo prav vse stavbe, bodisi preprost alpski hlev ali pa najmodernejši, sicer v tipičnem alpskem stilu grajeni hotel, enako krite strehe s sivozelenim škrlavcem. Pri nas pa nismo tako starokopitni, saj celo v hribih uporabljamo vse najnovejše pridobitve tehnike, na primer modre, zelene ali celo rdeče valovite plošče iz poliestra za kritje strehe. Les je za gozdnato področje, kot je na primer Poljuka, pač premalo eksotičen, da bi ga zahtevali za vikend! Ali bi prav zaradi lesene strehe kdo bankrotiral?

Tudi avtomobile so iz Zermatta povsem pregnali, kar smo prej videli že v Saas Feeju. Parkirni prostor je nekje pred naseljem in komur je že hoja do vasi in po njenih ulicah, ki so sicer prav vse asfaltirane in dajejo povsem mestni videz, odveč, še vedno lahko najame kočijaža, saj je postaj za kočije dovolj.

Okrog desetih dopoldne smo se torej z vlakom odpeljali v dolino, potem ko smo se poslovili od tistih, s katerimi smo preživeli nepozaben teden dni v gorah. Nekateri so odhajali še isti dan na naslednjo etapo Haute Route, pohod od Zermatta do Chamonixa.

Ko smo v Staldnu stopili z vlaka in se z vso kramo spravljali v avtomobila, ki sta ju šla z enim vlakom prej (od Staldna z avtobusom) iskat v Saas Fee Ničo in Božo, je že pršil droben dež. Popoldne je na Simplonu že snežilo, na italijanski avtocesti od Milana proti Trstu pa so nas ponekod spremljali pravi nalivi. Res je prišlo hudo in dolgotrajno poslabšanje vremena, ki je Švici in severni Italiji prineslo obilo snega daleč v doline. Pozneje smo izvedeli, da je bila naslednja etapa Haute Route že drugi dan odpovedana. Take sroče pa že res skoraj nismo bili vredni!

„Če ne pridejo pome, bo po meni.“ Po petih dneh mraza in globoke sence v severni steni sem doživel sonce, se malo okrepil in hitel naprej na smrt utrujen. Moral sem odložiti plezalsko premo, ki mi je pomagala čez to steno in čez mnoge druge, kot zvesto obrtniško orodje. Večkrat se mi je zameglilo pred očmi, noge so mi klecale, imel sem samo še tri kekse in nekaj kock sladkorja, vendar lačen nisem bil več. Okoli poldne sem prišel na greben tam, kjer se pridruži greben Tronchey. Vrh je bil blizu. Helikopter je prirohnal, zavijal okoli mene. Stekel sem na vrh — in to je bilo najbrž narobe. Reševalca sta imela vtis, da sem pri polni moči, in sta odletela.

Na vrhu sem se zgrudil in se razjokal — ne vem, ali sem bil tako izsušen ali izčrpan. Dolgo sem počival, nato sem začel sestopati v Courmayeur. Na vsakih 10 m sem se ustavil, večkrat sem padel. Sestopil sem pregloboko in nisem imel moči, da bi zlezal nazaj. Spet je priletel helikopter, bil je nad menoj in me ni opazil. Na zahodu so se grmadili oblaki — slabo vreme se je obetalo. Ne bom opisoval, kako sem šest dni preživel tam gor, 3700 m visoko, brez hrane in pljače, v viharju in plazovih. Ne morem. Moral bi bil umreti, toda misel na starše me je držala pri življenju.

»V četrtek 6. marca ob 11. uri je priletel helikopter. Pilot je bil res pogumen mož, stabiliziral je aparat nad menoj, od časa do časa me je skrila megla. Po jekleni vrvi se je spustil orožnik Mathieu in me dobesedno iztrgal iz rok gotove smrti. Nikoli ne bom pozabil tistih minut«.

Konec Ghirardinijevega članka je pretresljiv, zares pomenljiv in pomemben.

Takole pravi:

»Pred Linceulom sem bežal v gore, ker me je bilo strah življenja. Bal sem se pogledati resnici v obraz. Zdaj sem se lotil dolgotrajnega dela, da se okrepim. Terjalo bo od mene naporno življenje, strogo disciplino telesa in duha. Kaj neki pomeni preplezati ekstremno težko steno! V nas samih imamo strme ovire, ki jih je še težje premagati. VII. stopnja se ne pojavlja za šesto, imamo jo v sebi. Sicer pa — dovolj besedi!«

DRUŠTVENE NOVICE

RADO LAVRIČ — 70-LETNIK

Rado Lavrič se je rodil 13. 3. 1907 v Radečah pri Zidanem mostu. Upravni tajnik Planinskega društva Slovenije je postal 3. 9. 1946, najprej za ljubljansko podružnico, od 1. 10. 1946 do 31. 7. 1947 pa pri Odboru za planinstvo in alpinistiko v sklopu Fizikalne zveze Slovenije. Tajnik Planinske zveze Slovenije je bil od 1. 8. 1948 do 31. 12. 1967. Po upokojitvi je delal kot honorarni tajnik in vpeljal v delo dva svoja naslednika. Prejel je srebrni in zlati znak PZS, zlati znak PSJ, red dela z zlatim vencem in značko Zveze fizične kulture Jugoslavije.

Vedno bolj se gosté take obletnice, vedno več je voščil, ki enako izzvenevajo. Tudi tole ne more biti drugačno. Gre za dolgoletnega sekretarja Planinske zveze Slovenije, ki je vodil planinsko pisarno Planinske zveze Slovenije od jeseni 1946 do konca 1968, tudi še v tistih časih, ko je imela naša planinska organizacija svoj organizacijski center onstran ramp, kjer se začenja Bežigrad, v temnozeleni solidni baraki, ki je že davno ni več, vse dotlej, da se je zveza naših PD vselila v lastni idilični, s starinsko patino nadihnjeni dom v Dvořakovci. Človek bi utegnil misliti, da taka stvar, kot je planinstvo, utegne živeti brez administracije, planiranja, in vsega, kar še spada zraven. Človeško prizadevanje je že tako, da k praksi pritegne teorijo, vse, kar človek dela, hoče podpreti s svojo mislijo, hoče legitimirati pred družbo kot koristno in pomembno za človekovo telesno in duhovno sprostitev. Ne more pa tega storiti, če nima moči, ki se temu posveto in za to žive. Že davno, ob prvem svitu novega veka, je dejal znamenit angleški mislec: »Česar ni v spisih, ni na svetu.« Kakšna mrzla ugotovitev za nazaj in kakšna prerokba! Kaj bi danes brez dokumentacije, brez arhivov, brez protokola, brez organizacijskih obvestil in glasil, brez strokovnih knjižnic, zapisnikov in vsega, kar neka društvena pisarna zmore. Vse to in še marsikaj je leta 1948 pri PZS čakalo na administrativnega sekretarja, ki naj to postavi na noge, vpelje in spelje po najbolj ekonomičnem tiru, s čim manjšimi stroški.

Rado Lavrič je bil kot nalašč za to: po naravi delaven, sistematičen in iznajdljiv, discipliniran in vesten je opravil pri slovenski planinski organizaciji v resnici veliko delo. Pozna ga domala vsa Slovenija, posegel pa je s svojim delom tudi na področja drugih republiških planinskih zvez pri organizaciji raznih prireditev, skupščin, sej in posvetov. Njegova osebnost ima nekatere lastnosti, ki so mu odpirale pot do ljudi najrazličnejših interesov in temperamentov, znal je utemeljevati dolžnosti in zahteve planinske administracije tudi raznim »anarhoidno« razporeženim silakom, znal je izbirati svoje skope besede, kakor pravimo, znal pa je prepričati tudi z molkom in s pametnim molkom tudi prenesti

Rado Lavrič

razne zagate, do katerih vselej lahko pride v organizacijah, kakršna je planinska, saj družijo cele generacije ljubiteljev narave, ljubiteljev, ki jih družijo zanos in vnema za stvar, včasih pa prav zato vzplamtevajo v živčno sporo. Vihar privrši in dobro je pri hiši, če kdo ohrani trezno glavo in mirno srce. Tak posebljen mir je dragocenost, ki ga ne more izžarevati kdorkoli. Rado Lavrič je to znal.

Čeprav »rojen« administravec — je tajnik Lavrič vedel, da mora utrip planinske organizacije spoznati tudi na terenu, v hribih, v kočah, na potih, na občnih zbiorih in raznih področnih sejah. Zelo hitro je na ta način spoznal najbrž vse sodobne planinske aktiviste, njihove materialne in kadrovske probleme po postojankah, njihovo uspešnost in morebitne pomanjkljivosti. Z odnosi do ljudi ni imel težav, pot do človeških src si je zlahka utiral s svojo dobrodušnostjo, zanesljivostjo in ekspeditivnostjo. Bil je zmerom pri roki, ni ga manjkalo ne na sejah ne na službenih potih,

povsod je bil zvesto navzoč. Trezno je sodeloval z vsemi, zlepa se ni prenegljal, in zmerom je bil na delu s svojo preprosto modrostjo in previdnostjo: Dvakrat premislil, enkrat storil!

Zdaj je že nekaj let upokojen, vendar je zelo aktiven upokojenec. Planinska pisarna računa nanj, kadar je sila zaradi dela ali bolezni, pri Planinskem Vestniku skrbi za oglase, ki pomenijo oporo proračunu planinskega glasila. In zraven uboga še velikega francoskega misleca, ki je svoj znameniti roman »Kandid ali optimizem« končal z naročilom, nasvetom In vablilom: »Pojdimo in obdelujmo svoj vrt!«

Rado Lavrič je dosegel srečo, da vrt ima in da ga rad obdeluje.

Dragi Rado, s krepkim »horuk« v novo desetletje! V imenu slovenske planinske organizacije se ti zahvaljujemo za vse, kar si zanj naredil.

T. O.

DVOJNI JUBILEJ JANEZA ČANŽKA

Letos praznuje Janez Čanžek dvojni jubilej, 60-letnico rojstva in 40 let udejstvovanja v gorah in dela v planinskih organizacijah.

Zasavski planinci dobro poznajo dolgoletnega neumornega gornika, alpinista, gorskega reševalca in gorskega vodnika, ki je dolga leta delal z njimi in desetletja hodil z njimi v gore po nadelanih poteh in v navezi.

Planinstvu je ostal vdan vse do danes. Najlepša gora mu je ostala še danes Jalovec, nanj se je večkrat povzpел.

Leta 1934 je prvič stopil na Triglav. Takrat je tudi postal član Turističnega kluba »Skala« v Celju. Od tedaj se ni več ločil od gora. Vojna je za nekaj časa prekinila njegovo delo v planinstvu, toda ne za dolgo. Že leta 1942, ko ga je okupator izgnal, je nadaljeval svoje pohode v pla-

nine. Tako je prehodil gorsko skupino Visokih Tur tja do Velikega Kleka, Malniške Ture, Gesäuse in Grosswenediger.

V Rimskih Toplicah je takoj po vojni začel s svojimi planinskimi tovariši misliti na preureditev kmečke hiše na Kopitniku v planinsko zavetišče. Načrt se ni uresničil, ker je moral na novo službeno mesto v Hrastnik. Po prihodu v Hrastnik je postal član PD in kmalu podpredsednik društva. Bil je med pobudniki pri graditvi dveh planinskih postojank na Kalu in na Prehodavcih in žrtvoval mnogo prostovoljnih ur za dograditev teh postojank.

Ustanovil je alpinistični odsek in gorsko reševalno službo v Zasavju. Kot dolgoletni načelnik AO in GRS v Zasavju je s svojim delom pripomogel, da so alpinisti v Zasavju dosegli lepe uspehe in se uvrstili med najboljše alpinistične odseke v Sloveniji.

Sam je s svojimi izkušnjami pomagal organizirati alpinistične tečaje in plezalne šole v odsekih in predaval tudi kot alpinistični inštruktor na republiških letnih in zimskih alpinističnih tečajih.

Mnogo je plezal v naših in tujih gorah. Tako je od leta 1939 preplezal več smeri v severni triglavski steni. Rad obuja spomine na preplezano smer Zlatorogove police v triglavski steni, ki sta jo preplezala s pokojnim Jožo Čopom. V Durmitorju je plezal v Savinem Kuku, Sljemenu in Bezimenem vrhu.

Ukvarjal se je tudi z zimsko alpinistiko. Vodil je alpinistične odprave zasavskih alpinistov v Visoke Ture in na Durmitor. Deloval je tudi kot gorski vodnik in reševalec.

Po prihodu v Logatec je ustanovil planinsko društvo in ga vsa leta kot predsednik vodil. Logaška alpinistična sekcija je opravila vrsto lepih vzponov v naših gorah.

Janezu Čanžku, predsedniku društva, ob osebnem jubileju in 40-letnici dela v planinstvu želimo, da bi še mnogo hodil po naših gorah in pomagal pri nadaljnjem razvoju našega planinstva.

Za nadvse plodno delo v planinstvu ga je centralni odbor PSJ odlikoval s srebrnim častnim znakom leta 1955, PZS pa s srebrnim častnim znakom ob 50-letnici Gorske reševalne službe.

PD Logatec

POHOD NA ČRETO

Predlog meddruštvenega odbora za Savinjsko pot, da bi se podelile značke Savinjske poti na Čreti skupno s praznovanjem 35. obletnice prve partizanske frontalne bitke na Čreti, se ni uresničil. Podelitev je bila na Šmohorju. To iniciativo je prevzelo PD Vransko-Tabor in sklicalo razširjeni sestanek društva s predstavniki krajevnih in družbenopolitičnih organizacij v občini Zalec 29. septembra 1976 na Vranskem.

Janez Čanžek

Pohod je bil organiziran v nedeljo, 24. oktobra 1976 z dveh smeri: Vranskega in Žovneka, skupina planincev in tabornikov je prišla tudi z Mozirja. Za žovneški pohod je bilo odgovorno PD Polzela. Planinci so na novo markirali del planinske poti od Orešnika mimo Brezovnika, kjer je bila leta 1941 ena izmed zelo pomembnih javk in leta 1943 tudi krajši čas partizanska bolnica (Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 201; PV 1959 S. Terčak, Na Dobrovljah smreke cveto). Dalje mimo spomenika: Tu so pokopani štirje borci IV. operative cone NOV padli v bojih proti okupatorju 1941—1945, mimo Deskovnika do znanega razpotja pri Deskovniškem križu. Na spodnjem delu poti smo markacije le obnovili.

Z Žovneka je krenilo okoli 300 pohodnikov. Prva skupina OŠ Petrovče in Griže ter PD Zabukovica je krenila ob 6.30 pod vodstvom mladinskega vodnika B. Polavdra in D. Voha. V tej skupini je bila tudi zdravnica. Druga skupina so bile OŠ in posebna šola Žalec, Prebold in PD Žalec in Prebold pod vodstvom M. Cafute in A. Ajdiča. Tretjo skupino so tvorili OŠ Šempeter, Polzela, PD Polzela (vse te so do tu pripeljali avtobusi) in OŠ Braslovče (ti so prišli peš). Krenili smo zadnji pod vodstvom S. Štormana ob 7.30. Zadnja v koloni sta bila gorski reševalci in vodja pohoda. Na izhodišču je tov. Franc Čulak udeležencem razdelil spominske našitke in bloke za malico.

Mladi planinci z braslovške šole so pripravili recitacije pri spomeniku pod Grmado. Tu sem so prekopalji štirje borci in je nanje obudil spomin predsednik OO ZB Braslovče. Deklamirali sta M. Kolšek (pesem F. Roša Pesem o svobodi) in M. Perger (pesem G. Jakopin: Moj sin, moj sin).

Kolona je krenila dalje mimo Deskovnika do razpotja. Tu smo prišli na S in E 6 pot, ki drži po slemenu Raztoke do križišča v Tihi dolini. Pri spomeniku je Dušan prižgal svečko, mladi so položili šopke. Deklamirali so: T. Dobnik in D. Golavšek pesem J. Udoviča Poslednja minuta in I. Hudina Kajuhovo pesem Heroju Slavku Šlandru.

Krenili smo dalje mimo Jegovnika, ki je že na Čreti, do velike cerkve (944 m). Po tej zgodovinski poti so potekale kurirske poti v času NOV. Po osvoboditvi Gornje Savinjske doline leta 1944 so tod vozili raznovrsten vojaški material in hrano za potrebe tedanje Savinjske partizanske republike. Krenili smo dalje mimo spomenika med obema cerkvama na zborni mesto. To je bilo na kraju, kjer je bila pred 35 leti prva frontalna partizanska bitka na Čreti (26. okt. 1941). O tej bitki je govoril L. Zupanc-Ivo, preživel borec. Izvedli so tudi kulturni program ob sodelovanju godbe na pihala. Govoril je tudi predsednik skupščine občine Žalec tov. Gorišek.

ČRETA

24. OKTOBER

1976

35. OBLETNICA BORBE

26. 10. 1941

Spominski našitek (gl. str. 121 levo)

Po slovesnosti so šli mladi do planinskega doma I. štajerskega bataljona na Čreti in nato pod vodstvom vodnikov krenili v dolino na Vransko, kjer so jih čakali avtobusi. Le skupina z braslovške šole je krenila po isti poti nazaj v dolino. Na slovesnosti je bil tudi predstavnik PZS tov. Bajt.

ing. Božo Jordan

VIII. SREČANJE BRATSTVA PLANINCEV PTT LJUBLJANE IN ZAGREBA

Mrzlica—Šmohor, 9.—10. 10. 1976

Na VIII. bratskem srečanju planincev PTT Zagreba in Ljubljane se je dne 9. 10. 1976 v Trbovljah pred pošto zbralo okrog sto planincev iz Ljubljane in Zagreba. Predstavniki PTT podjetja Trbovlje in PD Trbovlje so planince seznanili z razvojem ptt službe v Zasavju in z zgodovino tega rudarskega kraja. Vsem udeležencem je PTT podjetje Trbovlje pripravilo zakusko, predsednik PD Trbovlje pa je razkazal zanimivosti in spomenike rudarskih Trbovelj, nato pa z njimi odšel na Mrzlico. Na družabnem večeru je po krajšem nagovoru obema predsednikoma PD PTT izročil spominski pohvali in pozlačene značke kot priznanje za sodelovanje pri planinstvu in razvijanju bratstva med našimi narodi. Naslednji dan so planinci nadaljevali pot na Šmohor. Med dveurnim počitkom so

se srečali predstavniki PTT podjetja Celje in PD PTT Celje, ki so se zadržali s planinci nato še na cilju v Laškem vse do slovesa. Naj bi do takih srečanj prišlo tudi na njihovem področju, saj bi bilo koristno tudi za stroko!

Joža Praprotnik

PLANINSKA DRUŠTVA PTT NA MRZLICI

Sestanka na Mrzlici dne 13. 11. 1976 so se udeležili poleg članov upravnih odborov PD PTT Celje, Maribor in Ljubljana tudi namestnik generalnega direktorja PTT tov. Conradi, direktor PTT Celje tov. Rimc, direktor PTT Trbovlje, predsednik PD Trbovlje tov. Strniša in podpredsednika PD Trbovlje. Poročila o delu so podali predsedniki PD Celje, Maribor (tov. Jazbec) in Ljubljana (tov. Dobnik). V Celju imajo 339 članov, v Mariboru 600 članov, v Ljubljani 1500 članov. Posebnih finančnih težav nimajo, ker prejemajo finančna sredstva v glavnem od svojih delovnih organizacij. Težave so pa pri gradnji planinskega doma na Vršiču. Poročila so zajela še vprašanje kadrovanja, vrednotenja planinskega dela, delo mladih, sodelovanje društev z družbeno-političnimi organizacijami in občinskimi ZTKO, financiranje društev, organiziranje novih PTT društev in organiziranje PTT društev v meddruštveni odbor PTT.

Iz poročila o gradnji planinskega doma na Vršiču je razvidno, da je znašal celotni predračun 275 milijonov starih dinarjev, da je bilo doslej vloženo v dom 256 milijonov in sicer iz lastnih sredstev 99 milijonov, iz bančnih sredstev 88 milijonov, dotacij DD pa 69 milijonov. Treba bo še 45 milijonov dinarjev.

Razprava o poročilih je bila vsestranska in je zajela skoraj celotno problematiko planinskih društev. V razpravi sta sodelovala tudi tov. Conradi in tov. Rimc. Ugotovila sta, da razmere, organiziranost in medsebojni odnosi v TOZD PTT vplivajo na planinsko dejavnost v PTT društvih, ki je posebnega družbenega pomena, in obratno, da se delavnost v planinskih društvih, tovarštvo, medsebojno razumevanje, lepi odnosi in medsebojna povezanost prenašajo na delovni kolektiv in delajo dobro vzdušje. Planinstvo v PTT je prevladujoča množična organizacija, ki jo je treba z vsemi silami podpreti.

Sprejet je bil sklep, da vsako društvo izvoli po tri delegate za vsakokratni sestanek meddruštvenega odbora, katerega bo vodil vsako leto drug predsednik PD PTT, kjer bo tudi sedež MDO.

V program so vnesli 10. zbor PTT planincev, ki bo 2. nedeljo v juniju v organizaciji Celja, partizanski pohod ob žici okupirane Ljubljane z izletom v bližino Ljubljane, vsaj 3 skupne izlete v gore, govora pa je bilo tudi o Zboru PTT planincev Jugoslavije,

ki naj bi bil leta 1978 na Vršiču. Proslavo 25-letnice ustanovitve PD PTT Ljubljana bodo združili z otvoritvijo novega planinskega doma na Vršiču.

Tone Bučer

ABRAMOVE MAME NI VEČ

Če rečemo: umrla je Ivanka Jež, gospodinja iz Nanosa št. 6, nam to ničesar ne pove.

Slovenska planinska javnost je to izjemno ženo poznala kot »Abramovo mamo«, dolgoletno požrtvovalno oskrbnico Furlanovega zavetišča pri Abramcu na Nanosu.

Pokojnica je bila rojena l. 1900 v Begunjah pri Cerknici. Leta 1928 je prišla k Abramcu za gospodinjjo. Poročila se je s Štefanom Ježem-Abramom, posestnikom na Nanosu št. 6.

Ni se ustrašila življenja na osamljeni gorski kmetiji, dolgih zim, hudih viharjev, ki so pretresali Nanos, in v teh težkih časih tudi Primorsko. Imela je štiri otroke, vsi so še danes živi, pošteni in delovni ljudje. Družina se je težko in pogumno prebijala skozi težke čase s kmetijstvom in gozdarstvom. Vsa družina je sodelovala z NOV. Zaradi tega so morali 1942. leta zapustiti Nanos in se preseliti v Vipavo.

Po vojni so se vrnili v gorsko samoto ter obnovili porušeno domačijo. Ko se je k njim primožila snaha od Blažonovih z Nanosa, so od Blažonovih k Abramcu preselili tudi postojanko PD Vipava.

Že prej so bili Abramovi znani kot gostoljubni, vsakomur pripravljeni pomagati, od takrat pa še bolj.

Posebno mama je imela za vsakogar vedno dobro besedo, vsakomur je rada postregla in pomagala — lačnega nahranila, žejnega napojila, popotnega prenočila, premočenega preoblekla. Mimo Abramove domačije pelje slovenska planinska transverzala in pot kurirjev in vezistov.

Pa ne le ti dve poti — še marsikaj drugega nas nese na Nanos: tu se ustavljajo gozdni delavci in manipulanti, vremeno-

Abramova
mama —
Ivanka
Jež

Furlanovo zavetišče
pri Abramcu, 915 m
pod Nanosom
Foto J. Ambrožič

slovci imajo svojo meteorološko postajo, lovci svojo postojanko, čebelarji se ustavljajo s svojimi številnimi panji, ustavljajo se kmetje, ki kosijo travo, skromne nablralke gozdnih sadežev, borci na vsakoletnih proslavah, šolarji na ekskurzijah. Za vsakega je ta dobra žena in njen družinski člani imela dobro besedo. Nepoštenim in neolikanim obiskovalcem pa se je znala postaviti po robu. Za svoje požrtovalno delo je Abramova družina leta 1970 prejela tudi priznanje Planinske zveze Slovenije.

Tudi v zadnjih trenutkih je dobra mama skrbela za postojanko. Ni pustila, da bi jo peljali v bolnico. Otrokom je naročala, naj bodo pridni in delavni. »Glejte, otroci, da vsem postrežete, glejte, da nikomur nič dolžni ne ostanete!« so bile njene besede na smrtni postelji. Umrla je 12. 11. 1976. Na zadnji poti na vipavsko pokopališče jo je sprejela velika množica Vipavcev in okoličanov. Lovci so jo nesli, šest žena domačink pa je po stari šegi s prižganimi lučmi hodilo ob krsti. Življenje in delo te prave slovenske matere je orisal — ne le v imenu planincev, temveč vseh, ki jim je mama Abramova kdaj pomagala, v nagrobnem govoru Cveto Škapin. Vsi jo bomo pogrešali, posebno pa domači, mož, otroci, vnuki. Pogrešala jo bo tudi vsa slovenska planinska javnost.

Le nekaj dni pred mamo Abramovo smo se poslovili od Pepce Nadlišek, dolgoletne članice našega društva.

Ta samosvoja žena je bila rojena v družini ubogega kmeta in dninarja l. 1902. Mlada je izgubila starše. Bila je gospodinjska pomočnica. Ker je po nesreči bila ob roko, je bila kmalu po vojni upokojena. Kot 65-letna upokojenka je vstopila v naše društvo z velikim navdušenjem. Rada se je udeleževala izletov, tudi zahtevnejših. Čeprav ni imela nobene prave planinske opreme, ji še tako naporna pota niso bila pretežka. Bila je velika ljubiteljica narave. Čeprav je mnogo nabirala gozdne sadeže, je pazila, da kaj napak ne stori. Rada se je mudila pri Abramovi mami in se z njo dobro razumela. Bila je neverjetno vztrajna in nobena pot je ni utrudila. Ko pa je koga od planincev srečala na cesti, jo imela navado vprašati: »Kam spet pojdemo?« in na to dodala: »Koder sem hodila s planinci, povsod mi je bilo lepo!«

Nada Kostanjevic

FRANJO VAJD

29. nov. 1976 se je poslovil od svojega Mozirja in sveta pod Goltni dolgoletni učitelj, šolski upravitelj in ravnatelj Franjo Vajd, spoštovana prosvetna osebnost Gornje Savinjske doline, širom po Sloveniji znan kot informator. Vsem, ki so se nanj obrnili, je šel na roko z resnično vnemo, vsi so pri takem stiku spoznali njegovo plemenitost, bistrost in razgledanost.

Rodil se je v Mozirju 29. jan. 1899, tri leta potem, ko je na Golteh zrasla — poleg

Vodnikove na Velem polju — Mozirska koča, blizu tam, kjer še danes stoji. Kocbekovo delo za planinstvo je v času, ko je Franjo odraščal, zares mnogo pomenilo in čudno bi bilo, če bi ne pritegovalo tudi učitelja Vajda, ki je leta 1919 nastopil svojo prvo službo v Mozirju. Iz Mozirja je šel na solčavsko osnovno šolo in tako spoznal in še bolj vzljubil ta dragoceni kotiček slovenske zemlje. Ko je odslužil vojsko, je v Zagrebu na Višji pedagoški šoli diplomiral iz zgodovine, predmeta, ki mu je bil zares pri srcu.

Potem je nekaj let učil na meščanski šoli v Lenartu v Slovenskih goricah, nato pa vse do leta 1941 na meščanski šoli v Celju. Po osvoboditvi je bil nameščen v rodno Mozirje, ustanovil in organiziral je tu nižjo gimnazijo in ji ravnateljaval od leta 1947 dalje. Po šolski reformi je prevzel vodstvo mozirske osemletke in ji bil ravnatelj vse do upokojitve. Kot tak je imel priložnost, da razvije vse svoje pedagoške in strokovne sposobnosti, spotoma pa, da do kraja spozna deželico, ki ima svoje mično in močno središče v Mozirju. Povsod smo ga srečali, povsod je bil delaven odbornik, bodisi kot član upravnih ali nadzornih odborov. Bil je med drugim aktiven delavec pri TVD »Partizan«, nepogrešljiv prosvetni delavec pri vseh društvih, ki jih tako središče premore. Mozirjani se ga radi spominjajo tudi kot igralca, ki ni imel samo veselja in volje, marveč tudi talent. Odborniki PD Celje so imeli v njem vse od leta 1945 zanesljivega sodelavca, svetovalca in podpornika. Marsikaj bi ne steklo, če ne bi Franjo s svojo dobrodušnostjo in izkušnostjo pomagal in podprl. Planinstvo je združeval z izredno vestnim in požrtvovalnim delom za turistično obnovo Mozirja in za njegov razvoj. Imel je občutek in srce za svoj rojstni kraj in je to izpričal kot dolgoletni predsednik Turističnega društva Mozirje. Kot tak je do zadnjega dopisoval v celjski turistični bilten, posebej v »Lepo mesto«. Sodeloval je tudi pri Slovenskem biografskem in Krajevem leksikonu. Pisal je tudi kroniko Mozirja.

Posebno veselje je imel z zbiranjem krajevnega besedišča in ljudskega blaga. Pri tem ga bo res težko nadomestiti. Vse, kar je zmožel, je posvetil rodному kraju in soseščini tudi kot človek. Izžareval je neizčrpno dobroto, za vsakogar je imel prijazno besedo, bil je v resnici predstavnik krajevnega duhovnega življenja, prosvete in kulture. Ne poznam človeka, ki ga ne bi bil spoštoval.

Zdaj, ko mu pišem to skromno slovo v našem listu, mi na mizi manjka njegova novoletna poslanica, napisana vselej v dovršeni latinščini, ki ji je ostal zvest do kraja in se je v njem do zadnjega spopolnjeval, 57 let po maturi, ki jo je opravil na celjski gimnaziji l. 1919 s prvim povojnim maturantskim rodом, kitar, ne

Franjo
Vadj

supra crepidam — le čevlje sodi naj koptar, po tej stari modrosti se je ravnal in učil druge. Ta njegov supremum vale, njegov zadnji pozdrav naj ostane z nami kot življenjska modrost za vse čase.

T. O.

MLADI NAGRADILI SVOJE MENTORJE

(Med letošnjimi dobitniki mentorskih priznanj republiške konference ZSMZ je tudi predsednik PD Kranj Franci Ekar)

Mladina išče pomoč pri starejših, bolj izkušenih. To so mladinski mentorji. Republiška konferenca ZSMS vsako leto peščico od teh požrtvovalnih ljudi nagradi s posebnimi priznanji. Letos je slovenska mladinska organizacija podelila 29 priznanj mladinskim mentorjem. Eno od njih je prišlo tudi na Gorenjsko. Prejel ga je predsednik PD Kranj Franci Ekar, vodja organizacije, ki združuje že več kot 3000 članov, od katerih je dobra polovica mladih. To množico mladih ljubiteljev gora in domovine ne srečujemo le v planinski organizaciji, temveč tudi na drugih področjih družbenopolitičnega življenja.

V kranjskem planinskem društvu upoštevamo organiziranost ZSMS in številna nagnjenja mladine. Nismo nasproti nji nezaupljivi, imamo jo za enakovredno starejšim pri nalogah in v odgovornosti. »Verujem v zdravo miselnost, idealizem in zanos mladih,« pravi Franci Ekar. Številne prostovoljne akcije, kjer se kali ta občutek za skupnost, in prepričanje, da bo družba tudi zaradi njih jutri bogatejša, govore temu v prid. Tako oblikujemo mlade osebnosti ter jih odvrčamo od stranpoti. Mentorjeva vloga pri tem ni lahka. Mladi se namreč najprej ravnajo prav po njem in po njem oblikujejo stališča do starejših generacij.

Jože Košnjek

ALPINISTIČNE NOVICE

ALPINISTIČNI TEČAJ NA VIPAVSKEM

V Vipavi se je 18. 11. 1976 začel alpinistični tečaj za začetnike. Predavanja in prakso so imeli dvakrat tedensko. Aktivno je sodelovalo okrog 15 mladincev. Na tečaj sta se PD Ajdovščina in PD Vipava dobro pripravili in poskrbeli, da je delo potekalo nemoteno. Tečaj se je končal v začetku januarja 1977. Na tečaju so uporabljali predvsem društveno opremo, saj jo posamezniki premorejo le malo. Skoraj vse praktične vaje se vrše ob zavarovani Furlanovi poti (Gradišče pri Vipavi — Furlanovo zavetišče pri Abramcu). Prav pridejo Oltar, Siva skala, Rumena skala, Previs. Tudi proti Podnanosu ne manjka primernih skal.

M. Simonič

NOVA SMER V EIGERJU

Komaj bi verjeli! A ne da se spodbiti, kar sta Karl Moser in Walter Müller iz Züricha 24. avg. 1974 naredila v jugovzhodni steni Eigerja. V 10 urah sta prišla na vrh in si nista delala reklame. Šele zdaj so znane nekatere podrobnosti. Smer je direktna in teče zahodno od smeri Eidenschink — Möller (1937, V, nekatera mesta VI—), ki do danes šteje le malo ponovitev. Nova smer je visoka 700 m, ima nekaj mest V in V+, sicer IV, eno celo A₁. Moser in Müller sta pustila le malo klinov, skala je dobra, plezala sta večji del prosto. Ponovitve so priporočljive v poznem poletju, ko se smer izsuši. Na vrh se iz smeri pride na greben Mitteleggi.

T. O.

O REHABILITACIJSKIH METODAH

Planinstvo je do nedavna stalo v senci, kadar se je strokovno govorilo o rehabilitaciji. Zdaj prihaja na svetlo, čim bolj je »fitness-terapija« in rehabilitacijski šport v modi. Dr. Peter Sack v *Alpinismus* 1976/6 pravi med drugim: Praksa kaže, da pri srčnih boleznih in celo po prestatih srčnih infarktih planinstva ne kaže opuščati. Seveda je treba ravnati po zdravniških navodilih in ne pretiravati. Kateri so tisti momenti, ki dajejo planinstvu vidno mesto v rehabilitacijski terapiji in »fitness« terapiji?

Najproje doživljate uspeha, ki je pri planinstvu posebno izrazito: Planinec na vrhu doživi plačilo za trud, ki je optično zelo učinkovito: distanca od starta do vrha, razmerje med razsežnostmi itd. Dalje: čist zrak in to ves čas! Zdrava družba — medtem ko v rehabilitacijskem centru večji del naleti na »patogeno« so-

seščino, na disciplino, gnečo, skratka na podobne »stresser«, ki so ga z infarktom podrli na posteljo.

In še: Sproščujoče doživetje narave in zraven ekonomično ravnanje s telesnimi močmi.

V Nemčiji dela »Institut za medicinsko raziskavo planinstva«. Ime nosi po Robertu Mittendorfu, ki je bil sam navdušen planinec iz družbe dr. Wyss-Dunanta in Marcela Kurza. Ustanovljen je bil z denarjem, ki ga je Mittendorf zapustil. Institut ima znanstvene cilje pa tudi praktične. Te opravlja funkcijski laboratorij pri Berchtesgadenu in se ukvarja s telemetrijo telesne aktivnosti planincev in plezalcev.

T. O.

ŠE ENA PRVENSTVENA V FITZ ROYU

Fitz Roy ima 1200 m visok vzhodni steber. Po slikah sodeč spada med najtežje stene na svetu. 23. febr. 1976 sta ga prva zmogla Casimiro Ferrari in Vittorio Meles, oba iz Lecca, rojstnega mesta Riccarda Cassina in »pajkov« (Ragni di Lecco), kakor se imenujejo alpinisti mesta Lecca že blizu 40 let. Italijana sta izbrala isto smer kakor švicarski vodnik Hans-Peter Kaspar in sta po njej priplezala do višine 1050 m, torej že v lažji svet. Švicarji so morali leta 1974 tu obrniti, Kaspar in Holdener sta se pri tem smrtno ponesrečila. Italijana sta brez posebnih težav preplezala 150 prvenstvenih metrov.

T. O.

DVE ZIMSKI PRVENSTVENI

750 m visoka severna stena Spiz d'Agner (2543 m) je imela 20. do 24. jan. 1976 prvi zimski obisk. Preplezala sta jo Tržačana Giorgio Costa in Mauro Petronio. Smer sta prva preplezala Castiglioni in Detassis leta 1934, ocenjena je s V—VI.

800 m visoka severovzhodna stena Aiguille de Leschaux v Mont Blancu spada med najlepše smeri v tej skupini. Preplezala sta jo leta 1939 Riccardo Cassin in Ugo Tizzoni, ocenjena je s V, A₁. Od 1. do 3. marca 1976 so prvič pozimi ponovili Sergio Panzeri, Felice Anghileri in Pierino Maccarinelli, vsi člani kluba »Pajki iz Lecca«.

V Valiških Alpah je bil pred 50 leti zelo popularen severni greben Dent Blanche, imeli so ga za enega od zadnjih problemov v Alpah posebno zaradi izredne strmine v zahodnem delu. 19. in 20. marca 1976 ga je prvi pozimi zmogel vališki vodnik André Georges iz Le Sage. Bivakiral je v višini 4000 m, naslednji dan pa je stal na vrhu (4364 m).

T. O.

VARSTVO NARAVE

NEKAJ K PROBLEMU VARSTVA NARAVE, POSEBEJ VODE

Problem smeti, odpadkov, nesnage in vsega, kar še k temu pojmu spada, postaja iz dneva v dan večji. Prebivalstvo se množi, mesta rastejo, promet je vedno bolj gost. Promet! V Münchenu so v enem samem letu lastniki pustili na cesti 5000 avtomobilov — kot odpadni material, za katerega ni odlagališča ali pa je to preveč od rok. V istem času so že v 159 nemških mestih imeli mestne predele samo za pešce. Pa spet podatek, da je med Duisburgom in Dortmundom nagnetenih 27 milijonov ljudi! Samo fekalij iz tega področja je 210 000 ton na leto (Po »Der Bergwelt«).

Vsem, ki s svojimi ropotuljami drve po cestah iz dneva v dan, se nič dobrega ne piše. Strokovnjaki računajo, da se bo tovrni promet do leta 1985 povečal za 105 %, na železnicah pa le za 40 %.

V 10 letih — računajo v Švici — bodo švicarske vode spet take, kot da ob njih ne živi človek, če bodo uveljavili svoj zakon o varstvu voda, o odpadnih vodah in o oskrbi z vodo. Zatrjujejo pa tudi, da bodo »prekrški zoper vodo« neusmiljeno in dosledno kaznovani: 20 000 šfrankov ali 6 mesecev zapora za malomarnost v tem pogledu. Če pa bo dokazana namerna kršitev zakona, kazni nima omejitev. Do leta 1982 bo vsaka privatna hiša in vsako podjetje priključeno na sistem odpadnih voda, sistem, ki po svojem učinku daje 100 % »čiste« vode. Danes gre v Švici vsaj 50 % nečiste odpadne vode »na delo«

pri onečiščenju voda! Načrt za ta sistem se že pripravlja. Izvedba po današnjih cenah bo stala 10 milijard šfr.

Gre torej zares! Gotovo zato, ker je ogroženo tisto, od česar švicarsko blagostanje zavisi in iz česar je nastajalo od konca 18. ali v veliki meri od srede 19. stoletja.

T. O.

PIRAMIDE IZ PRSTI

Pravzaprav nekakšen gorski čudež, ki pa je seveda nastal s pomočjo nikdar mirujočih naravnih sil, med katere spada erozija. Marsikaj je uničila in zravnila, marsikaj pa izoblikovala v čudovite pojave. Dialektika! Ob nekih pogojih so nastale tudi prstene piramide, v marsikakšnem gorovju, posebno lepe se razkazujejo v Ritten pri Bolzanu. Nekoč je moral biti tu ledenik in zelo miren, nevetoven kraj, tako da je vsaj 99 % dežnih kapelj padlo navpično na plast iz prsti in peska, pomešano sem in tja z večjimi kamni. Če bi šel dež po vetru, bi večji kamni ne mogli stati na vrhah piramid, piramide same pa ne bi mogle biti tako izrazito oblikovane. Zaščita na vrhu piramide je nujna. Če te kamne z vrhov poberejo, se piramida »razide«, kakor da bi je nikoli ne bilo.

Prstene piramide so seveda samo eden od »čudežev«, ki jih v svojih nedrih hranijo gore. Čim bolj smo njihovi gostje, temveč jih spoznamo in tem bolj odkrivamo pogoje in sile, ki »čudeže« ustvarjajo.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

GOETHE KOT PLANINEC IN POPOTNIK

Hans Barobek je v ÖBZ 1976/8 pod naslovom »J. W. Goethe, faustovski popotnik« očrtal značilnosti Goethejevega popotništva in posebej njegovega odnosa do gora. Goethe je v svojem spisu »Čez granit« zapisal, da je granit najvišja in najgloblja kamenina, temeljna trdnost zemlje, na katerem so zgrajena druga gorovja, v svojem »Nauku o barvah« pa pričaral sanjsko lepo pokrajino: v obeh delih se zrcali globokoumna Goethejeva predstava o naravi. Značilna je v zvezi s tem Goethejeva de-

finicija romantične pokrajine: »Romantika v pokrajini je tihi občutek vzvišenosti, ki ima videz davne preteklosti ali — kar je isto — samote, odmaknjenosti in neobljudenosti«.

Nekoč je dejal, da išče in najde mir samo v prvobitni naravi: »Plezati po strmih bregu, to me veseli. Če si krčim pot skozi pregozdno goščavo, skozi grmovje in trnje, pridem skozi ves opraskan in raztrgan in mi je takoj bolje«. Alpe je imel zelo rad. Imel je svoje izbrane kotičke, eden od njih je bil St. Gothard — zdel se mu je samotni »kakor dolina smrti«, kraljev-

sko gorovje, ker se tu stekajo največje gorske verige — in se nanj naslanjajo». Njegova »Pisma iz Švice« so izšla šele leta 1796, čeprav so nastala že leta 1774. Polna so globokih občutij in filozofije, tesno povezana z Alpami. Nekje v teh pis-mih pravi: »Res, vrnil se bom semkaj, tu me čaka nekaj, kar je vredno truda: plezati na te vrhove, križariti po teh dolinah, gledati to sinje nebo, videti, da obstoji narava v svoji večni nemi nujnosti, ki ničesar ne potrebuje, je brezčutna in božanska. Mi pa si svoje bedne potrebe zavarujemo po vaseh in mestih in jih pod-rejamo zmeden samovolji, ki jo imenu-jemo svoboda«. Goethe nedvomno spada med velike osebnosti na prehodu iz 18. v 19. st. (1749—1832), ki so evropskemu človeku odkrivala gore in njihovo vrednost za človeštvo.

T. O.

K IDEOLOŠKIM ČLANKOM V BILTENU CAS

V Biltenu CAS 1976/1 je izšel članek J. Beuchata iz Ženeve s pripombami na uvodne članke, ki jih v Biltenu objavlja predsednik CAS dr. Otto Meyer: V teh

člankih se večkrat bere, da CAS združuje člane vsake starosti, vsakterih poklicev in vse družbene razrede. Glede tega navedeni Ženevčan predsedniku dr. Meyerju nič ne oporeka. Ne strinja pa se z njim, če to dejstvo najrazličnejšega članstva izrablja za dokaz absolutne politične nevtralnosti. V tem primeru predsednik ne bi smel govoriti kot funkcionar CAS. Razumljivo je, če se med člani CAS razple-tajo tudi politične diskusije, nenormalno pa bi bilo, če bi funkcionarji zavzemali stališča v imenu kluba. Statut CAS nikjer ne omenja politične odgovornosti niti druž-bene dolžnosti. »Govorite o zdravi ideolo-giji, o dobro oboroženi armadi, o močni vladi. Vprašam vas, kaj je zdrava ideolo-gija? Kateri družbeni red bosta branili armada in vlada? Kako morete kot pred-sednik CAS še izjavljati, da ste »politično« popolnoma nevtralni? Če zahtevate spo-štovanje do družbenega reda, ste si ta red tudi izbrali, ste njegov pristaš. To je že politično stališče ne nevtralnno,« piše Beuchat.

In končno: »Kaj bomo storiti z inozemci? Ali jim bomo prepovedali hoditi po naših hribih, ki jih ne bodo nikoli branili v pri-meru napada? Morda so pa celo naši po-tencialni sovražniki med njimi?«

RAZGLED PO SVETU

CERRO TORRE (3128 m)

Vrh spada v gorsko skupino Fitz Roy v Patagoniji. Leta 1974 so zahodno steno Cerro Torre naskočili »pajki iz Lecca«. Na vrh so prišli 13. jan. 1974, in sicer Casimiro Ferrari, Chiappa, Lafranchi, Panzeri, Zola, dr. Liatti in Lanzetta (fotograf). Priti na vrh Cerro Torre, to je vselej neko-liko loterije in sreče, kajti okoli te veli-častne ledene gore divjajo orkani, ki po-dvajajo običajne patagonske mrazove. Leta 1959 (30. jan.) sta na vrh prišla Cesare Maestri, mojstrski samohodec iz Madonne di Campiglio, in Toni Egger. Pri sestopu je plaz vzel Eggerja, 16 let je bil pokopan pod snegovi v vznožju Cerro Torre. Aprila 1975 je angleška ekspedicija našla njegove ostanke. Maestri se je tedaj vrnil domov do kraja potr. Alpinistična javnost je po-skrbela, da mu je življenje še bolj zagre-nila: Ker ni prinesel z vrha nobenih po-snetkov, je razširila dvome, češ, Maestri in Egger nista bila na vrhu C. Torre. Leta 1970 se je v Cerro Torre pognal Maestri sam in prišel na vrh — sam z vsemi mož-nimi tehničnimi sredstvi in več sto klini.

V Cerro Torre so se poskušale še druge italijanske ekspedicije, pa tudi angleška z znamenito navezo Dougal Haston in Mick Burke. Chiappa poroča v »Alpinismusu« 1976/7, da je sledil njihov uspešni vzpon dvema poskusoma »pajkov«. Vsak od teh dobrih alpinistov si je želel, da se poskusi s to pošastno goro. Ko so moštvo izbrali, so to vsi tovariško sprejeli. V Patagoniji so jih čakali rojaki in jim moralno ves čas pomagali: Folco Doro Altan, brata Gotti in pater G. Corti, stric člana odprave Ne-grija. En mesec so rabili, da so prišli do vznožja, 1600 m visoko in to ne brez težav, saj so 32 km vlekli sani po novem snegu, s težkimi nahrbtniki na plečih. En šotor jim je po poti zgorel, potem jih je zateklo tako deževje, da so komaj čakali, kdaj se bo spremenil v sneg.

Zagledati v lepem vremenu zasneženi Cerro Torre je senzacija, ki jo je ekspe-dicija doživela. Morala je hiteti, v treh dneh so bili že 450 m pod vrhom. Najhujša preskušnja je bil neprestan veter, utrudljiv in boleč: strašna neukrotljiva sila, ki prve-ga bije v obraz, drugega zamaže, tretjega potiska gor, četrtega dol — skratka, ta

veter spreminja plezanje v en sam živčen napor, v katerem ni oddiha, temveč vedno nov napor, da bi zdržali ta »mrzli pekel«. Vsa stvar je v tem: zdržati za vsako ceno, se ne vdati, četudi te vihar pribije v prisilni počitek, četudi zahteva, da se naveže skrbijo. »Pajki« so bili prisiljeni, da izločijo sedem tovarišev. Vsi bi bili šli radi na vrh, a vreme, vprašanje hrane in še to in ono je terjalo to žrtev. 24. dec. 1973 so začeli plezati, 13. jan. 1974 so bili na vrhu. Imeli so srečo: zadnje tri dni je moč vetra malo popustila, vreme ni bilo sijajno, pa tudi ne povsem slabo. Veliko tehnike, veliko moči in znanja, še več pa volje in stopili so na čudni vrh: veliko ledeno ploščo, na kateri so končno lahko sedeli — brez besed, s solzami v očeh.

Ozeblina so jih opomnile, da morajo čimprej sestopiti. Gora jim je pri sestopu nagajala z vsemi svojimi močmi.

T. O.

ŠVICARSKA EKSPEDICIJA V HINDURAY

Sekcija Rossberg SAC je leta 1975 pod patronatom Švicarske ustanove za raziskovanje gora uspešno organizirala ekspedicijsko v Hinduray. Vodil jo je Hans Schibli. Iz poročil na kratko posnemamo: Za ekspedicijsko je bila odprava velik dogodek, saj je stopila iz planinske anonimnosti, obenem pa je svojemu naraščanju omogočila, da se preskusi v doslej skoraj neodkritem svetu. Res pa je tudi, da je predsednik te ugledne švicarske raziskovalne ustanove pred leti sekciji Rossberg ustanovil ekspedicijski fond in sekciji s tem nakazal pot. Seveda fond ni zadostoval, svoje prispevke so priložile razne firme, posamezniki in udeleženci. Ekspedicijska je bila draga, kajti Hinduray je v glavnem še neraziskan.

Hindu Raj pomeni kralj Hindu. Pogorje leži na severu Islamske republike Pakistan, med 72° in 74° E in 35° 40' in 36° 30' N na daljavo 150 km. Hinduray veže gorovja v Karakorumu in Himalaji, v Pamiru in Hindukušu. Najvišji vrh je Kojo Zom, 6872 m. Leta 1968 so bili na tem vrhu Avstrijci. Snežna meja poteka v višini 4200—4600 m. Dolinski predeli imajo puščavsko klimo. Monsum tu ne pride do izraza, gora je predaleč za 8125 m visokim Nanga Parbatom. Drevje raste do višine 3200 m, raste do 4300 m.

Kakor Karakorum je tudi Hinduray zatočišče starih kultur in ljudstev. Najstarejši prebivalci so iz plemena Burushaski v okolici Jasina, sicer pa večji del tamkajšnja ljudstva govore jezik urdu. Leta 1900 je prišel pod angleško kontrolo. Na km² pride po 5 prebivalcev, ukvarjajo se s poljedelstvom in živinorejo. Dežela seveda ne spada med razvite, pa tudi med dežele v razvoju ne.

Švicarji so z letalom prišli v Islamabad, na kar so z letalom, jeepi in peš dosegli bazni tabor.

16. julija so se obrnili k svojemu cilju. 2200 m visoke severne stene niso načeli, ker je v njej preveč visečih ledenikov. Izbrali so si severozahodno stran in zahodni greben. Napeli so že 300 m vrvi v steni 4.—5. stopnje, postavili oskrbovalni tabor v višini 4600 m, toda četrti dan se jim je gora uprla, odklalo se je skalovje in uničilo ves njihov depo. V severni steni Thui Zoma (6158 m) so stalno grmeli ledeniški plazovi, a tudi na drugih straneh jim je gora kazala negostoljuben obraz. Pač pa so uspeli na 6175 m visokem Thui III. Po tem uspehu so vsi udeleženci »utrgali« iz vrste vrhov dostopnejše in tako zares — doživeli odročni Hinduray. Tudi geograf iz zürijske univerze je prišel na svoj račun.

T. O.

GORSKA REŠEVALNA SLUŽBA — POMOC DEŽELI V RAZVOJU

Gre za Peru, ki je naprosil DAV, da v okviru »pomoči za dežele v razvoju« omogoči perujskim vodnikom tečaj gorske reševalne službe in raznih alpinističnih spretnosti. Ministrstvo za notranje zadeve Zahodne Nemčije je to nalogo zaupalo aprila in maja 1976 Hermannu Wolfu, gorskemu vodniku, in planinsko-smučarski šoli DAV. Stroški so znašali 19 000 DM z vso opremo vred — ta oprema je ostala v Peruju. Peru si namerava po nemškem vzoru urediti gorsko reševalno službo. Bili so trije tečaji v Cordilleri de Raura, Blanca in Vilcanota. Na vseh tečajih so bili tudi oficirji perujske vojske. Wolf v svojem poročilu dvomi, če je šlo pri tej instruktaži le za planinstvo in reševalno službo.

V Peruju imajo INRED, Instituto de Recreación, Educación Física y Deportes. To je državna organizacija, podrejena ministrstvu za prosveto, pristojna za vse športne pannot. Alpinizem — andinizem štejejo za rekreacijo. Med 15 milijoni prebivalcev štejejo 150 do 200 aktivnih planincev. »Club Andino Peruano« ima 5 sekcij. Centralne planinske organizacije še nimajo, imajo pa v Cordillera Blanca nekakšno vodniško organizacijo z 80 člani (vodniki, nosači, kuharji in gonjači — arrieros). Občasno izhaja revija »Andinismo y Glaciología«, organ sekcije Huarez, vendar mine med izdanimi zvezki več let. V reviji poročajo o delu inozemskih ekspedicijskih, ki jih je vedno več. Leta 1975 je bilo samo v Cordilleri Blanci 55 tujih ekspedicijskih. Zvezek, ki je o tem poročal na 177 straneh, je objavil tudi perujsko andinistično dejavnost — vse skupaj na eni strani (13 vrhov med 3200 in 5270 m).

Ekspedicijske ne vplivajo dobro na razvoj domačega planinstva. Po oni strani delajo vtis, da samo ekspedicionizem pomeni življenje z gorami, po drugi strani pa vzbujajo mnenje, da je tehnika in oprema vse.

T. O.

cepini, kladiva, klini, karabini, dereze —
vse, kar potrebujete za uspešne vzpone

nahrbtniki v pastelnih barvah različnih velikosti
izredno lahki

alpinistične vrvi vrhunske kvalitete vseh debelin
in v primernih dolžinah

v specializiranih prodajalnah

SS Slovenijašport

**Svet barv in harmonije —
odslej tudi vaš svet**

ZDRUŽENE PAPIRNICE LJUBLJANA

USTANOVLJENA 1842 — ESTABLISHED 1842

TEKOČI RAČUN SDK LJUBLJANA 50101-601-15939 — ☒ 61260

LJ.-POLJE — ☎ 48-141 — ✉ PAPIR VEVČE — TELEX 31116

Planinci

na vrhu Triglava se boste počutili še prijetneje, če vas bodo greli jopiči iz islandske volne, ki jih izdelujejo za vas pletilje iz Sirogojna Trikotažo in obleko najboljše kvalitete lahko nabavite samo v razstavnih salonih in trgovinah Jugoexporta

Ljubljana:	Trg revolucije 18 (pasaža MAXIMARKETA)
Beograd:	Knez-Mihailova 10 Terazije 2 Makedonska 4 Kolarčeva 1 Pešački prolaz kod »ALBANIJE« Čika Ljubina 17 Ustanička 65 in Djure Jakšića 3
Zagreb:	Vlaška 75 a in Hotel ESPLANADE INTERCONTINENTAL, Savska 2
Skopje:	Gradski trgovski centar
Sarajevo:	Privredni grad »SKENDERIJA«
Titograd:	Nemanjina obala 1
Cavtat:	Hotel »CROATIA«
Portorož:	Naselje Bernardin

Po vrnitvi s težke ture se boste najbolje odpočili na pohištvu Jugoexporta, ki ga lahko nabavite v razstavnih salonih:

Beograd:	Kolarčeva 1 Bulevar revolucije 84 Generala Ždanova 78 in Čingrijina 13
Zagreb:	Velesajam — Paviljon 12 in Vlaška 77
Skopje:	Gradski trgovski centar in Ul. JNA 66
Sarajevo:	Privredni grad »SKENDERIJA«
Titograd:	Nemanjina obala 1
Niš:	Balkanska 2
Split:	Kupališni prilaz 12
Novi Sad:	Ul. JNA 25

Jugoexport

BEOGRAD — KOLARČEVA 1